

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BOŞANMA SÜRECİNDEKİ KADIN VE ERKEKLERİN ADİL
DÜNYA İNANÇLARININ KARŞILAŞTIRILMASI**

ADİL AKSOY

İstanbul - 2017

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BOŞANMA SÜRECİNDEKİ KADIN VE ERKEKLERİN ADİL
DÜNYA İNANÇLARININ KARŞILAŞTIRILMASI**

ADİL AKSOY
154205001

Tez Danışmanı
Doç. Dr. ABDULLAH KARATAY

İstanbul-2017

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Anabilim Dalı : Sosyal Hizmet
Program : Sosyal Hizmet
Öğrenci No : 154205001
Öğrenci Adı Soyadı : Adil AKSOY

Başvuru Sürecindeki: Kadın ve Erkeklerin Adli İstisna Konularının

..... isimli çalışma aşağıdaki jüri tarafından 26.08.2017 tarihinde yapılan sınavda Yüksek Lisans Tezi olarak oybirliğiyle kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı : Doç. Dr. İsmail Beniş İmza
(Üsküdar Üniversitesi) Üniversitesi)

Danışman : Doç. Dr. Abdullah KARATAY İmza
(Üsküdar Üniversitesi) Üniversitesi)

Üye : Y. Doç. Dr. Hacer A. Taylan İmza
(Sakarya Üniversitesi) Üniversitesi)

ONAY

Bu tez, yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun tarih ve sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Nilgün SARP
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Boşanma Sürecindeki Kadın ve Erkeklerin Adil Dünya İnançların Karşılaştırılması ” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../2017

Adil Aksoy

İmza

TEŞEKKÜRLER

Tez dönemi süresince her zaman, her konuda samimi bir şekilde bana destek olan saygı değer hocam Doç. Dr. Abdullah KARATAY'a,

Yüksek lisans eğitimim içerisinde bana destek olan, varlığını her zaman hissettiren, göstermiş olduğu ilgi ve alaka için sevgili eşim Betül Aksoy'a,

Tüm eğitim hayatım boyunca olduğu gibi, lisansüstü eğitimimde de desteklerini eksiksiz olarak hissettiren Aileme,

Yapmış olduğum çalışmada beni yalnız bırakmayan Dr.Ali Burkan Akyıldız'a,

Tez konusunun belirlendiği dönem içerisinde destekçi olan, bilgi ve birikimlerini benimle paylaşan Psikolog Adnan Oktay Karaman'a sonsuz teşekkürler.

Varlıklarıyla hayatımı güzelleştiren aileme ve dostlarıma sevgilerimle...

Adil Aksoy

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY FORMU.....	iii
YEMİN METNİ.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET.....	ix
ABSTRACT.....	xi
KISALTMALAR.....	xiii

BİRİNCİ BÖLÜM

1 .GİRİŞ.....	1
1.1.ARAŞTIRMANIN AMACI.....	2
1.2.ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	3
1.3.ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	3
1.4.ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI.....	4

İKİNCİ BÖLÜM

2. DEĞİŞEN TOPLUMDA AİLE VE EVLİLİK.....	5
2.1. Evlilik Olgusu.....	5
2.1.1 Evlilik Öncesi Dönem.....	12
2.1.1.1 Eş Seçimi.....	12
2.1.1.2 Eş Seçimi Kuramları.....	13
2.1.1.3 Eş Seçiminde Ailenin Rolü.....	15
2.1.1.4 Nişanlılık.....	16

2.1.2 Evlilik Sonrası Dönem.....	17
2.1.2.1 Evlilik Doyumu.....	18
2.1.2.2 Evlilik Doyumunu Arttıran Unsurlar.....	20
2.1.2.3 Evlilik Doyumunu Azaltan Unsurlar.....	21
2.2. Aile	23
2.2.1 Değer Kavramı ve Aile.....	26
2.2.2 Ailenin Değişen Yapısı ve Yeni Görünümleri.....	27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BOŞANMA OLGUSU.....	35
3.1 Sosyal Yönüyle Boşanma.....	40
3.2 Boşanma Nedenleri.....	43
3.3 Aile ve Boşanmaya İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar.....	44
3.3.1 Aile Sistemi Teorisi.....	44
3.3.2 Bağlanma Kuramı.....	45
3.3.3 Çatışma Kuramı.....	45
3.3.4 Sembolik Etkileşimci Yaklaşım.....	47
3.3.5 Yaşam Gidişi Yaklaşımı.....	47
3.3.6 Sosyal Alışveriş Kuramı.....	48
3.4 Boşanma Süreci Modelleri.....	49
3.4.1 Boşanmanın Altı İstasyonu.....	50
3.4.2 Bir Kriz ve Yas Dönemi Olarak Boşanma.....	51
3.4.3 Psiko-Sosyal Bir Süreç Olarak Boşanma.....	53
3.4.3.1 Artan Bireysellik.....	54
3.4.3.2 Değişen Evlilik Beklentisi.....	55
3.5 Boşanmanın Eşler Üzerindeki Etkileri.....	57

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ADİL DÜNYA İNANCI.....	60
4.1 Adil Dünya İnancı Tanımı.....	60

4.2 Adil Dünya İncancının Kökeni ve Gelişimi.....	62
4.3 Adil Dünya İncancını Etkileyen Unsurlar.....	66
4.4 Adil Dünya İncancının İşlevi.....	68
4.5 Adil Dünya İncancına Yönelik Tehditlerden Korunma.....	72

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. YÖNTEM.....	74
5.1.Araştırma Grubu.....	74
5.2. Veri Toplama Araçları.....	76
5.2.1.Kişisel Bilgi Formu.....	76
5.2.2.Kişisel ve Genel Adil Dünya Ölçeği.....	76
5.3.Verilerin toplanması.....	77
5.4.Verilerin Analizi.....	77
6. BULGULAR.....	79
7. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	86
8. TARTIŞMA.....	90
9.KAYNAKÇA.....	91

EKLER

- Ek - 1. Kişisel Bilgi Formu
- Ek - 2. Empatik Eğilim Ölçeği
- Ek - 3. Etik Kurul Kararı

ÖZGEÇMİŞ

BOŞANMA SÜRECİNDEKİ KADIN VE ERKEKLERİN ADİL DÜNYA İNANÇLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

ÖZET

Boşanma, insan yaşamında alınan en zor kararlardan biridir. Evlilikle kurulan aile birliği, çeşitli sebeplerle sona erdirilmektedir. Evlilik bağının sona ermesi, aynı zamanda evin düzeni, sosyal çevre, konum ve gelecek planlarının da kaybedilmesi demektir ve çeşitli psikolojik süreçleri beraberinde getirebilir. Adil dünya inancı ise bireyin geleceği öngörebilmesi ve çevreye uyumu açısından önemli bir kavramdır. Bu inancın eksikliği, bireyin kuşkulu ve tedirgin olmasına neden olabilmekte; bu inancın varlığı ise bireyi daha güçlü kılabilir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, boşanma sürecinde olan kişilerin kişisel ve genel adil dünya inançları arasında cinsiyet farklılığını ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda katılımcıların kişisel ve genel adil dünya inançlarını etkileyebilecek olan bazı faktörler de kadın ve erkeklerde ayrı ayrı incelenmiştir. Araştırmaya Mersin Adliyesi'ne boşanmak için gelen 50 kadın ($X_{yaş} = 34.22 \pm 8.24$ yıl), 50 erkek ($X_{yaş} = 32.75 \pm 7.86$ yıl) olmak üzere toplam 100 kişi katılmıştır. Veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu ve “*Kişisel ve Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği*” kullanılmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistik analizi (ortalama, standart sapma, frekans ve yüzde), Kolmogorov Smirnov ve Levene Testi, bağımsız örneklem t testi ve ki-kare bağımsızlık testi kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre katılımcıların kişisel adil dünya inancında cinsiyete göre farklılık bulunurken; genel adil dünya inancında bu yönde herhangi bir farklılık bulunmamıştır. Kadınların kişisel adil dünya inancı erkeklerden daha yüksek çıkmıştır. Buna ek olarak, katılımcıların cinsiyetleri ile evlenme yaşı ve boşanma sürecindeki maddi kayıpları arasında bir ilişki bulunmuştur. Kadınların ve erkeklerin ağırlıklı olarak 20-25 yaş arasında evlendiği; kadınların ağırlıklı olarak orta düzeyde; erkeklerin ise çok düzeyde boşanma esnasında maddi kayba uğradığı bulgusuna ulaşılmıştır. Katılımcıların evlenme şekli ve süresi ile boşanma nedeni, boşanma kararını veren taraf ve boşanma şeklinde cinsiyet ile herhangi bir etkileşim gözlenmemiştir. Özetle, bu araştırma sonucunda boşanma sürecinde olan kadınların erkeklere nazaran dünyayı adil bir yer olarak değerlendirdiklerini, boşanma kararının daha çok 20-25 yaşında olan kadın ve

erkekler tarafından verildiği ve erkeklerin boşanma sürecinde maddi anlamda daha çok kayıpları olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Evlilik, aile, boşanma, boşanma süreci, adil dünya inancı

COMPARISON OF THE ‘JUST WORLD THEORY’ BELIEFS BETWEEN WOMEN AND MEN GOING THROUGH DIVORCE PROCESS

ABSTRACT

Divorce is one of the hardest decisions made in human life. The family union established by marriage is ended with various reasons. The end of the marriage bond also means the loss of social environment, location and future plans and comes with various psychological processes. ‘Just-World Phenomenon’ is an important hypothesis for a person’s future prediction and adaptation to environment. The lack of this belief leads to one being skeptical, nervous and feeling vulnerable. On the other hand the presence of this belief can make the individual stronger. In this context, the aim of the research is to reveal the gender differences in the personal and general beliefs of ‘Just-World Phenomenon’ those in the divorce process. In accordance with this purpose some factors that may affect participants' personal and general fair world beliefs have also been examined separately in men and women. 100 people, who came to Mersin Courthouse to file a divorce case, including 50 females ($X_{age} = 34.22 \pm 8.24$ years) and 50 males ($X_{age} = 32.75 \pm 7.86$ years) participated in the research. Personal data form and ‘Personal and General Just World Belief Scale’ were used as data collection tools. Descriptive statistical analysis (mean, standard deviation, frequency and percentage), Kolmogorov Smirnov and Levene Test, independent-samples T-test, chi-square test of independence were used in the analysis of the data. According to the findings obtained, there was a difference according to the sex in the participants' personal ‘Just World’ belief; there is no difference in general ‘Just World’ belief in this direction. Women's personal ‘Just World’ belief is higher than men. In addition, there was a relationship between the gender of the participants and the age of marriage and financial losses in the divorce. Women and men are predominantly get married between 20 and 25 years of age; women are predominantly at moderate level; while men were found to be at a very high level of financial loss during divorce. There was no relationship between participants' marriage pattern and duration and divorce cause. In addition, there was no interaction with the gender in the form of divorcee and the way of getting divorced. In sum, it can be argued that women who are in the process of divorce as a result of this research consider the world as a fair place as compared to men. Also in the light of the

statistical analysis it can be said that the decision to divorce is given by men and women more than 20-25 years old and that men have more financial losses in the divorce process.

Keywords: Marriage, family, divorce, divorce process, Just-World Belief

KISALTMALAR

F: Frekans Değeri

N:Örneklemdaki Gözlem Sayısı

P: Anlamlılık Düzeyi

R: Korelasyon Değeri

SPSS: Statical Package Social Sciences

SS: Standart Sapma

T: T Testi Değeri

X: Ortalama Değer

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ

Evlilikte birbirine karşı sorumluluklarının sona ermesi, aynı evlilik akdi gibi boşanma akdi ile gerçekleşmelidir. Evlilik olgusu ebeveynler ve çocuklar ile oluşturulan ilişkiler gibi kuvvetli bir olgudur. Taraflar güven, sevgi, tasdik gibi olguları birbirleri ile samimi bir şekilde sağlamaya çalışırlar. Ancak evlilik bağının sona ermesi demek yalnızca eşlerin ayrılması demek değil; aynı zamanda dostun, ev düzeninin, sosyal çevrenin, hatta iş hayatındaki statü ve planlarının kaybedilmesi demektir. Bildiğimiz ve alıştığımız bir hayat şekliinden farklı bir hayata geçiş ve yalnız kalma kaygısı boşanma olgusunu korkutucu bir hale getirmektedir. Kişilerin evlilik birliğinin bozulmasının sonuçlarının üstesinden gelebilmeleri için ilk olarak problemlerle ve kaybettikleriyle yüzyüze gelmesi gerekir. Boşanma sürecinde eşler, evlilik öncesi ve sonrasında karşılaştıkları farkların üstesinden ne derece gelebildikleriyle ilgili olarak sorunları değişebilmektedir.

Evlilik birliğini bitirme kararı, öncesi ve sonrasında kişilerde ekonomik bozukluklar, izolasyon ve yalnız anne-baba olarak problemlerin üstesinden gelebilme gibi birçok sıkıntılara yol açabilmektedir. Ancak boşanmanın insan üzerinde olan etkisi, bireylerin ekonomik güçleri, bu kararı hangi tarafın aldığı, bireylerin karakterleri ve kendi aileleri ile sosyal çevrelerinin yapılarına göre değişkenlik gösterebilir.

Evliliğin sona ermesi yalnızca çiftleri etkilemez, beraberinde getirdiği sonuçlar ile birlikte toplumu ilgilendiren sosyolojik bir durum haline alır. Boşanmanın gerçekleşmesi durumunda taraflar ve çocukların var olan rolleri değişmeye başlar. Eşler ve çocuklar bu süreçte yeterli seviyede destek alamamaları halinde psiko-sosyal ve zihinsel anlamda bazı problemler ile karşılaşmaktadırlar. Boşanmaya karşı olumsuz tutumda kültürel değerlerin önemli bir etkisi vardır. Her şeyden önce boşanmış kişi, bir evliliği sürdüremeyecek ve karısını ya da kocasını idare edemeyecek kadar beceriksiz olmakla itham edilmektedir. Ancak bu baskı diğer yandan boşanmayı önleyen bir durum da oluşturmaktadır. Boşanmış kadının toplumsal baskıdan zarar göreceği endişesi yanında, varsa çocukların da boşanma nedeniyle bir anlamda anne ya da

babasını kaybedecek olması boşanmaya ilişkin olumsuz tutumların başlıca sosyal kaynakları durumundadır. Özellikle aldatma, çiftler arası anlaşmazlık, ilişkinin dışındaki etkenler oldukça yaygın boşanma sebeplerinden bazılarıdır. Zayıf iletişim, mutsuzluk, aşkın bitmesi, sadakatsizlik, geçimsizlik ya da duygusal problemlerin olması, kadın erkek rollerinin çatışması ve eşin sorumsuzluğu temel boşanma sebeplerini oluşturmaktadır.

Boşanma olgusunun ortaya çıkardığı olumsuz duygulardan kurtulmak için kişiler çeşitli inançlar da geliştirebilir. Örneğin, kişi dünyanın adil bir yer olduğuna ve eninde sonunda çabalarının sonucunu alacağına inanma eğilimdedir. Ancak, kişinin yaşadıkları ona bunun tam tersini gösteriyorsa, yani ne kadar çaba ve emek harcansa da amaçlarına ulaşamıyorsa, bu sefer de kendini korumak için adaletsiz bir dünya inancına sahip olabilir. Adil dünya inancının işe yaramadığı yerde, adaletsiz bir dünya inancını benimser ve akılcı yolla kendini olumsuz duygulardan korumuş olur. Adaletsiz dünya inancı olan kişi kendi yanlışlarının sorumluluğunu kabul etmez ve amaçlarına ulaşmak için kendinde ya da yaşantısında değişiklikler yapma gereği duymaz. Boşanma sürecindeki kadın ve erkeklerin adil dünya inançlarının karşılaştırıldığı bu çalışmanın literatür bölümünde öncelikli olarak değişen toplumda aile ve boşanma durumlarına yer verilmiştir. Bu başlık altında evlilik ve aile olgusu işlenmiştir. İkinci bölümde ise boşanma konusu ele alınmıştır. Bu bölümde boşanma kavramı, nedenleri, boşanma süreci modelleri ve boşanmanın eşler üzerindeki etkileri incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise adil dünya inancına yer verilmiştir. Yapılan bu çalışma ile konuya ilişkin olarak gerçekleştirilecek diğer çalışmalara katkıda bulunacağından önemli olduğu düşünülmektedir.

1.1.ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı Mersin Adliyesi'ne boşanma sürecinde gelen kişilerin kişisel ve genel adil dünya inançları arasında cinsiyet farklılığını ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda katılımcıların kişisel ve genel adil dünya inançlarını etkileyebilecek olan faktörler kadın ve erkeklerde ayrı ayrı incelenmiştir.

1.2.ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Araştırma, boşanma sürecindeki kadın ve erkeklerin yaşadıkları süreç içerisinde adil dünya inançları arasındaki farkları ortaya çıkartmayı amaçlamaktadır. Elde edilen veriler bize tarafları daha iyi anlayabilmek, bireylerin iyilik hallerini arttırmaya yönelik yaklaşımları belirlenip uygulanabilmesi açısından önem teşkil etmektedir. Bir anlamda da bu araştırma boşanma sürecindeki bireylere hizmet veren profesyonel meslek elemanlarına ve kuruluşlara olumlu anlamda katkı sağlama özelliği taşımaktadır.

Bu araştırmadan çıkan sonuçlar adalet sistemi içerisinde kadın ve erkeklerin boşanma süreci içerisinde adil dünya inançları açısından karşılaştırıldığında ne gibi farklılıklar veya benzerlikler gösterdiğini ortaya koyarak adli sistem içerisinde çalışan sosyal çalışma görevlilerine bu alan içerisinde katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın konusu ile ilgi olarak daha önce herhangi bir çalışma yapılmamış olması sebebiyle bu alanda özgün olan ilk çalışmadır. Bu sebeple araştırma, daha sonra bu alanda yapılacak olan araştırmalara katkı sağlama özelliği içermektedir.

1.3. PROBLEM CÜMLESİ

Araştırmanın ana problemi “Boşanma sürecindeki kadın ve erkeklerin adil dünya inançları arasında farklılık var mıdır?” şeklindedir.

ALT PROBLEMLER

Araştırmanın ana problemine bağlı olarak şu alt problemlere cevap aranacaktır:

1. Katılımcıların kişisel ve genel adil dünya inançlarında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık var mıdır?
2. Boşanma sürecinde olan bireylerin evlenme şekilleri ile cinsiyetleri arasında bir ilişki yoktur.
3. Boşanma sürecinde olan bireylerin evlilik süreleri ile cinsiyetleri arasında bir ilişki yoktur.

4. Boşanma sürecinde olan bireylerin evlenme yaşları ile cinsiyetleri arasında bir ilişki yoktur.
5. Boşanma sürecinde olan bireylerin boşanma nedenleri ile cinsiyetleri arasında bir ilişki yoktur.
6. Boşanma sürecinde olan bireylerin evlilik kararını veren taraf ile cinsiyetleri arasında bir ilişki yoktur.
7. Boşanma sürecinde olan bireylerin boşanma şekli ile cinsiyetleri arasında bir ilişki yoktur.
8. Boşanma sürecinde olan bireylerin boşanma esnasındaki maddi kayıpları ile cinsiyetleri arasında bir ilişki yoktur.

1.4. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI

Araştırma, Mersin Adliyesi'nde boşanma davaları süren kadın ve erkeklerin oluşturduğu örneklem grubunu temsil etmektedir.

Araştırma sonuçları Mersin ili ile sınırlanmakta olup, verilerin bütün ülkeye genellenmesi mümkün değildir.

Boşanma sürecindeki bireylerden elde edilen veriler tüm boşanma türlerini kapsamaktadır. Çekişmeli veya anlaşmalı boşanma türleri olarak herhangi bir ayırım yapılmamıştır.

Elde edilen sonuçlar, veri toplama araçlarının ölçtüğü maddeler ve katılanların bu maddelere verdikleri cevaplar ile sınırlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. DEĞİŞEN TOPLUMDA AİLE VE EVLİLİK

Evlilik kurumu aracılığıyla kurulan aile, sürekli değişerek yeni biçimler almaktadır. Özellikle değişen ve gelişen dönemle beraber toplumun iç dinamiklerine uyum gösterirken; toplumsal yapıda ve aile kurumunda meydana gelen yapısal değişimler, evlilik kurumuna da yansır. Modernleşmeyle birlikte yaşanan değişimler aile kurumunu yapısal ve biçimsel bir değişime uğratmakla kalmayıp ev içi ilişkiler ve ev içinde gücün ve iktidarın paylaşımına da etki eder. Kişisel ilişkilerin kurulmasında, geleneksel kural ve yönlendirmelerin, dini inanışların etkisinin azaldığı günümüz toplumlarında evlilik, yerini giderek bireysel istek ve arzuların daha hakim olduğu bir birlikteliğe bırakmıştır. Ancak bireylerin seçim özgürlüklerinin yükseldiği günümüz toplumlarında, aileler eşlerin karşılıklı anlayışı, yoğun duygusal ve sosyal ilişkileri üzerinde temellendirilse de, istek ve arzular karşılıklı örtüşmediği ve karşılanmadığı zaman evlilik ilişkisi tehlikeye girebilmekte ve kimi zaman da boşanmayla sonuçlanabilmektedir (Beck ve Beck-Gernsheim, 2012).

2.1. Evlilik Olgusu

İnsan doğası incelendiğinde hem toplumsal hem de kişisel ihtiyaçları olduğu gözlenmektedir. Kişilerin gelişimi açısından ihtiyaçları vardır ve bu ihtiyaçların en önemlilerinden birisi de toplum içerisinde var olabilmektir. Kendisine sosyal bir statü edinen birey kişilik özelliklerini bu statüye bağlı kalarak oluşturur. Bireylerin evlilik öncesi yaşantılarından farklı olarak hayatını sürdürdüğü, tarafların artık kendilerinin yerine aile olgusunu düşünmeye başladığı evlilik kurumu, geçmişten günümüze devam eden en yaygın ikili birliktelik olarak görülmektedir (Bıykoğlu, 2012).

Yaşadığımız dönemde evlilik, kendi eşini kendin seçebilme ve bireysel özgürlük, cinsellik açısından eşit olma ve yakın ilişki içinde olma gibi özellikler çerçevesinde açıklanmaktadır (Tutarel ve Kışlak, 1999). Başka bir yazara göre evlilik, eşler arasında akrabalık ilişkisi oluşturan, insanlık ile beraber değişip, gelişen ve zaman içerisinde şekil değiştirerek günümüzde de var olan bir olgudur (Erişti, 2010). Bu

örneklerde olduğu gibi evlilik olgusu birçok araştırmacı tarafından değerlendirilmiş ve açıklanmaya çalışılmıştır.

Özgüven (2000)'e göre evliliğin tanımı, tarafların beraber yaşaması, hayatı ve cinselliği paylaşması, anne ve baba olmak gibi gayelerle kurulmuş olan hukuka dayalı birlikteliktir. Kısaca evliliğin, psiko-sosyo-biyolojik özellikleri vardır. Öztan (2000) evliliği; “tam ve devamlı bir yaşam ortaklığı oluşturmak üzere farklı cinsiyete sahip iki bireyin hukuki açıdan makbul ve geçerli birleşmesi olup, sosyal, ahlaki ve hukuksal bir kurum” olarak açıklamıştır. Geçtan (2000)'a göre evlilik; iyilik halleri ve problemleri olan, insanların genel olarak ulaşmak istedikleri normal bir gayedir. Evliliğin toplum tarafından kabul görme, ortak bir tavır ile ortaya çıkmış anlaşma ve toplum tarafından engel konulan tüm cinsel taleplerin beraber tatmine ulaştığı bir iletişim olduğunu dile getiren Özügurlu (1990)'ya göre evlilik özel bir etkileşim alanıdır. Evlilik, bir toplumsal yapı içinde mevcut kurallara uyacak bir şekilde, örf veya medeni hukuk açısından, meşru bir bağın kurularak, aile kurumunun o topluluk tarafından kabul edilmesine imkan tanıyan bir olgu olarak kabul edilmektedir. Ayrıca evlilik doğuma izin veren bir geçiştir. Gökçe (1996) evlilik ilişkisini; çevre tarafından statüleri kabul edilmiş kişilerin arasında var olan bir anlaşma olarak tanımlamıştır. Evlilik tarafların içinde bulunduğu toplumun özellikleri ile bağdaşan bir sözleşmedir (Bener, 2011).

Türk Medeni Kanunu'nun 185. Maddesine göre evlilik olgusu “Evlenme ile çiftler arasında evlilik birliğinin kurulmasıdır. Eşler, evlilik birliğine ait mutluluğu birlikte gerçekleştirir ve çocuk bakımı, eğitim ve gözetimi gibi konularda birlikte özen gösterme konusunda sorumluluk sahibidirler. Eşler beraber yaşam sürdürme, birbirlerine sadık olmak ve yardımda bulunmak durumundadırlar” şeklinde yer almaktadır. Diğer yönüyle evlilik, kültürler arasında farklılık gösterse de tüm toplumlarda gelenek olarak benimsenmiş ve resmi olarak kabul edilmiş tek birliktelik şeklidir (Tarhan, 2006).

Yapılan tanımlardan da anlaşılacağı gibi evlilik olgusunun içerisinde yaşanan toplum tarafından kabul gören bir beraberlik vasıfları bulundurduğu, yasal bir dayanağının olduğu, çeşitli kültürel özelliklere göre değiştiği, tarafların ruhsal ve cinsel beklentilerin karşılandığı ve geliştiği belirtilmektedir.

Evlilik toplum içerisinde var olan görev ve statünün onay görmesi, cinsel açıdan bilinçlenmeye neden olacak etkileşim içerisinde var olmayı, hayatı temel insan ihtiyaçlarının kadın ve erkek tarafından birlikte karşılandığı, tarafların birbirleriyle olan pozitif etkileşimlerinden ne derece verim sağladığı, kişisel katılım ve gelişim konusunda olumlu yönde etki yapmayı kapsamaktadır. Belirtilen bu durumlarda birbirlerinin eksikliklerini gideren, ortak bir payda da olmayı başarabilmiş kadın ve erkeklerin evlilikleri, toplumun gelişmesi ve olumlu yönde değişmesi için temel oluştur (Gülsün vd., 2009). Yani evlilik olgusu için kişisel ve toplumsal hayatı şekillendiren ve bireylerin her konuda olgunlaşım, kişisel tatmin duygusuna katkı sağlayan bir kurum olduğunu söyleyebiliriz. Evlilik ile beraber sosyal hayattaki statüsü değışilen birey artık ben duygusu yerine biz duygusunu taşımaya başlar. Toplumun en küçük yapı taşı olan aileyi tarafların evlilik ilişkisi ile beraber yaşaması oluşturmaktadır. Evliliğin gayesi çekirdek aile birliğı kurmak, tarafların ve çocukların hukuki açıdan korunmasını ve aşk ve sevgilerinin toplum tarafından kabul görmesini sağlamaktır (Yılmaz, 2001).

Kişiler kendi bedensel, toplumsal ve ruhsal sağlığının sürekliliğı için çaba gösterir (Erişti, 2010). Bunun ile birlikte kadın ve erkeğin hedefleri arasında hayatı herşeyi ile beraber ortak bir şekilde yaşamak vardır. Buradan anlaşılacağı gibi kadın ve erkeğin sıradan beraberliklerini evlilik olarak tanımlamak güçtür. Bilhassa evlilik, başladığı günden hayatın sonuna kadar süreklilik vaat eden bir sözleşmenin ürünüdür. Bu sözleşmenin sonucunda toplumun temel taşı olarak tanımlanan aile olgusu ortaya çıkmış olur (Taşbaş, 2010).

Özgüven (2001), Evlilik hayatının kişisel ve toplumsal işlevlerini şu şekilde sıralamıştır:

- i. Eşlerin gelecek nesillere dair sorumluluklarını bilmeleri ve uygulamaları
- ii. Bireylerin toplumun sürekliliğini sağlayacak ve geleneksel toplumsal bilinci kazanacak şekilde yetiştirilmeleri
- iii. Aile fertlerinin sosyo-ekonomik ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamaları
- iv. Çocuğun topluma kazandırılmasını başarmaları
- v. Aile fertlerine özgür cinsiyet rolleri kazandırmaları
- vi. Çocuğun sosyal hayata adapte olmalarını kolaylaştırmaları.

Evlilik toplumsal bir olgu olmakla beraber kişilerin kendilerini ve yakınlarındakileri tanımladığı bir süreç olarak da bireylerin karşısına çıkmaktadır. Geçtan (2000) evlilikle ilgili çalışmasında bu olguyu açıklarken evliliği geleneksel evlilikler ve çağdaş evlilikler olarak iki ayrı kolda ele almıştır. Geleneksel evliliklerde bireyler birbirlerinin eksikliklerini gidermeye çalışmaktadır ve çiftlerin görev ve sorumlulukları net bir şekilde belirgindir. Bu tarz evliliklerde kadın ve erkek ilişkilerini kendi hemcinslerinin dünyasında sürdürür. Çocukların ihtiyaçları anne tarafından karşılanır ve kadın-erkek birbirlerinin rollerine müdahale etmemektedir. Anne rolünü üstlenen kadın, ev içerisindeki sorumlulukları üstlenirken, baba ev içinde olmayan görevleri yerine getirir. Geleneksel evliliklerde genel kanı olarak ev içerisindeki kararların erkek tarafından alındığı düşünülse bile, asıl karar veren tarafın kadın olduğu gözlemlenmektedir. Çağdaş evliliklerde ise arkadaşlık unsurunun yanı sıra beraber alınan kararların öne çıktığı gözlemlenmekte ve bu tür evliliklerde kadınla erkeğin dünyaları çok da farklı olmamaktadır. Çiftlerin uyumu daha çok olmakla beraber, çatışma olasılığı geleneksel evlilik yapısına oranla daha fazladır. Zira kadınla erkeğin düşüncelerini ifade etme ve sergileme hakkına sahip olmaları beraberlikteki karar mekanizmasını yavaşlatabilmektedir (Geçtan, 2000).

Fitzpatrick ve Ritchie' e göre evlilik (1994) ,aile içi konuları konuşma ve evlilik konusunda üç başlıkta inceleyip ve bağımsız çiftler, ayrı çiftler ve geleneksel çiftler olarak adlandırmışlardır. Bağımsız çiftlerde tarafların düşünceleri önemli olarak görülmektedir ve her şey açıktır. Bağımsız çiftler olası bir çatışma durumunda daha kolay çözüme ulaşırlar. Ek olarak kadın-erkek eşitliğine inanırlar (Ar, 2014).

Ayrı çiftlerde, kadın ve erkek koruyucu rolünü üstlenmiştir ve aile üyeleri beraber alınan tüm kararlara bağlı kalırlar fakat içten değildirler. Kadın ve erkeğin eile içerisinde rolleri belirgindir. Çiftler evliliği sürdürülebilir bir kurum olarak görürler ve belirlenen kurallara uyum sağlarlar. Bu çiftler, kendi evlilikleri ile ilgili pek fazla konuşmayı tercih etmezler. Geleneksel çiftlerde ise çiftlerin bakış açıları birbirlerine benzediği gibi hayatı da benzer algılamaktadırlar. Fakat evlilik içerisinde kendilerince önemli olan konularda fikir alış-verişi yapabilirler ve evlilik içinde bazı bağımsızlıklardan, biz duygusunu içermeyen ben duygusundan uzak durmanın önemine inanmaktadırlar (Velidedeoğlu, 2006).

Tarihsel olarak bakıldığında, evliliğin başkattığı aile olgusu, tüm kültürlerde toplumun temel taşı olma özelliğini taşımaktadır. Ailenin gelişimi üzerindeki incelemeler on dokuzuncu yüzyıl sonlarında başlamıştır. İkinci Dünya savaşı sonrası ilk 10 yılda, araştırmacı ve uygulayıcılar, aile içindeki psikolojik rahatsızlığı olan bir kişinin ailenin diğer fertlerinin rollerinde oluşturduğu değişime dikkat çekmişlerdir (Özgüven, 2014).

Temel olarak aile yapısı kimin kiminle konuşacağı, kimin kiminle (nasıl) oynayacağı gibi birçok şeyi içeren bir kurallar dizisidir (Murdock, 2014). Sistem içerisinde ailenin süre gelen değişimi ve aile fertlerinin kişisel gelişimi, değişmeye ve kompleks bir yapı olmaya müsaittir. Münichin, yapısal aile modelini nitelendirirken ailenin yapısını fonksiyonel ve fonksiyonel olmayan aileler şeklinde gruplandırmıştır (Özgüven, 2009). Fonksiyonel aile, genel anlamda aile üyelerinin her birinin aile içinde beklenen görevleri yerine getirdiği sağlıklı aile türüdür. Fonksiyonel olmayan aile ise beş grupta incelenebilir. Bunlar:

- i. İç içe aileler,
- ii. Kopuk aileler,
- iii. Evine bağlı olmayan kocanın olduğu aileler,
- iv. Olgunlaşmamış ebeveynli aileler ve
- v. İlgisiz ebeveynli ailelerdir.

Fonksiyonel olmayan bu aileler problemler ile karşılaştıklarında çözüm bulmakta zorlanırlar ve parçalanmaya müsaittirler. Fonksiyonel aileler ise problemler karşısında aile içerisinde çözümler bulmakta zorlanmazlar ve çözümleri genel olarak uygulamaya geçirirler (Üstündağ, 2014).

Aile sistem yaklaşımında mevcut tüm sistemlerin bir sınırı olmakta ve bu sınırlar, kişiler ve sistemler arasında ne ölçüde duygu ve bilginin aktarılacağını, kimin kiminle ve nasıl bir ilişkiye gireceğini belirler. Bu sınırlar belirgin, belirsiz ve katı olacak şekilde 3 gruba ayrılır. Belirgin sınır dışındaki sınırlar çok fazla kullanıldığında aile içi problemlere ve streslere yani yapısal sorunlara sebep olur (Fışıloğlu, 1992). Zaman içinde kurallar alt sistemlerin birbiri ile olan ilişkilerini düzenlemek, alt sistemlerin kimlerden oluşacağını, üyelerin alt sistemlere dâhil olma durumlarını belirlemek üzere

geliştirilebilir. Diğer bir deyişle var olan sınırlar, alt sistemlerin kendi içinde ve birbirleri ile olan ilişkilerini belirler (Özabacı ve Erkan, 2014).

Satir, yaklaşımının temel taşı oluşturulan özelliklerden biri “kendilik değeri (benlik saygısı)” olarak dikkat çekmektedir. Kendilik değeri, kişinin kendisine ne derece önem verdiği karşılığıdır. Satir’e göre benlik saygısının içinde her bir bireyin tek olduğunu ve değerli olduğunu benimsemek vardır (Murdock, 2014). Kendilik değeri fazla olan kişiler diğer insanlar ile daha anlamlı ve tutarlı iletişim kurabilmektedirler. Tutarlı iletişim bireyin söyledikleri ile yaptıkları arasında anlamlı bir tutarlılık olmasıdır. Tutarlı iletişim evlilik sürecinde tarafların en çok önem vermeleri gereken etkenlerdendir. Tutarlı iletişimi sağlayan unsur ise kişinin kendilik değerinin yüksek olmasına bağlıdır.

Düşük kendilik değerine sahip olanlar endişe duyarlar ve öz güven eksikliği yaşarlar; kendisini değerlendirmekten çok çevresindeki kişilerin kendileri hakkındaki düşüncelerine önem verirler (Murdock, 2014). Kişinin öz benliğiyle tutarlı olabilmesi topluma karşı tutumunu da etkilemektedir. Kişinin kendisine olan güveni hangi derecede ise, kadın ve erkek eş seçiminde karşı cinsten ona benzer derecede öz güveni olan kişiyi seçme özelliği gösterir (Fıfıloğlu ve Şenol-Durak, 2007).

Sağlıklı iletişim kuramayan bireyler herhangi bir problemde yatıştırma, suçlama, hesap yapma ve dağıtma davranışlarına yatkınlık gösterirler. Yatıştırma, bireylerin kendi his ve duygularını önemsemeyip, devamlı olarak diğer insanlar tarafından onay alma durumudur. Suçlama, kişinin herhangi bir olay için yapmış olabileceği hataları kabullenmeyip, görmezden gelerek karşı tarafı suçlama özelliği göstermesidir. Hesap yapmada bireyin en belirgin davranışı olaylar karşısında katı ve tepkisiz kalmasıdır. Dağıtma davranışı gösteren bireyler, konuşmaları ile var olan ana problemi dağıtarak durumu başka yerlere çekme özelliği gösterirler. Satir, sağlıklı insanların ölçülülük esasına göre davrandıklarını düşünmektedir. Bireyler birbirleri ile olan etkileşimlerinde aynı paydada buluşmaya çalışırlar ve uyumludur (Murdock, 2014).

Bowen’e göre herhangi bir ailenin tam olarak tanımlanıp, tanınabilmesi için ailenin geçmişte olan 3 kuşağının incelenmesi gerektiği üzerine vurgu yapar. Çünkü aile içerisinde gösterilen davranışların nesillerce birbirine aktarıldığını düşünmektedir. Geniş

aile ile ilgilenmesi, bizim kültürümüzde de geniş aile sorunlarının çok olmasından kaynaklanmaktadır (Corey, 2008). Aile sistem teorisinin gelişimde katkı gösteren Bowen, aileyi duygusal bir birim olarak kavramsallaştırmış ve nesilden nesle olan iç içe ilişkilerdeki ağı tarihsel bir çerçeve içinde anlaşılacağını savunmuştur. Kişinin bugün içerisinde göstermiş olduğu turum ve davranışların mutlaka geçmiş ile ilişkisinin olduğunu düşünmektedir (Murdoch, 2014).

Bowen'in kuramında dikkat çeken iki tanımlama "üçleme" ve "kendini farklılaştırma" tanımlarıdır. Aile sistemini geçmişten günümüze kadar gelen iç-içe geçmiş birbirine bağlı üçgenler oluşturan duygusal ilişkiler sistemi olarak adlandırır. Üçgenler duygusal sistemin yapı taşıdır (Tarhan, 2011). Bowen'in teorisine göre amaç aile içindeki bireylerin günlük hatta karşısına çıkabilecek olan problemlere karşı bu problemler ile baş etme kapasitesini arttırmaktır (Özgüven, 2014). Dolayısıyla sistemlerde genelde üçlü bir yapı gözlemlenmektedir. Duygusal ilişkiler ağı olarak kenetlenmiş olan bu üçgenler aile sistemine "kararlılık" sağlarlar, sistemin duygusal yoğunluğunu "arttırır" ya da "azaltırlar." Bowen'e göre en tutarlı ilişki iki kişi arasında olan ilişkidir ancak taraflar herhangi bir problemin var olması durumunda üçüncü bir kişiyle iletişim kurarlar. Örneğin eşiyle yaşadığı sorunlar (kaygı durumu) arttıkça içkiye (sistemdeki üçgeni tamamlayan üçüncü ilişki kurulan obje) başlayabilmektedir. Üçüncü kişiye (objeye) gereksinim duyan kişi kendini farklılaştırma drecesi en düşük olan kişidir. Bowen'in kendi geliştirmiş olduğu kuramına göre çözüm; herhangi bir problem karşısında danışılan üçüncü kişiyi (objeyi) yok etmektir (Velidedeoğlu, 2006; Özgüven, 2014).

Kendini farklılaştırma tanımı bireyin ruhsal ve karşılaştırma yeteneğinin birbirinden ayırabilmesi olarak adlandırılmıştır. Kişi bu farklılaştırmayı sağlaydığı kadarı ile çevresi ile pozitif yönde etkileşim içerisinde olabilmektedir. Kendini farklılaştırmış bir kişiyi eş olarak eş olarak seçeceği bireyde kendisini farklılaştırmayı becerebilmiş ise bur bireyler evlilik bağı kurduklarında kendi benliklerini yaşatmakta sıkıntı çekmezler. Aile yapısı gereğince bir bütündür ancak birey bu yapı içerisinde kendi benliğinde unutmamalıdır. Bireyler bu farklılaşmayı sağlayamazlar ise duygu ve düşünceleri iç içe geçmişlik yaşar ve bu kişiler duygularıyla tepki verdikleri için kolaylıkla patolojik özellik gösterebilirler. Bowen, bu belirtilen bu tanımların kuşaktan kuşağa

aktarılabilmesinde ebeveynlerin çocuklarına bu davranış örüntülerini anlatıp, yansıtmasında bulunmaktadır (Özgüven, 2009; Tarhan, 2006).

2.1.1. Evlilik Öncesi Dönem

Bireylerin kendi aralarındaki ilişkilerinin toplum tarafından onay görmesi ve bu ilişkinin kadın ve erkeğe bazı hakları elde etmesinde yardımcı olması, evlilik olgusunun toplum bilim perspektifi açısından önemli diğer özellikleridir. Evlilik öncesinde düzenlenen isteme ve nişan törenleri, evlilik ilişkisi içerisinde gelişen akrabalık ilişkileri gibi, evliliğin tüm dönemlerinde toplumsal normların düzenleyiciliği görülmektedir. Bu sebeple evlilik olgusu sadece fizyolojik ve ruhsal doyum değil; aynı zamanda toplum tarafından belirlenen ve şekillendirilen bir olgudur (Beşpınar, 2014).

2.1.1.1. Eş Seçimi

Evlilik süreç içerisinde bir takım sıralamalar ile süre gelir. Bunlardan birincisi kişinin evlilik konusunda karar vermesi yani evli bir kişi olmaya karar vermesidir. Bundan sonraki önemli aşamalardan biri eş seçimidir.

Şenel (2004), eş tercihinin kişinin yaşamında alınan önemli tercihlerden birini teşkil ettiğini ve kişinin sonraki yaşantısını alacağı bu karar doğrultusunda olumlu ya da olumsuz etkilenebileceğini ifade etmektedir. Evlilik ilişkisi, insan yaşamının önemli bir bölümünü kapsadığından, bu konuda verilecek karar, önemli, zor ve karmaşık süreci gerektirmektedir. Karar neticesinde birey, gelecekteki yaşantısını kimle devam ettireceğine, gelişerek değişeceğine, ne türlü bir yaşam sürdüreceğine ve kimle çocuk sahibi olup onları büyüteceğini belirlemektedir.

Ünal'ın (1996), evlenmek isteyen kişilerin eş seçimi kriterlerinde yer alan psikolojik ve sosyal etkenleri tespit ederek, evlilik düşüncesini etkileyen faktörleri derecelendirmek için gerçekleştirdiği araştırmasında, kadınların birbirleriyle aynı derecede olan veya daha yüksek öğrenim seviyesindeki bireyle, erkeklerin ise aynı veya daha düşük öğrenim seviyesinde biriyle evlilik kararını verdikleri belirlenmiştir.

Lewis ve Spanier, evliliklerinin gelecek dönemlerde daha kararlı ve kaliteli olduğu çiftleri değerlendirdikleri çalışmasında, sosyal, ekonomik ve kültürel etkenler açısından önemli derecede birbirlerine benzeyen çiftlerin daha mutlu oldukları, bireysel ve duygusal kaynakları ile yaşam deneyimleri benzer olan, bireylerarası etkileşimleri fazla, duygusal ile psikolojik sağlık durumları iyi, pozitif kişilik algısına sahip, eğitim düzeyi yüksek ve yaş itibarı ile çok genç olmayan kişilerin yapacakları evliliklerde başarı şansının daha çok olduğu, mutlu ailelerden büyüyen kişilerin gerçekleştirdikleri evliliklerin ise başarılı olma ihtimallerinin yüksek olduğu, aileleri ve yakın çevresiyle arkadaşlarının desteğine sahip çiftlerin de başarılı evlilik sürdürdüklerini belirlemiştir (Cohen, 2008).

Evlilik öncesi çiftlerin evlilikten gerçekçi olmayan beklentilerinin incelendiği araştırmalarda, evlilik öncesinde çiftlerin evliliği idealist ve coşku dolu fikirlerle tasarladığı ileri sürülmüştür. Bu konuda Larson ve Holman (1994), çiftlerin eş seçimi konusunda gerçekçi olmayan inanç ve beklentilere sahip olurlarsa büyük olasılıkla iletişimlerinde ve ilişkilerinde hayal kırıklığı duygusunu yaşayacaklarını vurgulamıştır.

Wood ve Stroup (1990), her kişinin aile yapısının araştırılması ve bu yapının kendi evliliklerindeki yansımalarının önemsenmesi gerektiğine dikkat çekmektedirler. Bir artı birin iki ettiğini kabul etmenin yanlış olma ihtimalini düşünerek sadece kadın ve erkeğin evlendiğine dikkat edilse bile gerçekte kadın ve erkeğin ailesinin açık ve kapalı yollarla ailenin özelliklerini, inançlarını, tutum ve davranışlarını ebeveyn olarak çocuklarına aktarıldığının gerçek olduğunu ifade etmişlerdir.

2.1.1.2. Eş Seçimi Kuramları

Evlilik kararında bireylerin kendi eşlerini seçmede birtakım kriterleri göz önünde bulundurur. Kadın ve erkek evlilik birlikteliğini kuracağı kişiyi seçerken kültürel özellikler, kişilik özellikleri ve kendisine yakıştırmış olduğu zihnindeki eş adayı profili gibi bazı etkenleri göz önünde bulundurur. Tarafların evlilik için tercih edeceği eş adaylarını iyi tanımaları, evliliğin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği konusunda bilinçli bir değerlendirme yapabilmek için iyi bir analiz yapmaları gerekmektedir (Özgülven, 2001). Eş tercihinde bulunmak bireyin bundan sonraki yaşamında yanında olacağı, birçok kritik kararı beraber alacağı kişiyi belirlemektir. Kişiyi hayatında mutluluğa ya

da mutsuzluğa, huzura ya da çatışmaya yönlendirecek önemli bir süreçtir (Özgüven, 2001).

Ortak özellikler kuramı;

Ortak özellikler kuramına göre, mutlu evlilik oranı arttırmakta rol oynayan etkenin kişinin kendisine benzer karakterde eş seçmesi olduğu belirtilmektedir (Özgüven, 2001). Bu evlilik türünde maddi varlık, din seçimi, ırk, tahsil, yaş, sosyal statür açısından birbirlerine benzer nitelikte olmaları beklenmektedir. Nitelikler açısından homojen bir yapı sergileyen bu tür bir ailede anlaşmazlık ve çatışma konularının daha az yaşanacağı mutlu olma ihtimalinin yüksek olacağı ifade edilmektedir (Özgüven, 2014).

Zıt özellikler kuramı;

Zıt özellikler kuramında önemli olan evlenecek kişilerin benzer özelliklerinin minimum seviyesinde olmasıdır. Bireyler eş tercihinde bulunurken kendilerine en uzak karakterdeki eş adayı ile mutlu bir evlilik sürecine dair bir kaniya sahiptir. Bu tercih ile beraber evlilik içerisinde daha fazla ve farklı görüş olacağı düşünülmektedir. Net bir ifadeyle farklı özellikler gösteren bireylerin birbirlerinden daha fazla haz alacağı, kendisini yönlendiren bir kocaya, kendisinin sözünü dinleyen bir kadının daha ilgi çekici geleceği düşünülmektedir. (Özgüven, 2001).

Uyaran-değer-rol kuramı;

Murstein (1970) tarafından geliştirilen kurama göre, eş seçme süreci “uyaran”, “değer” ve “rol” olmak üzere üç farklı aşamadan oluşmaktadır. İlk aşama “uyaran” süreci görsel, işitsel olarak elde edilen değer memnuniyeti ile oluşmaktadır. Bu ilk aşama çiftlerin birbirlerini ilk defa görüp tanıştığı, birbirleri ile ilgili olarak ilk defa fikir sahibi oldukları safadır. İlk fikirler kişilerin dış görünüşleri ve sosyal ve zihinsel tepkilerine göre değerlendirilir (Özgüven, 2001; Özgüven, 2014). Bu ilk aşamadaki fikirlerin pozitif olması kişileri ikinci aşamaya(değer) taşır. Bu aşama kişilerin bireylerin birbirlerine olan veya kendileri ile ilgili olarak düşünce, davranış

ve birbirleriyle olan uyum seviyelerinin yorumlandığı ve birbirlerine karşı bunları ifade ettikleri bir aşamadır (Özgüven, 2001). Üçüncü aşama (rol) ise kişilerin karşılıklı atadıkları rollerinde çift olma yeteneğini içerir. Temel olarak bu aşama kişilerin birbirleriyle evlenebilecek kriterlere sahip olup olmadıklarının netleştiği aşamadır.

Değerlendirme yapıldığında bu üç kuramın birbirinden ayrı tezleri savunduğu fark edilir. Fakat bu kuramları birlikte değerlendirip eleştiren kuramcılar daha çok “ortak özellikler” kuramını desteklemektedirler. Taraflar eş seçerken kişilik, düşünce benzerlikleri çok olan ve bu şekilde seçim yapan bireylerin evliliklerinde başarı ihtimalini fazla olacağı ifade edilmiştir. Bunun ile beraber birbirleriyle benzer özelliklerinin fazla olmasının evlilikleri daha kolaylaştıracağı, ortak düşünce ve tavırların arttıkça kişilerin birbirleriyle olan iletişimlerinin daha sağlıklı olacağı düşünülmektedir (Özgüven, 2014).

2.1.1.3. Eş Seçiminde Ailenin Rolü

Arıkan (1999, s. 229), evliliğin gerçekleşmesi durumunda tarafların sadece değer, düşünce ve kişisel kimlikleriyle evlilik ilişkisine girmekte zorlandıklarını, çoğunlukla evlenecek bireylerin aile değerlerinin de seçimlerinde etkin olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca ailenin inançları ile değerlerinin bireyin kimliğinde belirleyici olduğunu vurgulamaktadır.

Psikanalitik kuramı geliştiren Freud, eş seçiminde bireylerin ebeveyninden karşı cins anne babaya karşı duydukları yakınlık ve hayranlıkla ilişkilendirmekte, bilinçdışı karmaşık süreçlerle kızların babalarının erkeklerin ise annelerinin özelliklerine sahip eşleri tercih ettiklerini ifade etmektedir (Özgüven, 2000).

Araştırmalarda anne-baba, aile ve yakın arkadan desteğine sahip bireylerin evliliklerinin pozitif yönde daha dengeli ve memnunluk seviyelerinin de daha fazla olduğunu göstermektedir. Aksine ebeveyn ve aile desteğinin bulunmadığı evliliklerde, gelecekte ortaya çıkabilecek sorunların, boşanma ihtimali ile neden-sonuç ilişkisinin yer aldığı belirlenmiştir (Whyte, 1990).

Evlilik kararının alınmasında ailelerin katkısı, dolaylı ve doğrudan değerlendirilebilir. Dolaylı yoldan etkide, çocukluk dönemindeki yaşanılanların biçimlendirdiği düşünce ve davranış kalıplarıyla gerçekleşmektedir. Bireylerin karşı cinsten olan bireye yönelik davranış ve düşünce kalıpları daha ziyade ebeveyn tarafından şekillendirilmektedir. Sözelimi, bir kız babası ya da erkek kardeşiyle olan kalıpları zihninde bir erkek modeli meydana getirmekte ve oluşan bu model de kız çocuğunun karşı cinsle karşı tutumunda belirleyici olmaktadır. Bununla birlikte dolaylı yoldan etkilenme gerçekçi olmamaktadır, zira evlenme olgusunun gerçekleştirileceği birey ile ebeveynin aynı kişilikte olması mümkün değildir.

Doğrudan etkilenmelerde ise, ebeveynin çocuklarının doğru yönde karar vermesini istemesinden, karardan dolayı sorumluluk hissetmelerinden kaynaklanmaktadır. Kendi geleneksel aile yapımız yönünden ele alındığında ise, çocukların “yuva kurmalarını” sağlamak, ebeveynin maddi ve manevi görevi olarak değerlendirildiğinden, evlilik sürecinde ailenin etkisi oldukça önemlidir. Dolayısıyla anne ve baba, çocuklarının kimle evleneceği hususunda söz sahibi olmak istemektedirler. Evlenmeyi düşünülen birey, aile tarafından onaylandığı takdirde, genel olarak adayların hem birbirleri hem de aileler arasında, evlilik hazırlıkları hususunda yaşanabilecek sorunların dışında fazla problemler görülmez. Ancak ebeveyn, eş adayını onaylamazsa bu durum, gençle aile arasında çatışmalara da yol açabilir. Evlilik konusunda gencin kendi kararında, ebeveynin ise olumsuz tutumlarında ısrarcılıkları ilişkilere zarar verebilmektedir (Tarhan, 2007).

Anne ve babalar çocuklarına evlilik hususunda baskı yapabilmekle birlikte, bu durum onların evliliklerini olumsuz yönde etkilemektedir. Gençlerin baskılardan uzak tutularak, özgür bir şekilde karar vermeleri desteklendiği takdirde, evlilik memnuniyet düzeyleri de o derece yüksek olur (Larson ve Holman, 1994).

2.1.1.4. Nişanlılık

Eş seçim sürecinde tarafların birbirini tanımaları ve bu durumun yasal boyutunun da bulunması açısından nişanlılık dönemi önemli bir aşama olarak kabul edilebilir. Nişanlılık durumu, evlilik için ciddi ve samimi karar alındığının çevreye duyurulması, evlilik kararı veren bireylerin evliliklerinin ne ölçüde birbirlerine

uyduğunun son defa denenmesi ve bu kuruma yönelik hazırlıkların gerçekleştirildiği bir dönem olarak ele alınmaktadır (Özgüven, 2000).

Yasaya göre evliliğe hazırlık olarak kabul edilen bu dönemde, tarafların karşılıklı iyi davranış göstermeleri, kusurlu davranışlarda bulunmamaları, dikkatli ve bilinçli hareket etmeleri beklenmektedir. Sağlam bir evlilik temelinde, gelecekte önemli sorunların oluşmaması için bireylerin evlilik öncesinde karşılıklı içten ve yalansız olmaları, evlilik gerçekleşmeden gelecekte evliliği etkileyebilecek olayların önceden açıklanması istenmektedir. Arkadaşlık ve nişanlılık sürecinde bireyler, genel sağlık durumları, daha önce yapılmış evlilikler, doğuşla ortaya çıkan kusurlar, sorumlu olunan borç ve yükümlülükler, ailelere yapılması zorunlu olan sağlık ve ekonomik yardımlar gibi özel durumları karşılıklı açıklamaları etik sorumluluk kapsamında ele alınmaktadır.

Tarhan'a (2007) göre, nişanlılık süreci evlilik döneminin en çekici ve memnunluk verici dönemlerindedir. Zira bireyin kendisini, kendinden daha fazla düşünen birine yakın hissetmesi olumlu bir duygudur. Nişanlılık döneminde taraflarda güçlü bir çekim duygusu oluşur ve bireyler birbirlerini düşünerek anlamaya çalışırlar. Bununla birlikte bu dönem, evlilik hazırlıklarının ortaya çıkardığı gerilim ve gençlerin karşılık olarak birbirlerini kişilik yönünden tanımaya başladıkları için sorunların da yaşanabileceği bir dönem olarak değerlendirilebilir.

Bu dönemde bireyler geleceklerini düşünerek planmalar yaparak kararlar vermeli, evlilik yaşantısı ile geleceğe ilişkin önemli hususlarda fikir ortaklığına ulaşabilmelidir. Evlilik öncesinde ileriye dönük konular arasında, evlilik sonrası eşlerin iş durumları, kadının çalışma hayatına katılma durumu, ailelerle ya da bağımsız yaşama talepleri, ekonomik gelirin yönetilmesi, çocuk sahibi olma zamanı gibi önemli konular yer almaktadır. Sözü edilen bu durumların açıkça, net bir şekilde konuşularak uzlaşmaya ulaşılmaması, evlilik sonrası önemli sorunlara yol açabilmektedir (Özgüven, 2000).

2.1.2. Evlilik Sonrası Dönem

Evlilik sonrası dönem; evlilik doyumu, evlilik doyumunu arttıran ve azaltan unsurlar olarak ele alınmıştır.

2.1.2.1. Evlilik Doyumu

Evlilik, bir bireyin yaşayabileceği en önemli deneyimlerden biridir. Aynı zamanda yaşanacak bu deneyimin kalitesi bireyin yaşamını fazlasıyla etkilemektedir. Evlilik doyumu, psikologların, psikolojik danışmanların çalışma alanında sık yer alan değişkenlerden biridir. Sosyal bilimciler, evlilikte; evlilik istikrarı ve evlilik kalitesi olmak üzere iki önemli boyutu ele alarak evlilik ilişkisi üzerinde çalışmışlardır. Lewis ve Spanier (1979) hem evlilik doyumu hem de evlilik istikrarı için kuramsal bir model geliştirmişlerdir. Bu modele göre, eşlerin uygun olan kişisel ve sosyal kaynakları ve yaşam biçiminden aldıkları doyum evlilik doyumunun belirleyicilerine anlam vermektedir. Modele göre, evlilik istikrarı, ölüm, boşanma, ayrılma, terk etme süreçlerinin içine girdiği evliliğin devam etme süresini kapsamaktadır. Araştırmacılar, evlilik kalitesini ifade ederken, evlilik uyumu, evlilik doyumu ve evlilik mutluluğu gibi kavramlar kullanmaktadırlar. Bu kavramlardaki ortak özellik her birinin evlilik kalitesinin özel bir yönünü anlatmaları ve niteliksel olmalarıdır. Araştırmacılar evlilik kalitesini “evli çiftlerin ilişkilerini kişisel olarak değerlendirmesi” olarak tanımlamaktadır (Özguven, 2014). Benzer şekilde, evlilik doyumu Ersanlı ve Kalkan (2008) tarafından “bireyin kendi kişisel mutluluğunu deneyimlemesi ve evlilik ilişkisindeki memnuniyeti, hoşnutluğu” olarak tanımlanmaktadır.

Araştırmacılar, evliliklerde ki doyum veya doyumsuzluk sorularına cevap bulmaya çalışmış ve bu kavramın çok çeşitli değişkenlerle ilişkisini inceleyip bu konuda değişik tanımlar ve sonuçlar ileri sürmüşlerdir. Bu alanda yapılan çalışmalarda çok farklı cevaplar bulunsa da, genel olarak doyum kavramı kişinin ilişkisine ilişkin öznel değerlendirmesi olarak tanımlanmaktadır (Curun, 2006). Tezer (1986) ise evlilik doyumunu, “Bireyin evlilik ilişkisindeki gereksinimlerini karşılama derecesine ilişkin algısı” şeklinde açıklamaktadır. Diğer bir anlatım ile evlilik doyumunu kişinin ilişkisini nasıl algıladığı ile ilgilidir.

Doyumlu bir evlilik sadece doyumsuzluğun yokluğu ile açıklanamamakta, aynı zamanda doyumlu çiftler evliliğin sorunsuz olma durumunu da ifade etmektedirler (Bradbury et al. 2000). Doyumsuz evlilik ise olumsuz özelliklerin ön plana çıktığı,

olumlu yönde değerlendirilebilecek özelliklerin geri planda kaldığı evlilik ilişkileridir. Evlilik doyumunun sadece evliliğin herhangi bir dönemindeki algıları kapsamaması, zaman içerisinde evlilik doyumu ile ilgili algılardaki değişmelerin ifade edilmesi gerekmektedir. Diğer bir açıklama ile evlilik doyumu anlık doyumlar ile değerlendirmemesi gerek hissiyattır.

Doyumlu, sağlıklı evlilikler birçok olumlu fiziksel sağlık ilişkili olmaktadır (Williams, 2003). Evli erkekler ve kadınlar, bekar erkek ve kadınlara göre kronik hastalık veya rahatsızlıklardan dolayı daha az sıkıntı çekmektedirler. Evlilik akıl sağlığıyla da ilişkilidir. Marks ve Lambert (1988)'e göre evli bireylerin, bekar bireylere göre genel olarak akıl sağlıklarının daha iyi olmaktadır. Evli bireyler, evli olmayan bireylere göre daha sağlıklıdırlar ancak bu herhangi bir evliliğin, evli olmayanlara göre her zaman bu sağlık faydalarını ortaya çıkaracağını da göstermemektedir (Williams, 2003). Bunun yanı sıra, evlilik doyumsuzluğu, boşanma veya ayrılma zayıf psikolojik sağlığa ve fiziksel rahatsızlığa neden olmaktadır (Horwitz et al. 1996). Diğer bir deyişle, bireyler evliliklerinden doyum alamadıklarında fiziksel ve ruhsal sağlık sorunlarından daha yüksek düzeylerde etkilenmektedirler.

Demir ve Fışiloğlu (1999), evlilik uyumu ve yalnızlık arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmaya Türkiye'nin çeşitli illerinde yaşayan 58 evli çifti dahil etmişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre; evlilik uyumu ve yalnızlık arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur. Eşini kendisi seçen bireylerin yalnızlık düzeyleri düştükçe evlilik uyumu artmaktadır.

Hünler ve Gençöz (2003), yaptıkları bir diğer çalışmada ise çiftlerin problem çözme becerilerinin, boyun eğici tutumları ile evlilik doyumları arasında aracı rol oynadığını bulmuşlardır. Evlilik sorunlarında algılanan çözümsüzlük, boyun eğici davranışlar ve evlilik doyumu ilişkisinde aracı değişken olarak rol oynamaktadır. Ayrıca çalışmanın sonuçları boyun eğici davranışların çatışma anında yumuşatıcı bir rol oynamak yerine problem çözmenin azalmasına neden olduğunu göstermiştir.

Evlilik tiplerinin üç derecesi olan görücü usulü, aile içerikli anlaşarak ve anlaşarak evlenmenin algılanan karar verme kalitesi, çift uyumu ile evlilik doyumu üzerindeki etkisini araştırdığı çalışmada; görücü usulü ile evlenen katılımcıların, eş seçimi ile ilgili daha az nitelikli karar verdiklerini ve anlaşarak evlenen katılımcılara göre eşlerine daha az uyum sağladıklarını ortaya koymuştur. Fakat aynı çalışmada evlilik tipinin evlilik doyumu üzerinde anlamlı bir etki oluşturmadığı ortaya çıkmıştır (Gündoğdu, 2007).

Erdoğan (2007), evlilik uyumu, psikiyatrik rahatsızlıklar, bağlanma stilleri, mizaç ve karakter özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yapılan çalışmaya Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalına evlilikte ilişki sorunları nedeniyle başvuru alan 25 çift dahil edilmiştir. Kontrol grubunu ise çalışmaya gönüllü katılan 25 çift oluşturmuştur. Bu çalışmanın sonucunda kadın ve erkeğin bağlanma stilleri arasında anlamlı farklılık bulunmadığı görülmüştür. Evlilikte sorun yaşayan çiftlerde kadınların bağlanma stilinde kaçınma ve kaygı boyutlarının öne çıktığı, erkeklerde kaçınma boyutundan yüksek puanlar aldığı görülmüştür.

Evlilik uyumu ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada İzmir’de yaşayan evli çiftler ve bireyler ile boşanmak amacıyla İzmir aile mahkemelerine başvuran çiftler ve bireyler örnekleme oluşturmuştur. Çalışmaya 100 kişi katılmıştır. Evli ya da boşanmış olan bireylerden mevcut veya sonlanmış evliliklerini, uyumlu ya da uyumsuz olarak nitelendirenlerin, bağlanmaya ilişkin kaygı ve kaçınma ile evlilik doyumu açısından farklılaştığını, uyumluların daha yüksek evlilik doyumu ve daha düşük bağlanmaya ilişkin kaçınma ve kaygı puanları elde ettiği belirlenmiştir (Açık, 2008).

2.1.2.2. Evlilik Doyumunu Arttıran Unsurlar

Cutler ve Radford (1999), birbirleriyle sağlıklı bir iletişim kuran, birbirleriyle şeffaf olabilen, çocuklarının gelecekleriyle ilgili planlamalar yapan ve geleceğe pozitif bakabilen, evlilik sistemlerinin kuvvetli bir aile yapısından geldiğini ifade etmektedirler. Robinson ve Blanton (1993) ise, evlilikleri oyuz yılı aşkın süredir devam eden ilişkileri belirleyen en önemli unsurların yakınlık ve iletişim becerileri olduğunu vurgulamaktadırlar. Evlilikte eşlerin birbirleriyle sağlıklı bir iletişim kurabilmeleri ile mutlulukları arasında doğrusal bir oran vardır. (Erbek vd. 2005).

Satir'e (2001) göre, sağlıklı aileler, aileyi oluşturan unsurlarını önemsemekte, birbirlerini dinleyerek saygı göstermektedir. Çiftler arası tutum ve davranışlar karşılıklıdır ve taraflar birbirlerine karşı içten ve şeffaf olmalıdır. Böyle olduğu takdirde oluşan samimiyet, ailenin diğer fertlerine de yansımaktadır. Kadın ve erkek arasında endişe veren durumlar, öfke ve kırgınlıklar açıkça konuşulabilmelidir.

Pozitif aile ilişkilerinde işbirliği önemli unsurdur. Kişiler bir ilişkiye kendi temel inanç, niyet ve beklentileriyle beraber girerler. Diğer taraftan ilişkilerde biraz egoizm, biraz cesaretlendirme ve işbirliği kullanılarak yeni yaşamlar kurulmaktadır. Bireyler, karşılıklı işbirliği temeline göre hem kendi hem de karşısındakinin ihtiyacını bilir ve karşılamak için çaba gösterirse aradaki ilişkiler gelişir ve uzun zaman devam eder (Dolto, 1998).

2.1.2.3. Evlilik Doyumunu Azaltan Unsurlar

Evliliklerde sıkıntıya yol açan sorunları Weiten'in (1985) yorumuyla özetlemek gerekirse ; evlilikle ilgili gerçekçi temeli olmayan mutluluk beklentilerine yer vermek, kişilerin rol beklentileriyle ilgili farklı yaklaşımları olması, ekonomik sorunlar, eşler arası yetersiz iletişim, yakın akrabalara maddi veya manevi yönden bağımlılık, eşler arasında kopukluk olması, psikolojik sorunlarla oluşan cinsel problemler, çocuk sahibi olduktan sonra meydana gelen problemler, eşlerin farklı ilgi alanlarına sahip olmaları nedeniyle uzaklaşmaları, kıskançlık, sadakatsizlik, eşlerden birinin egemenlik kurmak istemesi gibi genel sebeplerle evlilikte problemler yaşanmaktadır (Fidanoğlu, 2006). Engelli çocuğa sahip ailelerin evlilik doyumlarının bundan olumsuz olarak etkilendiğini ifade etmektedir.

Markman ve diğerleri (1988), aile yaşam döngüsü çerçevesinde ailedeki mutluluk ve evliliğin başarısını engelleyen bazı etkenlerin yer aldığını ve bunların bazılarının da; bireysel gereksinimlerin baskı altında tutulması, ailedeki uyum düzeyinin düşüklüğü, iletişim eksikliği, kavgacı bir karaktere sahip olmak ve bireylerin aile değer ve beklentilerinde gösterdikleri uyumsuzluklar olduğu ifade etmektedirler.

Osmond'un (1997) gerçekleştirdiği bir araştırmada, mutlu evlilik yaşayan bireylerin kararları birlikte aldıkları, uzlaştıkları, bir diğ erinin kararlarda baskın oluş u ve aradaki güç dengesinin farklılık göstermesi durumlarında evlilikteki doyumun da azaldığı ve boşanma oranının yüksek olduğu belirlenmiştir.

Kocadere'nin (1995) iyi ve kötü evliliklerin özelliklerini tespit için yüz çiftle gerçekleştirdiği araştırmada, her eş in diğ erinin akrabalarıyla geçimsizlik durumunun kötü evliliklerde iyi olanlardan çok daha fazla olduğu, iyi evliliklerde boş zamanların daha çok birlikte geçirildiği, kötü yürüyen evliliklerde ekonomik sorunların sorunlara neden olduğunu ifade eden katılımcı oranının, iyi evlilikleri olan katılımcılardan iki kat daha çok olduğu, tarafların his ve hareketleri konusunda daha fazla paylaşım gösterdikleri, kararların beraberce alındığı, kötü evliliklerde ise önemli konularda alınan kararların bir kişi tarafından alındığı ve tüm bu hususların demografik özellikler yönünden de farklılık gösterebildiği belirlenmiştir.

Gibson (1993), uzmanlardan evlilikleri için yardım isteyen kadın ve erkeğ in maddi durum, cinsel yaşam ve çocuklara ilişkin yakınmalarından ziyade, aralarındaki ilişkinin oluşturduğu doyumсуuzluğ un sorun yarattığını ifade etmektedir.

Araştırma sonuçlarında ortaya koyduğu gibi, evlilik doyumunu spontane olmayan, bazı temel iletişim becerilerine sahip olmayı gerektiren ve yanlış inanç ve düşünce kalıplarının doğru olanlarla değ iştirilmesine gerek duyulan bir süreçtir.

Tarhan (2011) ise, evlilik planı yapan bireylerin, ilişkilerinin başarılı olması için bazı gerekliliklerin yerine getirilmesinin evlilikteki başarı için önemli olduğunu ifade etmektedir. Buna göre; bireylerin kendilerini fiziksel olarak hazırlaması, maddi kaynakların temin edilmesi, planlanması, denetimin yapılandırılması, aile iç i rol ve görevlerin belirlenmesi, cinsel yaşam için yeterli uyumun geliştirilmesi, duygusal iletişimin kurulması, birinci derece yakınları ile pozitif etkileşiminin tesisi ve sürdürülmesi, aile planlaması yapılması, karar verme, çatışmaların önüne geçme ve problemlerin üstesinden gelme hususlarında kendilerini geliştirmeleridir.

2.2. Aile

Toplumun en küçük ve temel birimi olan aileyi toplumsal bir sistem, birim, birlik, grup ve insan topluluğu olarak değerlendiren toplumbilimciler olduğu gibi, toplumsal bir kurum olarak tanımlayanlar da vardır. Bilindiği gibi tüm toplumlarda hemen her birey, bir aile grubunun içinde doğar ve yetişir. Aile kurumu sosyalizasyon sürecinin kaynağı durumunda olmakta ve bireyin kazandığı duygu, düşünce, inanç ve davranışların kökleri ailede yer almaktadır. Her toplumda değişik organizasyon biçimleri gösterse de bir aile sistemi vardır.

Güvenç'e (1999) göre, aile olgusu birden fazla tanımı olan, herhangi bir belirliliği olmayan bir olgudur ve aile sistemi olgusu ve evlilik olgusu akrabalık ilişkisi içerisinde değerlendirilebilir çünkü evlilik ve aile tanımı daha geniş olan akrabalık tanımının alt basamaklarıdır. Engels (1991) aile ve akraba tanımlamalarını beraber olarak tanımlamaktadır. Aile ve akrabalık ilişkileri içerisinde kullanılan yeğen, abi, dayı vb. gibi sadece tanımlamalarından ibaret olmadığı, aynı kandan olan akrabaların birbirleriyle olan samimiyetleri, ilişkileri, birbirleriyle olan yakın veya uzak ilişkilerini ifade eden ve bir kişinin o aile içerisinde birden fazla akrabalık rolü içerisinde yer aldığını göstermektedir. Engels'in ifadesinde, aile yapısı, toplumsal bir kavramın ürünüdür ve o aile yapısının gelenek,görenek,örf ve adetlerini yansıtır.. Bertrand Russel (2005) "Evlilik ve Ahlak" isimli kitabında ailenin kaynağının kan bağı olmasına rağmen rağmen çağdaş topluluklarda ailenin toplum tarafından belirlenen yasaların birer yansıması olduğuna dikkat çekmiştir. Marx ve Engels aileyi birbirleriyle zıtlaşan farklı iki sınıflı toplumun minyatürü gibi görmüşlerdir.

Tezcan (2000) aileyi, kadın-erkek ilişkilerini ve insan soyunun çoğalmasını kurallara bağlayan, istikrara kavuşturan ve standartlaştıran bir davranışlar sistemi olarak tanımlarken; Önal (1990), biyolojik ilişkiler sonrasında insan türünün sürekliliğine sebep olan, toplumsallaştırma sürecinin ilk defa ortaya gerçekleştiği, birbirleriyle olan ilişkilerin belirli kurallar ile belirlendiği, geçmişten bu zamana kadar toplumda oluşturulmuş kültürel birikimin ebeveynler tarafından çocuklara iletilen maddi, manevi, zihinsel,biyolojik tarafları olan toplumsal bir kurum şeklinde ele alınmıştır.

Ozankaya'ya (1979) göre aile kavramı, içerisinde insanın belirli bir şekilde ve ölçüde üretildiği, topluluk içerisinde var olabilmek için ilk ve etkin bir şekilde gerçekleştirildiği, cinsel ilişkilerinin belli biçimde şekillendiği, kişilerin ve anne-babalarla çocuklar ve akrabalar arasında tatmin edecek düzeyde samimi, güven sağlayan, şeffaf bağların oluşturulduğu, yine içerisinde var olan toplumun özelliklerine göre maddi etkenlerin az ya da çok bir ölçüde yer aldığı bir toplumsal kurumdur. Esasen benzer pek çok tanım yapılabilir ancak üzerinde durulması gereken en önemli nokta ise, Malinowski'nin (1989) de belirttiği gibi, ailenin, ilkel toplumun en önemli kümesini oluşturduğu ve tüm insan örgütlerinin çıkış noktası olduğudur. Aile, toplumsal gelişmenin kendiliğinden ortaya çıkardığı bir kurumlaşmadır.

Bozkurt'a (2005) göre aile, genelleştirilebilen bir olgu olsa bile çağdaş toplum aile yapısı ile geleneksel toplumun aile yapısı özellik olarak birbirinden farklılık göstermektedir. Bu farklılıkların sebebi aile içerisinde bireylerin birbirlerinden olan istekleri ve aile yapısı içerisinde birbirlerine farklı roller yüklemesidir. Birbirleriyle aralarında kan bağı olan kişilerden yetişkin olanların, ailenin devamı için çocuklara bakmayı bir görev olarak kendilerine bir sorumluluk olarak yükledikleri bir kurum olarak aileyi tanımlayan Giddens'a (2005) göre, akrabalık ilişkileri, kişilerin kendi aralarında evlilik yoluyla veya kandaş olan akrabaları birbirlerine bir bağ ile bağlayan soy dizileri (anneler, babalar, kardeşler ve çocuklar gibi) yoluyla oluşturulan bağlardır.

Genellikle batı toplumlarında aile kurulurken eşlilik üzerine kurulur ve kadın veya erkek cinsinin bir evlilik dışında başka bir evlilik kurması yasal olarak kanunlara aykırıdır. Genel olarak batı da böyle bir görüş hakim olsada bazı toplumlarda farklı anlayışın olduğu bilinmektedir Genel olarak sosyologlar tek tip bir aile yapısının mümkün olmadığını düşünürler. Köken olarak azınlık durumunda olan toplumlarda aile sistemleri açısından farklılıklar olabilir. “Örneğin, Asyalıların hanelerinde genel olarak çocuklarıyla birlikte birden fazla aile bulunurken, siyah topluluklar çok sayıda tek ebeveynli aileyle sıralanır” Giddens (2005) bu nedenle, “aileden söz etmek yerine “ailelerden” bahsedilmesinin daha anlamlı ve etkili olduğunu, bu şekilde bahsedilmesi durumunda aileler içerisindeki farklılıkların belirtildiğini düşünmektedir. Aileler

kavramının, aile kavramından daha fazlasını ifade edilmesinin, çeşitliliklerin vurgulanması açısından daha önemli olduğunu göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Toplum yapısı içerisinde aileyi temel yapı taşı olarak değerlendiren yaklaşımlar incelendiğinde, toplum ve aile içerisinde oluşturulan değerlere bağlı kalındığı sonucuna varılmaktadır. Batı tipi aile sistemine bakıldığında aile bireyleri ve aile sistemleri açısından bireyler arasında bağımsız bir ilişki vardır. Akrabalar ile aileler arasındaki bağ kuvvetli değildir ve her aile farklı bir çekirdek aileyi temsil etmektedir (Kağıtçıbaşı, 2010).

Aile tipleri; küçük,büyük aile, çekirdek aile-akrabalar ailesi ile dar aile ve geniş aile olarak ayrılmaktadır (Güvenç, 1991). Belirtilen bu aile çeşitlerinin farklı özellikler taşıdığı belirtilmektedir. Bu özellikler ise içerisinde var olan toplumun sosyo-kültürel özelliklerine göre değişkenlik göstermektedir. Toplumsal özellik olarak değişimin hızlı olduğu toplumlarda aile yapısının farklılık gösterdiğini vurgulayan Kongar'a (1993) göre, Litwak, Parsons ve Winch'in bu görüş üzerinde yoğunlaştığı ve ailenin belirli bir fonksiyonlarının olduğu bunun ile beraber ailenin içerisindeki kişilerin bu fonksiyonları gerçekleştirdiği bir kurum olarak incelenmiştir. Örnek olarak fazla hane sayısına sahip olan aileleri "çok fonksiyon sahibi" çekirdek hane sayısına sahip olan aileler ise "az fonksiyona" aileler olarak tanımlanmaktadır.

Aile içerisinde tanımlamaları yapılan diğer bir durum ise, bir veya birden fazla çocuk sahibi olan ailelerin "aile" kavramı içerisinde incelenmesidir. Sadece evli kadın ve erkeklerden oluşan aile "evlilik" ya da "çift" kelimeleri ile birlikte konuşulurken çocuklar aile olgusunun tamamlanmasını sağlayan etken olarak görülmektedir (Öcel, 2002).

Engels (1991), ailenin farklı dört evreden geçtiğini vurgulamaktadır.. Engels'e göre, başlangıçtaki evre *kandaş ailedir* ve bu aile günümüzde mevcut şartlarda varlığını kaybetmiştir. İkinci aşama *ortaklaşa aile* vardır ve bu örgütlenmenin ilk basamağıdır. Bu evrede aynı kandan olan kişiler arasında cinsel açıdan birlikteliğin yanlış olduğu ve zaman geçtikçe bu durumun toplumun genele yayılması ve kabul görmesinden

bahsedilebilir. Modern olmayan birkaç nesil sonra var olan özelliklerini kaybeden ve değişime uğrayan ailenin temel özelliği, belirli bir aile çerçevesi içinde, erkek ve kadının birbiriyle ortaklığı olan, ama karşı cinsten eşlerin ilk olarak karındaş daha sonrasında daha uzak kardeşlerin dışlanmış buldukları bir aile kuruluşunun standart şeklidir. Engels'e göre, bu aile şekli akrabalık ilişkileri açısından birbirleriyle tam anlamıyla doğruluk gösterir. Grup olarak evlenme durumu imkansız olması sebebiyle üçüncü olarak *iki başlı aile* ortaya çıkmıştır. Bu evrede bir erkek ile bir kadın beraber yaşar, ancak erkek yine farklı kadın ile beraber olabilmek için fırsat kollayabilir. Bunun tam tersi olarak kadın böyle bir davranış sergiler ise kötü bir şekilde ceza verilir.. Dördüncü evre , *tek eşli ailedir*. Engel çift başlı bir ailede doğduğunu, babaların genel olarak çocukların yetiştirilmelerini üstlendiğini, böyle bir aile türünün, erkek üstünlüğü üzerinde durduğunu; bu durumun kendilerinin mirasçı olarak babalarının mal varlığını ileride elde edebilmelerine imkan sağladığını ifade etmektedir. Kısa bir toparlama yapılmak istenirse, aile olgusu var olan bütün toplumlarda insan davranışlarının en önemli belirleyicisi olduğu ve geçmişten günümüze çeşitli özellikler ile beraber halen varlığını sürdürmektedir.

2.2.1. Değer Kavramı ve Aile

Değer, somut veya soyut kavramlarının önemini belirten soyut bir ölçü birimi olarak ele alınabilir. Değer kavramının matematikte bir bilinmeyen ya da değişkenin sayıyla anlatımı olup felsefede insanın insanla, nesnelere, canlı ya da cansız varlıklarla ilişkisinde, duygularında ve düşünce sürecinde algılanan duyumsanan durum olduğunu belirten Köknal'e (2007) göre, bu durum değer yargısıyla değerlendirilir ve gerekli davranışın, tutumun, eylemin oluşması sağlanır. Bu bağlamda değer, güdülerle dünyaya gelen insanın, yaşamını sürdürmek için yapacağı davranışların bilişsel ve duygusal öğelerinden oluşan soyut bir kavram olduğu ifade edilmektedir.

Bir genellendirme ile değer kavramı, bireylerin veya toplumların kendi düşünce ve fikirlerine göre var olma veya bu düşünce ve fikirlere göre davranma olarak açıklanabilir. (Doğan, 2002). Poster'e (1989) göre de sosyolojik açıdan değer kavramı,

kişi, topluluk veya grupların, tutum ve davranış çeşitliliklerinin belirlenmesi ve bunların ne derece önemli olduğu konusunda belirli bir fikir elde etmeye yarayan ölçütlerdir.

Toplum yapısı içerisinde var olan değişimlerin açıklığa kavuşturulması ve ne gibi değişimlerin olabileceği konusunda fikir sahibi olabilmek için toplum içerisinde var olan hiyerarşik yapının incelenmesi gerekmektedir. Var olan değişimlerin belirlenebilmesi toplumun geçmişten günümüze olan evriminin nasıl olduğu konusunda bize ipuçları verebilmektedir. Bu sebeple toplum içerisinde var olan değişimler aslında toplumun hiyerarşik yapısında değişmesine sebep olabilmektedir (Aydın, 2010).

Aile, toplumun temelini oluşturan, kurumsal olarak merkezde yer alan en önemli toplumsal kurumlardan birisidir. Toplumda meydana gelen değişimler sonucunda aile yapısında, işleyişinde ve işlevlerinde önemli değişiklikler yaşanmaktadır. Toplumda oluşan değişikliklere bazı aileler başarılı bir şekilde uyum gösterebilirken, bazıları da bu uyumu gerçekleştirmede sorunlarla karşılaşmakta ve fonksiyonelliğini devam ettirmede zorlanmaktadır (Bayer, 2013).

2.2.2. Ailenin Değişen Yapısı ve Yeni Görünümleri

Aile kavramının tanımlanması geçmişten günümüze süreç içerisinde birçok kez değişim uğraşmıştır. Örneğin 1930'lu yıllarda ailenin sınırları belli olmayan bir süreç içinde, çocuklar ve ebeveynler arasındaki ilişkilerden meydana gelen bir kurum olduğu belirtilirken; 1970'lerde ailenin evlilik, kan bağı ya da evlat edinme yoluyla birbirine bağlı bireylerden oluşan bir grup olduğu yönündeki tanımı benimsenir. Bu grubun üyelerinin karı, koca, anne, baba, çocuk ve kardeş olarak birbirleriyle iletişim ve etkileşimlerinin devam eden yaygın bir kültürü oluşturduğuna vurgu yapılır. 1990'larda ise aile içinde belli rolleri üstlenerek bir araya gelen bu bireylerin, aile içi rollerindeki düzenlemenin biyolojik farklılıklar, yasalar, gelenekler, kilise ya da çoğunlukla da bireylerin ekonomik olarak birbirlerine bağımlı olması temelinde yapıldığı üzerinde durulur. Aile kavramının zaman içinde kazandığı bu yeni tanımları, meydana gelen sosyal değişimlerin aile ve evlilik kurumlarının yapısal ve işlevsel açıdan değişime uğramasında temel etkiye sahip olduğu gibi, aile kavramını daha karmaşık hale getirdiğini de göstermektedir (Clarke-Stewart and Brentano, 2006).

Cirhinlioğlu'na (1999) göre, yaşanan en köklü toplumsal değişimlere sebep olan modernleşmenin zorunlu bir "yapısal farklılaşma" süreci olmasının nedeni, modernleşme süreci boyunca toplumsal yapının her biri farklı ve daha özel işlevlere sahip küçük birimlere parçalanmasıdır. Yapısal farklılaşma da dört ana boyutta meydana gelir. Her bir toplumda farklı bir Şekilde yaşanan bu süreçler genel olarak Şu Şekilde seyreder; teknoloji basitten karmaşığa doğru ilerler, tarımda ticari amaçlı üretime geçiş sağlanır. İnsan ve hayvan gücünün yerini sanayileşme alır ve kent nüfusu artış gösterir.

Bütün bu farklılaşmanın aile kurumuna yansıması ise Şu Şekilde gerçekleşir; birçok işleve sahip geleneksel geniş aile, modern toplumlarda parçalanarak daha basit bir yapı haline dönüşür. Ancak yapının bu Şekilde parçalanması yeni ortaya çıkan kurumların eylemlerini düzenlemeyi içeren bir bütünleşme sürecini de kapsar. Cirhinlioğlu (1999) farklılaşmış bir yapının sorunlarının yeni roller ve kurumların yaratılmasıyla giderileceğini belirtir ve aile kurumunu bu Şekilde açıklamaya çalışır. Örneğin geleneksel ailede üretimin sağlanması, eğitim ihtiyaçlarının karşılanması, bireylerin güvenliğinin sağlanması için kurumlara ve onların düzenlenmesine gerek yoktur; çünkü tüm bu konular aile içinde halledir. Ancak modern toplum, kendi geleceğini belirlemek için bireyi aile dışına çıkmak zorunda bırakır. Böylece ekonomik işlevler aile biriminden soyutlanarak, daha büyük ve kr amacı güden işletmelerde yapılmaya başlanır. Modern toplumda ekonomik etkinliğin aile dışına taşınması, ailenin yeleri için yapabileceklerini de sınırlar. Ailenin işlevsel olarak değişime uğraması, onun çocukların bakımı ve sosyalizasyonu gibi görevlerini değiştirmezken; eğitimin verilmesi, ekonomik üretimin yapılması, dini değerlerin bireylere kazandırılması, boş zaman etkinliklerinin düzenlenmesi gibi önceden gerçekleştirmekle yükümlü olduğu diğer görevleri ev dışındaki farklı kurumlar tarafından gerçekleştirilir. Bunlara ek olarak ocuk bakımının bakıcılarla sağlanması, okul sonrası programların varlığı, okulların sağlamış olduğu müfredat dışı aktivitelere katılım, kitle iletişimi ve internetin etkisi ailenin rolünü azaltır (Nazlı, 2001). Ailenin görevlerinin kurumlarca yerine getirilmesi ve yeni kurumların ortaya çıkması, geleneksel aile yapısında karşılaşılmayan pek çok düzenlemeyi olası kılar.

Aile içerisinde ekonomik etkenlerin yok sayılması evliliğin dışarıya yönelik etkinliklerinin azalmasına sebep olurken; ev içerisinde bulunan aile bireylerini birbirlerine karşı daha uyumlu ve tatmin edici olmalarını sağlar. Kadın ve erkeğin evlilik içerisinde cinsellik ve duygusallık açısından yeterli seviyede tatmin olması, evlilik olgusunun daha mutlu bir seviyede hissedilmesini sağlar (Kandiyoti, 1984). Günümüzde kurulan ailelerin öncelik verdiği konular duygusal açıdan yeterlilik, yeterli seviyede cinsel yaşam ve birbirlerine karşı tam destektir. Taraflar hernekadar ben duygusundan ziyade biz duygusuna önem verse bile, evlilik içerisinde bireylerin kendi duygularının tatmin olması bireylerin evliliklerine odaklanmalarında en önemli etkenlerden biridir. Günümüzde yapılan evliliklerde mantıktan ziyade duygusal ihtiyaçlara vurgu yapılır ve aşk ve sevgi gibi soyut duyguları insanlar doyurucu bir şekilde yaşarlarsa o kadar mutlu olurlar (Aksan, 2014).

Gelenekselleşmiş kabul edilen geniş ve çekirdek aile yapılarındaki değişim, yeni aile türleri ve aileye alternatif yeni yaşam biçimlerini ortaya çıkarır (Canatan ve Yıldırım, 2009). Küreselleşmenin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan ve küreselleşmenin bir tetikleyicisi olan gelenekselleşmiş aile sisteminde var olan değişiklikler, evlilik çeşitleri ve aile yapısı içerisinde olan farklılıklar ile gözlemlenebilir (Giddens, 2005).

Tüm bu değişimlerle bağlantılı olarak Amerika'da yapılan incelemelerde 1960'lardan önce ailelerin ya çekirdek aile ya da görece daha nadir olarak geniş aile yapısında oluştuğu; buna karşın 1970-1994 arasında evlenmemiş çiftlerin oranında 7 katı bir artış yaşandığı gözlenir.

1990-2000 yılları arasında ise birbiriyle bir akrabalık ilişkisi olmayarak aynı evi paylaşan iki ya da daha fazla kişiden oluşan ailelerdeki artış, çekirdek ailelere oranla daha fazladır. Ekonomik nedenlerle yeniden evlenmek yerine birlikte yaşamayı tercih etmeleri nedeniyle birlikte yaşayan gençler arasında da artış görülür. Benzer şekilde eşcinsel birlikteliklerde de bir artış söz konusudur. Bir çocuk sahibi olan eşcinseller, aileler oluşturarak daha açık bir şekilde bu ilişkilerini yaşayabilir hale gelir (Güçlü, 2012).

Mevcut şartlarda toplumların gözlemleyebildikleri aile özelliklerinin biri de, Genellikle batı ülkelerinde gözlemlenen tek ebeveyni bulunan aile tipidir. Tek ebeveynli aile tipi anne veya babanın ölümü ile daha belirgin hale gelebildiği gibi, çağdaş dönemde tarafların evlilik birliklerini sona erdirmesi sonucu ya da bireylerin evlilik kurumuna karşı ilgi duymamasından kaynaklanır (Eten, 2004). Canatan ve Yıldırım'ın (2009) boşanma hızı ile tek ebeveynli aile tipi arasında bir ilişki vardır ve tek ebeveynli ailelerin ortaya çıkış nedeni olarak kısaca toplumlarda boşanmanın hızla artış göstermesi ve günümüzde bireyselleşmenin artması bireylerin evliliğe karşı soğuk kalmasını göstermektedir.

Boşanma sonrası meydana gelen ebeveyni tek aileler, genellikle kadınları kapsar. Çocukların bakım ve sorumluluklarını alan kadınların özellikle eşit olmayan bir gelir durumu söz konusu olduğu durumlarda ekonomik açıdan son derece dezavantajlı bir konumda oldukları görülmektedir. Kadınları dezavantajlı duruma düşüren faktörlerden biri de çekirdek ailenin tek ebeveynli aile modeline geçiş sürecidir. Beraber yaşama ya da boşanma sonrasında tek kalan anneler, tek ebeveyn olma deneyimini erkeklere oranla daha zor geçirirler. Bunun sebebi ayrılık sürelerinin belirli süre içerisinde olmayışıdır. Ebeveynlerden birinin ölümü, tek ebeveyn olma sürecinin ne zaman başladığı hakkında kesin bir belirlilik sunarken; buna karşılık boşanma süreci çok daha uzun yaşanır. Bazen çiftler boşanma kararı alsalar da yasal bir ayrılık gerçekleşene kadar aynı evi paylaşabilirler ya da çiftler boşanmaksızın ayrı yaşayabilirler. Dolayısıyla çiftler arasında boşanmaya kadar varacak ayrılığın ne şekilde başladığı, tek ebeveyn olma sürecine ne zaman geçildiği çoğu zaman bilinemez (Timurtarkan, 2012).

Bugün Amerika'da 18 yaşından küçük bireylerden oluşan tek ebeveynli aileler, tüm aile nüfusunun üçte birine denk gelir ve bu oran her geçen gün artmaktadır. Bunun bir nedeni bireylerin sevgisiz yaşamak ve tatmin olamadıkları evliliklerini sürdürmek konusunda daha az tahammüllü olmaları, evliliklerini sona erdirmeyi daha çok isteme eğiliminde olmalarıdır (Furstenberg ve Kaplan, 2014).

Artan birlikte yaşama ve boşanma eğilimleriyle bağlantılı olarak günümüz toplumlarında bireylerin yeniden evlenme oranları da oldukça dikkat çekicidir. Boşanmalar çoğu zaman beraberinde yeniden evlenmeleri getirebilmektedir. Boşanma oranlarının yüksek olduğu toplumlarda boşanmış eşlerden birinin ya da ikisinin birden

önceki evliliklerinden sahip oldukları çocuklarıyla birlikte yeniden kurdukları ailelerinde tekrar çocuk sahibi olmalarıyla yeni bir aile modeli olarak yeni geniş aileler ortaya çıkabilmektedir. Çiftlerden en az birisinin daha önceki evliliklerinden ya da ilişkilerinden olan çocuklarını da kapsayan bu aile modeline yaygın olarak üvey aile de denilmektedir (Giddens, 2005).

Günümüzde biten evliliklerin beşte ikisinden daha fazlasında eşlerden biri ya da ikisi yeniden evlenir. Boşanma oranlarındaki artışı da yansıtan bu yeniden evlenme eğilimi, aynı zamanda yeniden yapılandırılmış ailelerin artan varlığı anlamına da gelmektedir. Bugün İngiltere’de yarım milyona yakın üvey ailenin varlığından söz edilebilir. 10 çocuktan biri ise üvey aile içinde yaşar. Dünya çapında üvey aile deneyimi yaşayan çocukların sayısı 10 milyondan fazlayken, çok daha fazla çocuk ise birlikte yaşamadıkları üvey ailelere sahiptir (Aksan, 2014). Günümüzde yeniden evliliklerdeki artışa rağmen bazı gruplar söz konusu olduğunda yeniden evlenmeler belli belirsiz de olsa bir düşüş sergiler.

Gleneksel aile türünde erkek ve kadının aile içerisinde yerlerinin değişmesi, erkeğin maddi gelirinin yanında kadınında maddi gelir ile eve destek olmasının etkisiyle modern aile yapısında değişimler gözlenmektedir. Kağıtçıbaşı’na (2010) göre ailenin hiyerarşik ilişkilerinin yapısı da aynı oranda değişmiştir. Beauvoir (1970), evliliğin geleneksel biçiminin gittikçe değiştiğini; ancak karı-kocanın değişen biçimlerde hissettikleri bir baskı olduğunu belirtirken aynı zamanda birbirlerini seçmede günümüzde daha özgür olduklarını ifade etmektedir. “Aile ve ev biçimlerindeki çeşitlilik çağımızın gündelik özelliklerinden biri durumuna gelmiştir.” İnsanların eskisine göre daha az evlenmeye hevesli olduklarını ve evlenmeden önce birlikte oturmanın daha çok arttığını belirten Giddens (2005), boşanma oranlarının arttığını, tek ebeveynli ailelerin arttığını, ikinci kez evlenme yoluyla daha önceki birlikteliklerden olmuş çocuklarla birlikte “yeniden kurulmuş ailelerin” günümüz ailesini oluşturduğunu ifade etmektedir. Aile ve evlilik günümüzde de var olmakla birlikte elli yıl öncesine göre farklılıklar taşımaktadır.

Dowling (1999), “Sindrella Sendromu” adlı kitabında, yaşam koşullarının artması ve boşanmaların sonunda annelerin maddi gelir için daha fazla çalışmak zorunda kaldığını, çoğu kadının çalıştığı bu ortamda “ev kadını” ya da “geleneksel

anlamda anne” olarak kalan kadınların da günü yakalayamama nedeniyle psikolojik dengenin bozulduğunu ve daha çok tüketime yöneldiğini belirtmektedir. Bu tür annelerin çocuklarının da, kendilerine bakacak annenin yakınlarında olması nedeniyle de sevinmeyip eğitim kurumuna diğer yaşlıları gibi gidemedikleri için sorun yaşayacaklarına dikkat çekmektedir. Kadınlar ilgili ve şefkatli olmayı ve başarıdan korkmayı; erkekler hırslı, akılcı ve rekabetçi olmayı öğrenmişlerdir. Zira cinsiyet rolleri, kadınlar dahil toplumun tüm üyelerinin cinsiyet beklentileri ve eşitsizliklerinin kabulünü içermektedir. Aile içerisinde kadın ve erkeğin görev ve sorumluluklarının tam olarak belirlenmediği ailelerde, evin reisi durumunda olan erkek daha emredici, görev merkezli, kadınlar ise ben duygusundan ziyade biz duygusuna değer veren daha objektif yaklaşımlar göstermektedirler. Erkekler kadınlardan daha fazla kazanmaya, öne çıkmaya ve diğerlerine baskın olmaya öncelik vermektedir. Örneğin kadınların lider olmaktan çok lideri izleyen insanlar olduklarına inanılır.

Kadının toplumsal gücünün cinsiyetini kullanma gücüyle sınırlandırıldığı sürece kadın bedeninin fetişleştirilmesinin kaçınılmaz olduğunu belirten Türkoğlu'na göre (2000), erkeğin egemen olduğu toplumsal düzendeki en çekici kadın ise ancak “aynaya bakınca keşke erkek olsaydım diyorum... kendimle evlenecek bir erkek” fantazyasını kurabilen eksik kadın olacaktır. Marx'ın “insanlar arasındaki en doğrudan, doğal ve gerekli ilişki”nin erkek ve kadın ilişkisi olduğunu destekleyen Simon de Beauvoir'ın, kadınlar hakkındaki mitleri ve gerçekleri incelediği “İkinci Cins” adlı kitabında “kadın nedir?” sorusunun yanıtını aradığını bu sorunun mitsel yanıtında da insanlığın iki cinse ayrılmış olduğunu; kadının gizemli, sonsuz ve ölümsüz dişi olarak erkekten farklı, öteki cins olduğunu vurgulayan Türkoğlu, erkeğin birinci elden deneyimleri mitsel öğretiye ters düşerse yanlış olan, değişmesi gereken gerçek kadın olduğunu; çünkü mit sorgulamaya ve değişime konu olduğu anda güvenli açıklamalarıyla sığınaktan çıktığını belirtmektedir.

Evlilik, çatışma teorisyenlerince toplumdaki eşitsiz erkek egemen ilişkinin muhafazasını sağlayan bir araç olarak değerlendirilir. Kuşaklar boyunca önce babasının sonra erkek kardeşleri ve kocasının ihtiyaçlarını karşılamaktan sorumlu tutulan kadının günümüzde bu bağımlılık ilişkisi köklü bir değişim göstermektedir (Kasapoğlu, 2012). Gittikçe artan sayıda kadın ev dışında ve kamusal alana girerek güç elde ettikçe daha

önce kaçınılmaz görüp boyun eğdikleri koşullara itiraz etmeye ve baskıcı erkeklerle büyük bir kavga içine girmeye başlamışlardır. Ev dışında da bir işte çalışan kadınların sayısındaki artışın yanı sıra kadın haklarını savunan örgütlerin de artmasıyla, kadın hakları ve sorumluluklarına ilişkin geleneksel dengeler de sarsılmaya başlamıştır. Dolayısıyla ailede çatışma, ev içinde değişen kuvvetler dengesiyle birlikte erkeğin sosyal ve ekonomik egemenliğinin devam etmemesinden kaynaklanır. Güç ve eşitsizlik ilişkilerinde ortaya çıkan bu değişimler boşanma oranlarına da yansır. Birçok kadın için boşanma, kendilerini eşitsizlikten kurtaran kaçınılmaz bir başarıyı temsil etmektedir (Koray, 1993).

Günümüz toplumlarında erkekler ile beraber kadınların da çalışma hayatında var olması, kadınlara gelenekselleşmiş ailenin kendilerine dayattığı çocuk bakımı ve ev işi görevlerinin dışında kalan yeni bir hayatın kapısını açar. Çocuk bakmak, ev içi işleri yapmak gibi nedenlerle meslek hayatından geride kalan kadın açısından kişisel yönde gelişim göstermek, mesleki yönde gelişim göstermek gibi önem kazanmaktadır. Ancak kadının bu değerlere önem vermesi aile içerisindeki bireyler açısından yeni problemlerin nedeni olarak görülebilmektedir. Cinsel yaşam, ev içerisindeki annelik görevi, duygusal doyum gibi problemlerin olduğu aile içerisinde bu durumda yeni bir tartışma alanı olarak aile içerisinde yerini alır. Artık sadece erkekler tarafından konuşulan politika, iş yaşantısı, maddi yeterlilik konuları kadınlar tarafından da konuşulmaya başlamaktadır (Beck ve Beck Gernsheim, 2012).

Tüm bunlara dayanarak, günümüz toplumlarında bireyler için ev yaşamı, mesleki kariyer elde etme, bireysel hedefler ve özgürlükler arasında bir çatışmanın varlığına dikkat çeken Beck'e (2012) göre tüm bu çıkar çatışması içinde bireyleri bir arada tutan şey, sevgidir. Bireyler bir yandan özgür seçimler yapabilmek, iş ya da evle ilgili konularda tatmin olabilmek isterken; bir yandan da bir çift oluşturarak birlikte yaşama eğilimi gösterirler. Dolayısıyla, çağımız toplumlarında biçimi ne olursa olsun aileleri oluşturan, sevgi ve sevilme ihtiyacından doğan birlikte yaşama isteğidir (Giddens, 2005). Yine günümüz toplumlarında bireylerin anlam ve bireysel doyum arayışına girmesi ise evlilik ve aile kurumlarının sorgulanmasına neden olduğu gibi, evlilik ve boşanmaya bakışı da değiştirir. Bireylerin birbirlerine karşı hoşgörü

gösterememesi ve aile içerisinde tarafların mutlu olamaması bu bakış açısı ile ilgilidir (Velidedeoğlu, 2006).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BOŞANMA OLGUSU

Aile kurumu tüm toplumlarda ve bizim toplumumuzda önemli bir maneviyatı taşımaktadır. Evlilik bağı ile oluşturulan ailenin sona ermesi aynı evlilik gibi kültürel bir olgu durumundaki boşanma ile sonuçlanmaktadır. Evlilik ilişkisi bireylerin veya akrabaların birbirleriyle kurmuş oldukları ilişki kadar önemli bir ilişkidir. Bireyler fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını evlendikleri kişi ile sağlar. Ancak boşanmanın gerçekleşmesi demek yalnızca eşi kaybetmek değil; beraberinde dostun, ev düzeninin, sosyal çevrenin, hatta sosyal statü ve gelecek planlarının kaybedilmesi demektir (Zara, 2013). Alıştığımız bir yaşam tarzından farklı bir yaşam tarzına geçiş yapmak ve yalnız kalma konusu kadın ve erkeğin bir takım korkular yaşamasına neden olmaktadır. Kişiler sorunları ve kaybettikleri ile ilgili ne derece kabullenice bir turum sergilerse o derece boşanmanın sonuçlarıyla baş edebilirler.

Toplumsal yaşantımızda her zaman rastlayabileceğimiz boşanma ve boşanma deneyimini yaşayan kişiler ve bu kişilerin yaşadığı sorunlar ve bireylerin yaşadıkları sorunu nasıl atlatabilecekleri içinde var olduğu toplumun özelliklerinden etkilenmektedir.

Boşanma, evlilik yaşamında karşılaşılan problemlerin üstesinden gelinememesi, taraflar arasında var olan iletişim kopuklukları ve bunun nedenlerinin, çatışmanın sağlıklı ve işlevsel olarak üstesinden gelinememesi sonucu gerçekleşmektedir. Boşanma sürecinde eşler, evlilik öncesindeki beklentileri ile evlilik sonrasında karşılaştıkları gerçek durumları arasındaki farkın ne ölçüde üstesinden gelindiğiyle ilgili olarak sorunları değişebilmektedir (ASAGEM, 2009). İşte evlilik öncesinde gerçekleşmesi istenilen bu beklentiler, evlilik içinde gerçekleşmeyince, oluşan çatışma ve kavgalar yerini boşanmadan edilecek huzura ve kazanca bırakmaktadır. Sosyolog Nelson Foote, karı-koca arasındaki ilişkinin niteliğinin, ayrıldıkları noktaları belirli bir gelişme çerçevesinde birleştirebilmelerine bağlı olduğunu savunur (Toffler, 1974). Ne yazık ki

günümüzde değişen toplumsal yapı, değerler, karı-kocanın değişen sosyoekonomik statüleri bu birleşimi etkisiz hale getirebilmektedir.

Hayatımızda verdiğimiz en zor kararlardan birisi boşanmaya karar vermektir. Geçmişte ve günümüzde bireyler boşanmanın birçok resmi yöntemlerini geliştirmişlerdir. Bazı kültürlerde boşanmalar bu alanda özelleşmiş mahkemeler ve meclislerce düzenlenirdi. Genellikle boşanma bireyler ve aileler tarafından özel olarak değerlendirilen bir problem olarak düşünülür. Bazı toplumlarda boşanma daha doğal bir durum olarak görülür ve bu işlem kolaylaştırılır. Ancak Hıristiyan toplumlar ise boşanmayı zorlaştırmış ve toplumu allak bullak eden bir niteliğe büründürmüştür (Fisher, 2004).

Gelişmemiş bireyler veya toplumlarda evlilik bağının kurulmasındaki temel amacın bireylerin cinsel ihtiyaçlarını karşılamak olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple, bireylerin çıkar ilişkisi içerisinde birliktelik kurması ve bu ilişki içerisinde tarafların isteklerine ulaşamaması sonucu boşanmanın gerçekleşmesi kaçınılmazdır. Bu durumlarda, tarafların birbirlerine kötü davranış tutumları sergilemesi, toplum içerisinde var olabilecek statü kaybı, aldatma veya tarafların ailelerinin birbirleri ile geçinememesi sonucu evlilik birliği bozulabiliyordu. Boşanma kararı aldıktan sonra mal varlıkları olabildiğince eşit bir şekilde yapılır ve taraflar kendi eşyalarını beraberinde götürürdü (Aktaş, 2011).

Toplumsal özellikler, tarafların ne derece birbirlerine ihtiyaç duyduğu ve yaşanan aile sistemi boşanma konusunda önemli etkiye sahiptirler. Örneğin endüstriyel dönem öncesinde boşanma oranları hızla azaltıyordu. Çiftçi karı-koca yaşamlarını sürdürebilmek için birbirlerine muhtaçtı. Çiftliklerde yaşayan bir kadın kayaları kaldırmak, ağaçları kesmek ve toprağı sürmek için mutlak suretle kocasına ihtiyacı vardı. Kocasını da tohumları ekmek, yaban otlarını ayıklamak, sebzeleri toplamak için karısına ihtiyaç duyardı. Bu çevresel koşullarda boşanmak hiçte pratik bir seçenek değildi. Zira mutlu olmayan bir erkeğin, eve her ay maddi olarak katkı yapan bir kadını terk etmesi, bahçesine, bostanına bakan kadını terk etmesinden daha kolaydı. Endüstriyel dönemden sonra tarımsal bağımlılıktan uzaklaşan kadın ve erkek kentlerde çalışmaya başlamıştı. Kadınların çalışma hayatına girmesi ve sosyoekonomik kazanımlar elde etmesi artık kadın ve erkeğin hayatlarının devamı için birbirlerine

bağımlı olmamalarına sebep olmuştur. Bunun sonucunda da boşanmalarda hızlı bir artış meydana gelmiştir (Fisher, 2004).

Durkheim'a göre çağdaş düzen kadınların özgürleşmesi konusunda bir çok imkan sunmaktadır. Aile içi rollerinden sıyrılan ve kent içinde çalışma yaşamında yer edinen kadınların erkeklere oranla daha az intihar etme eğiliminde olduğunu savunmaktadır. Modern olmayan toplumlarda ise kadın, özgür davranış içerisinde girememekte ve sürekli ailesi tarafından yönlendirilmektedir. Durkheim'a göre boşanmanın kabullenmediği modern olmayan toplumlarda kadınlarda intihar sayısı artarken, boşanmanın kabullenebildiği modern toplumlarda ise kadınlarda intihar sayısı azalmaktadır. Boşanmasına izin verilmeye kadın intihar seçeneği üzerine düşünmeye başlamaktadır (Sarpkaya, 2013).

Kadın ve erkek boşanmayı eşine bildirirken öncelikle problemlerinin hangi temel üzerinde toplandığı konusuna odaklanır. Ancak kadın veya erkek bu problemlerin kaynağının neler olduğu konusunda iletişime geçmezler. Basit bir düşünce tarzı ile boşanmanın temel sebepleri üzerinde durulursa boşanmanın ortadan kalkacağı konusunda fikir sahibi olurlar. Ancak anlatılan son problem aslında diğer problemlerin birikmiş halidir. (Kapkın, 2014). Evlilik birliğinin bozulması ve bu birlikteliğin sonlanması için başvuru boşanma durumu kişilerin ekonomik problemler, sosyal izolasyon ve problemlerin üstesinden gelebilmek gibi çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmasına neden olabilir. Fakat bu zorluklardan etkilenme derecesi kişinin eğitim seviyesi, toplumdaki yeri, kendi aile yapısı gibi sebeplere göre değişiklik gösterebilmektedir

Ülkemizde özellikle yirminci yüzyılın son zamanlarına kadar güçlü aile bağları ve dini inançların etkisi beraberinde toplumda boşanmış bireylere özellikle kadına karşı önyargılı, eleştirici ve damgalayıcı tutumların olması, kadının görece ekonomik bağımsızlığının olmaması, aile de sorunların çözümlendiği dinamik bir yapının bulunması gibi faktörler bizim toplumumuzda boşanma olgusunun şimdiye kadar toplumsal bir sorun oluşturmamasını sağlamıştır (ASAGEM, 2009).

Boşanma olgusu hemen hemen her toplumda gittikçe artan bir olgu haline gelecektir. İnsanlık geçmişine bakıldığında boşanma da evlenme kadar eskidir.

Evlilik kurumun var olduğu yerde tarafların anlaşamayıp boşanma ihtimalleri her zaman göz önünde bulundurulmalıdır. Evlilik kurumun var olduğu dönemden beri boşanma her zaman var olan en doğal fakat en son seçenek olarak karşımıza çıkmaktadır (Tarhan, 2004). Aile birliğnini bozulması sadece kadın ve erkeği etkilemez, içinde bulunulan toplumun tüm yapı taşlarını etkiler. (Burns, 1999).

Boşanmaya yönelik düşüncelerimiz, toplum içerisinde yalnızca aileler açısından değil, boşanmanın sebepleri, sonuçları ve uygun sosyal tepkiler bakımından farklı yorumlara yol açabilmektedir. Kimileri, geleneksel ailelerin yok olmasından endişe duyarken kimileri ise farklı aile türlerine kucak açmaktadır (Emery, 2013). Böylece boşanma oranlarının artması refah toplumu olarak adlandırılan gelişmiş ülkelerde, evliliğe alternatif olarak yalnız yaşama ve nikahsız birlikteliklerin yeni hayat tarzı olarak karşımıza çıkmasına neden olmuştur. 1980'den sonra boşanmalarda azalma görölmüştür. Bu durum bize çocuk sayısının da azaldığını düşündürse de evlilik dışı çocuk sahibi olmanın artmasıyla durum dengeye varmıştır. Fakat bu resmi olmayan birleşmelerin devamlılığı resmi evliliklerden daha az olmaktadır. Böyle durumlar aile birliğini zayıflatmakta ve mutsuz, tek ebeveynle büyümiş çocukların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Arıkan, 1992).

Yalnız olarak yaşama, boşanmaların oran olarak artması, evliliklerin azalması ve tek ebeveynli ailelerin sayısal olarak artması ailenin ilerideki dönemler için varlığı için tehdit oluşturmaktadır. Bu sebeplerden dolayı birçok toplum ailenin toplumda üstlendiği birçok işlevin farkına varmış ve ailenin yok olmasını engellemek için çeşitli iyileştirme politikaları uygulamaya başlamıştır.

Dini olarak boşanma incelendiğinde, Musevi ve Cermen hukukunda erkeğe kadını boşama hakkı tanıdığı ortaya çıkmıştır. Kilise hukukunda ise kadın ile erkek arasında cinsel ilişki kurulduktan sonra boşanma kesinlikle yasaklanmıştı (Zara, 2013). Görüldüğu gibi boşanmaya bakış açısı ve hukuksal açıdan kabul etme yaşanılan coğrafyaya, toplumsal, dini ve kültürel yapıya bağlı olarak değişebilmektedir.

Diğer taraftan Müslümanlar için temel dini kaynak olan Kuran'da boşanma yasaklanan bir olgu değildir. İslam hukuku boşanmaya belirli koşullar altında izin vermekte ve boşanmayı talak olarak adlandırmaktadır. Fıkıhta talâk kelimesi, hem tek

tarafli irade bayaniyla yapilan boşama, hem taraflarin anlaşarak evlilik birliğine son vermeleri, hem de mahkeme kararıyla meydana gelen boşanma anlamlarina gelmekle birlikte, genellikle tek taraflı irade beyanı ile yapılan boşamayı ifade etmek için kullanılmaktadır. Erkeğe tek taraflı verilen istediği zaman boşama hakkı aynı zamanda kadının toplumsal konumunu zedeler ve her ne olursa olsun kadının kocasına tam bağlı olmasına, kendini değersiz görmesine sebep olabilmektedir (Kaya, 2009). İslam dininin önemli kaynaklarından biri durumunda olan Peygamberin sünnetinde de boşanma sevilen ve hoş karşılanan bir olgu değildir. Örneğin, “Allah’ın katında mubahların en sevilmeveni boşamadır” “evlenin, boşanmayın, çünkü Allah zevkine ve keyfine düşkün erkek ve kadınları sevmez” “Kadınlarınızı ancak zina töhmetiyle boşayabilirsiniz” meallerindeki hadisler İslam dininin Peygamberinin boşanma olayına bakış açısını göstermektedir. İslamiyet, boşanmaya izin verir fakat boşanmış kadın ancak erkek aile üyelerinin desteğiyle ayakta kalabilir ve kadın boşanmış olma etiketinin özellikle kız çocuklarının ismini kirleteceği korkusuyla yaşamaktadır (Tarhan, 2004).

Hıristiyanlıkta evlilik ve boşanma uzun süre kilisenin onaylamasına kalmış, bu görüşün kaynağı İncil’deki “Tanrının birleştirdiğini kul ayıramaz” kuralına dayandırılmıştır. Bu kurala göre evlilik birliği ancak eşlerden birinin ölümü halinde bozulabilirdi. Katolik kilise hukukunun egemen olduğu yerlerde ise boşanma olanaksızdır. On altıncı yüzyıldan sonra Protestanlık, evliliğin kutsal bir bağ olduğunu reddederek, evliliğe mahkeme kararıyla son verilebileceğini kabul etmiştir, ancak, Protestanlık mezhebi, belli sebepleri boşanma nedeni olarak kabul etmiştir (Karahan, 2012). Ancak kilise hukukunun boşanmayı yasaklaması sosyal hayatın ihtiyaçlarına ve kişi hürriyetine ters düşüyordu. Zira birbiriyle hiç anlaşamayan hatta karşılıklı varlıklarına tahammül edemeyen çiftlerden oluşan bir evlilik birliği, toplum için faydadan çok zarar getirir (Burns, 1999). Yani bu durum toplumsal açıdan bölünmeyi engellese dahi bireysel özgürlüklere ve insan haklarına ters düşmekteydi. Mutsuz bireyler, mutsuz nesillere gebe olmaya mahkûmdur. Bu yüzden günümüzde çoğu toplum boşanmaya izin vermektedir. Endüstri devrimiyle birlikte boşanma kararları merkezi ve yerel yönetimlerin inisiyatifine geçmiş, bireyselleşme hareketleri ile de boşanma oranları artmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti ilan edilene kadar, Osmanlı İmparatorluğu'nda boşanma, İslam Hukuku kurallarına göre düzenlenmiştir. Ekim 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Medeni Kanununun (TMK) kabul edilmesiyle, İslami kurallara göre boşanma, uygulamadan kaldırılmıştır (Oy, 2008). Böylece kadınlar boşama hakkını 1926 yılında Medeni Kanun'un kabul edilmesiyle kazanmışlardır.

3.1. Sosyal Yönüyle Boşanma

Boşanma; nedenleri, nasıl olduğu ve sonuçları açısından; dini inanışlardan, geleneklerden ve hukuki düzenlemelerden etkilenmektedir. Nitekim bazı toplumlarda boşanma hiç kabul edilmemiş, buna karşılık özellikle modern çağda bazı toplumlarda, olabilecek doğal bir durum olarak değerlendirilmiştir.

Boşanmaya karşı olumsuz tutumda kültürel değerlerin önemli bir etkisi vardır. Her şeyden önce boşanmış kişi, bir evliliği sürdüremeyecek ve karısını ya da kocasını idare edemeyecek kadar beceriksiz olmakla itham edilmektedir. Ancak bu baskı diğer yandan boşanmayı önleyen bir durum da oluşturmaktadır. Boşanmış kadının toplumsal baskıdan zarar göreceği endişesi yanında, varsa çocukların da boşanma nedeniyle bir anlamda anne ya da babasını kaybedecek olması boşanmaya ilişkin olumsuz tutumların başlıca sosyal kaynakları durumundadır (Oy, 2008).

Kadınların ekonomik hayata katılımıyla ekonomik bir bağımsızlık elde etmeleri, onların boşanma riskini artırdığı gibi, aynı zamanda potansiyel bir eş olarak beklentilerini de yükseltir. Öyle ki bazı durumlarda kadının ekonomik hayata katılımının sebep olduğu boşanmalar, ancak evliliklerdeki tatmin eksikliğinden kaynaklanan boşanmalardan sonra değerlendirilebilir. Hem erkeğin hem kadının çalışma hayatına sahip olduğu çift gelirli ailelerde paranın aile içindeki bölüşümü ve kullanıldığı alanlar da başlı başına bir tartışma konusudur (Fisher, 2004). Kadınlar çoğunlukla geleceği düşünme eğilimindedirler ve dolayısıyla para harcamak konusunda daha tutumludurlar. Kadınlar aynı zamanda paranın beraber tek bir kaynaktan kullanılmasını kabul etmeyip kendi paralarını ayırmak isterler. Bunun aksine erkekler

parayı bir güç aracı olarak görürler. Dolayısıyla eşlerini kontrol edebilmek için evin tüm gelirinin kendilerinde olması beklentisi içindedirler (Zara, 2013).

Kadının işgücüne katılımı bir kısmı birbiriyle bağlantılı olan pek çok faktörü doğrudan ya da dolaylı olarak etkiler. Kadınların maddi kazanç sağlayarak çalışma hayatına girmesi başta aile yaşamında birtakım değişiklikleri meydana getirir. Kadının ücretli çalışması, kadın için maddi açıdan başkasına bağımlı olmaması dolayısıyla, onun evlilik içerisinde ve toplum içerisinde rolünü değiştirmektedir. Yüzyıllar boyu eviyle, özel yaşamıyla sınırlanan ve üretimden uzak kalması dolayısıyla ekonomik yönden erkeğe tümüyle bağımlı bir ilişki içinde olan kadının çalışma yaşamına girmesiyle geleneksel rolleri önemli bir değişime uğrar. Çalışma yaşamıyla birlikte ortak gelire katkısı artan kadının özellikle yüksek eğitim düzeyine sahip grupta ev bakımına katılımı daha fazladır (Tarhan, 2014).

Kadınların iş yaşamına girmeleri aile içindeki geleneksel rollerini değişimi uğrattırırken; erkeklerin de rollerinde değişimler yaratır. Kadının çalışma hayatına katılarak ailenin ortak gelirine katkı sağladığı bu durum erkeğin katkısını göreceli olarak azaltır. Özellikle eğitim düzeyinin yüksek olduğu gruplarda erkeğin ev bakımına katılımı daha yüksek olmakla birlikte bu durum, erkeğin hala para kazanan, kadının ise ev bakımcısı olan rolünde algılanışını pek değişime uğratmaz. Kadınlar ev işlerine erkeklerden çok daha fazla zaman harcadıkları gibi ev içinde yerine getirdikleri işler de erkeklerden farklılık gösterir. Zamanlarının çoğunu bulaşık yıkamak, yemek pişirmek gibi kişisel karar verme olanaklarının pek olmadığı işlerle uğraşarak geçiren kadınların aksine erkekler tamir gibi zaman zaman ihtiyaç duyulan ve ne zaman istenilirse o zaman yapılabilme olanaklarına sahip oldukları işlerle uğraşırlar. Bu farklılık da kadının aile bakımını sağlamada daha büyük roller üstlendiğini gösterir (Velidedeoğlu, 1976). Dolayısıyla çalışma hayatına katılarak aile içinde para kazanma rolünü eşleriyle paylaşan kadınların aksine erkeklerin ev işleriyle ilgili sorumluluğu paylaşımı istenilen düzeyde değildir. Kadınlık ev kadınlığı ile eş tutulduğundan çalışan kadın asli görevi kabul edilen ev içi faaliyetleriyle çalışma yaşamını bağdaştırmak durumundadır. Erkekler ise iyi bir eş olduklarının göstergesi olarak bu yükümlülüğü yerine getirmede kadına yardımcı olurlar (Zara, 2013). Kadının iş yaşamına girmesi onların kadının ev içerisinde üstlenmiş olduğu sorumlulukların yanı sıra çalıştığı alan ile ilgili olarakta

sorumluluklar yüklenmesi demektir. Ev kadını, eş, anne rolüne ek olarak iş rollerinin eklenildiği bu durum kadınların rol çatışması yaşamalarına sebep olabilir. Erkek rolünün kadın rolüne oranla daha yavaş değiştiği bu durum evliliklerde sorunlara sebep olur.

Boşanmalar özellikle cinsiyete dayalı geleneksel rollerin yürütüldüğü evliliklerde radikal değişikliklere yol açar. Geleneksel iş bölümünün hakim olduğu evliliklerin boşanmayla sonuçlanması kadının ev kadını rolünün son bulup, evin geçimini sağlama rolünü üstlenmesine sebep olur. Eve gelir getirme işini erkeğin üstlendiği geleneksel ailelerden gelen boşanmış kadınlar kendi yeni rollerine alışmakta büyük bir sıkıntı yaşarlar. Bu kadınların çocuklarıyla ilgili kaygıları da yüksektir. Yeni işlerinin sorumluluğu onları hayal kırıklığına uğratar ve sinirli hissetmelerine sebep olur. Çocuklarıyla zaman geçiremedikleri için kendilerini suçlarlar.

Boşanma süreci özel olduğu kadar kamusaldır da. Boşanmak bireyin kendisini, eşini ve onunla yaşanan geçmiş anıları kapsadığı kadar, çiftleri birlikte yaşanan sosyal çevre ile de yüz yüze getirmesi bakımından kamusaldır. Boşanmanın ardından çiftler arkadaşlar ağı, evli bir çift olarak edinilen eş dost ve ailelerle de yüzleşmek durumunda kalır. Boşanma sonrası periyodun en kesin görünüşü boşanmadan önce var olan ilişkilerin tekrar gözden geçirilip, değiştirilmesidir. Boşanma sonrası taraflar kendi aileleriyle ilişkilerini yeniden gözden geçirmek, yeniden tanımlamak durumunda kalırlar. Tarafların boşanma kararı aldıkları dönemde tarafların ailelerin tutum ve davranışları önem arz etmektedir. Boşanma sürecince tarafların çocukları varsa genellikle aileler boşanmamaları yönünde düşüncelerini aktarırken; boşanmış kadınların aileleri ise genellikle kızlarını aile içerisinde kabullenmekte sıkıntı çekerler (Tarhan, 2014).

Kadınların boşanma sonrasında kendi aileleri tarafından kabul görmemelerinin sebebitemelde aile statüsünün zedelenebileceğine duyulan inançtır. Toplumun boşanmaya karşı gösterdiği direnç ve özellikle de boşanmış kadına karşı tutum alış, boşanmayı kadının başarısızlığı gibi gören anlayış, ailelerin boşanmayı hoş karşılamamasında etkili olur. Bunun yanı sıra boşanmış kadının ekonomik bir yük olarak algılanması ve yeniden evlenme olasılığının düşüklüğü ailelerin boşanmış kızlarının yanında yer alması olasılıklarını azaltır (Tarhan, 2014). Boşanma sonrası

kadınların aileleri tarafından istenmemeleri söz konusu olduğu gibi boşanmış kadınlar da çeşitli nedenlerle soy ailelerinin yanına dönmek istemeyebilirler.

3.2. Boşanma Nedenleri

Boşanma; evlilik yaşamında meydana gelen sıkıntıların ve çiftlerin yaşadıkları çatışmaların etkili biçimde aşılabilmesi sonucunda gerçekleşmektedir. Bu anlaşmazlıkların çatışma noktasına gelmeden önlenmesi önemli olduğu gibi, aşılamadığı durumlarda boşanma sağlıklı bir çözüm yolu olabilmektedir (Arıkan, 1996).

Boşanma tek bir sebebe bağlanamayacak derecede önemli bir olgudur. Boşanmanın gerçekleşmesine sosyal, ekonomik, psikolojik ve kültürel birçok etken neden olabilmektedir (ASAGEM, 2009). En temel etkenlere bakıldığında, evlilikleri boşanma tehlikesine sokan nedenlerin başında, eşlerin farklı yetiştirme tarzları, çocuk denecek küçük yaşta evlenmeleri, dini inançların farklılığının yanı sıra, şiddetli geçimsizlik, içki ve kumar gelmektedir (Arıkan, 1996).

Özellikle aldatma, çiftler arası anlaşmazlık, ilişkinin dışındaki etkenler oldukça yaygın boşanma sebeplerinden bazılarıdır. Zayıf iletişim, mutsuzluk, aşkın bitmesi, sadakatsizlik, geçimsizlik ya da duygusal problemlerin olması, kadın erkek rollerinin çatışması ve eşin sorumsuzluğu temel boşanma sebeplerini oluşturmaktadır (Burns, 1999). Madde bağımlılığı da önemli boşanma nedenlerinden biridir (Oy, 2008).

ASAGEM (2009) tarafından yürütülen boşanma nedenleri araştırmasında, en yaygın boşanma nedeni olarak belirtilen şiddetli geçimsizliğin altında yatan asıl nedenler araştırılmıştır. Bu araştırmanın bulgularına göre, boşanma tek bir etkenle açıklanamayacak kadar karmaşık bir süreçtir. Evliliğin daha kuruluş aşamasında, evlenecek kişilerin ailelerinin onaylamaması, bireylerin ailelerinde boşanma öyküsünün olması, evlenen çiftlerin ailelerinin olumlu ilişki kuramaması, eşte fark edilen olumsuz özelliklerin değişeceğine inanılması, ailelerin baskısı boşanmaya neden olan etkenlerdir. Evlilik sonrası etkileyen nedenler ise, eşler arası iletişimsizlik, ekonomik sorunlar, eşlerin farklı karakter özellikleri taşımaları, ailede anne veya çocuğa şiddettir.

İstanbul'da yaşayan boşanmış kadın ve erkeklerin boşanma deneyimlerine yönelik antropolojik bakış açısıyla yapılan bir araştırmada kadın ve erkekler için ortak boşanma nedenleri, ekonomik sorunlar, ailelerden kaynaklanan sorunlar ve cinsel sorunlardır. Ancak toplumsal rollerden kaynaklı, kadınlara ve erkeklere özgü nedenler de söz konusudur. Kadınlara özgü nedenlere bakıldığında, aldatılma ve sorumsuzluk ön plana çıkarken, erkeklerde değiştirilmeye çalışılmak, kıskançlık ve heyecanın bitmesi nedenleri ortaya çıkmıştır (Kaya, 2009).

3.3. Aile ve Boşanmaya İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar

Ailenin açıklanması, ailenin evrenselliği ve özellikleri konusunda farklı düşünceler söz konusudur. Değişik yaklaşımlar, aileyi kendi bakış açıları içinde yorumlar ve bu doğrultuda ailenin yeni tanımlamalarını yaparlar. Her disiplinin amacı, bir olgunun her yönünü açıklayabilen geniş bir kuram geliştirmektir. Bunların hiçbiri doğru ya da en iyi olmamakla birlikte, kavramsal araçlar olarak sosyologlara yardım eder ve kavramsal çerçeve olarak adlandırılırlar (Güçlü, 2012). Aile kurumuyla ilgili bir kavramsal çerçeve oluşturmaksa ailesel olayların isimlendirilip sınıflandırılmasına olanak verdiği gibi, ailesel davranışların dağılımı ve yayılım alanına ilişkin bir açıklık da getirilmesini sağlar (Adak, 2005). Bu bakımdan boşanma olgusunun daha iyi anlaşılabilmesi için, aile ve boşanmalara ilişkin teorik yaklaşımların irdelenmesi önem taşımaktadır.

3.3.1. Aile Sistemi Teorisi

Sistem çeşitli öğeler arasındaki yapılaşmış ya da kalıplaşmış ilişkileri göstererek bu haliyle bir bütünlük ya da birlik oluşturur (Marshall, 1999). Bu sistem tanımlamasına dayanarak aile de bir sistem olarak sınıflandırılır. Aile sisteminin temel kavramları bütünlük, örgütsel yapı, iletişim, kurallar, aile dengesi, bilgi ve değişimdir. Bu kavramların aile içindeki görüntüleri ise şu şekildedir; her bir bireyin diğeriyle belirli bir zaman döneminde oldukça sabit bir şekilde ilişki içinde olması ailenin bütünlüğüne işaret eder. Ailenin hiyerarşi ve sınırlarla ilgili olması örgütsel yapısına, aile içinde sözel ve sözel olmayan tüm davranışların yer alması aile içi iletişime, aile içindeki

bireylerin karşılıklı iletişim ve işlevde bulunma yollarının yönlendirilmesi kurallara, ailenin işlevde bulunmak için gerekli olan değişimi sağlaması bilgiye, aile sistemindeki yüzeysel ve köklü değişimler de değişime atıfta bulunur (Doğan, 1994).

3.3.2. Bağlanma Kuramı

Bağlanma teorisi, bireylerin duygusal anlamda iletişim içerisinde olmak istemesini kavramsallaştırarak açıklama yapmaktadır. Bağlanma kuramı, bağlanma duygusunun canlılar üzerinde işlevsellik gösterdiğini ve bireysel farklılıklar üzerinde farklı yaşam şekillerini açıklayabilme şeklinde tanımlanmaktadır (Polat, 2012). Evlilik, bireyleri yakın duygusal ilişkiye yönlendiren ve hem çiftlerin birbirleriyle hem de aileleriyle arasında bir bağlılık oluşturan ilişkidir. Bu bakımdan evli çiftlerin birbirlerine duygusal olarak bağlanma şekli ve bu bağlılığın hangi boyutlarda olduğu ve nasıl işlediği boşanma durumlarını da etkileyebilmektedir. Doğru ve güvenilir bir bağlanma gösteren çiftlerin muhtemelen boşanma olasılıkları daha düşüktür.

Weiss (1975) ise boşanmaya bağlı kayıp deneyimini araştırmıştır. Buna göre güvensiz bağlanma bir takım kayıpların olabileceğini ön görmekte ve ironik olarak güvensiz bağlanma türü ilişki kaybı tecrübesine daha yatkın durumdadır. Güven bağı kuramamış bireylerde ileriki yaşantılarında daha yüksek yüzde boşandıkları çeşitli bulgularla kanıtlanmıştır. Ayrıca güvensiz bağlanmış olan bireylerin bağlanma ilişkisinin kaybedilme sürecinden sonra iyileşmekte ve güvenli bağlanma ilişkileri yeniden kurmakta daha fazla güçlük yaşadığı bildirilmektedir (Karahana, 2012).

3.3.3. Çatışma Kuramı

İşlevselciliğe bir tepki olarak ortaya çıkan çatışmacı yaklaşım, toplumun dengeli, uyumlu ve bütünleşmiş işlevsel bir bütün olmadığını aksine toplumu oluşturan birim ve ögeler arasında sürekli bir çatışmanın varlığını kabul etmektedir. Bu yaklaşıma göre, toplumlar bütün üyelerinin ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek kaynaklara sahip değildir ve bireylerin de bu kıt kaynaklar için rekabet etmeleri nedeniyle çatışma, toplumda kaçınılmaz ve doğal bir olgudur (Collange, 1996). Üstelik sorunların ortaya

çıkmasına ve bunlara çözüm yolları aranmasına fırsat tanınması bakımından da olumlu etkileri vardır.

Koyuncu (2013) küçüğünden büyüğüne tüm sosyal oluşumlar gibi ailenin de grup dinamiği içerisinde işleyen bir güç birimi olduğuna vurgu yaparak ailesel sorunların bu güç birikiminin kullanımıyla ilgili olduğuna dikkat çekmektedir. Çatışmayı ailede patolojik bir olgu olarak görmeyip aksine doğal, beşeri etkileşimin normal bir sonucu olarak değerlendiren bu yaklaşım, aile üyeleri arasındaki güç ve kaynakların yönetimi konusuna odaklanır. Çatışmanın otorite içeren her ilişkide söz konusu olabileceğini savunan bu yaklaşıma göre otorite hiyerarşisini içerisinde barındırması bakımından ailede de çatışma kaçınılmazdır.

Günümüz çatışma teorisyenleri aile içerisindeki temel eşitsizliklere yönelerek, artan boşanmaları bu bağlamda açıklamaya çalışırlar. Evlilik, çatışma teorisyenlerince toplumdaki eşitsiz erkek egemen ilişkinin muhafazasını sağlayan bir araç olarak değerlendirir. Kuşaklar boyunca önce babasının sonra erkek kardeşleri ve kocasının ihtiyaçlarını karşılamaktan sorumlu tutulan kadının günümüzde bu bağımlılık ilişkisi köklü bir değişim göstermektedir (Kasapoğlu, 2012). Gittikçe artan sayıda kadın ev dışında ve kamusal alana girerek güç elde ettikçe daha önce kaçınılmaz görüp boyun eğdikleri koşullara itiraz etmeye ve baskıcı erkeklerle büyük bir kavga içine girmeye başlamışlardır. Ev dışında da bir işte çalışan kadınların sayısındaki artışın yanı sıra kadın haklarını savunan örgütlerin de artmasıyla, kadın hakları ve sorumluluklarına ilişkin geleneksel dengeler de sarsılmaya başlamıştır. Dolayısıyla ailede çatışma, ev içinde değişen kuvvetler dengesiyle birlikte erkeğin sosyal ve ekonomik egemenliğinin devam etmemesinden kaynaklanır. Güç ve eşitsizlik ilişkilerinde ortaya çıkan bu değişimler boşanma oranlarına da yansır. Birçok kadın için boşanma, kendilerini eşitsizlikten kurtaran kaçınılmaz bir başarıyı temsil etmektedir (Oy, 2008).

Çatışma teorisyenleri ayrıca sınıf çatışmasının da aile içerisinde çatışmalara yol açarak boşanmaları tetikleyebileceğini belirtirler. Yoksulların üst sınıf tarafından sömürülmesinin onların aile hayatına olumsuz etki edeceğini belirten teorisyenlere göre, yoksul yaşamla bağlantılı olarak iyi işler elde edemeyen erkekler, toplumun herkese sunduğunu olanakları ve yaşam standardını ailelerine sağlayamamaları nedeniyle bir başarısızlık hissine kapılırlar. Bu durum onların alkolizm, diğer aile bireylerine karşı

şiddet ve aile bütünlüğünün parçalanması gibi problemlerine öncülük eder. Ailede ve toplumda daha fazla eşitliğin sağlanması ise çatışma teorisyenlerinin aile problemlerine yönelik çözüm önerisidir (Tarhan, 2004).

3.3.4. Sembolik Etkileşimci Yaklaşım

Sembolik etkileşimcilik, George Herbert Mead tarafından geliştirilmiş bir sosyolojik teoridir. Bu kuram, sosyal olguların sübjektif ve kültürel yönlerine vurgu yapmaktadır. Yani insanların sosyal hayattaki yaptıkları davranışın sübjektif yönüne vurgu yaparlar. Bu kuramın bakış açısıyla boşanma, bireyler açısından sübjektif değerlendirilmeli, boşanmanın bireysel sonuçları ve kültürel tutumlarıyla yorumlanmalıdır (Wallace, 2012).

Bu kurama göre boşanma, çift olmaktan tek birey olmaya neden olan geçiş sürecidir ve bu süreç bireylerin stresli olmalarına neden olan bir durum olarak değerlendirilebilmektedir. Çünkü tarafların boşanmasına sebep olan geçmiş yaşantılar, çift olmaya eşlik eden sosyal ağın, çift olmakla birleşen kimliğin kayıplarını da içermektedir. Bireyin kendisi için atadığı tanımlayıcı ifadelerden oluşan kimliğin değişimi söz konusudur. Eş olabilme rolü, boşanma ile beraber sonlandığından, bu rol kişi için ne derece önemli ise o derece birey sıkıntı yaşayabilir. Yani bireylerin evliliğe yüklediği sembolik anlamlar, onların boşanma sonrasındaki durumunu etkileyebilmektedir. Örneğin, kültürel kimlik olarak evliliği kendi kimliği ile eşdeğer gören bireyler, boşanmadan sonra ortaya çıkacak sorunlardan daha fazla etkilenecektir. Boşanmış birey olmak bir sosyal pozisyon olarak görülürse; boşanmış bireye yüklenen anlam ve sosyal çevre ile olan etkileşimde bu doğrultu da olacaktır (Karahana, 2012).

3.3.5. Yaşam Gidişi Yaklaşımı

Yaşam gidişi yaklaşımı, boşanmayı genetik miras ve boşanmanın transfer edilmesi boyutuyla incelemektedir. Bu yaklaşım, aileleri boşanmış olan kişilerin kendi birlikteliklerinde de bu durumun görülebileceğini bildirilmektedir (Emery, 2013). Yani ebeveyni boşanmış olan çocuklar boşanmayı hem bir genetik miras olarak alırlar hem de boşanma ve evlilik geçimsizliğini kendi evliliklerine transfer ederler. Bu sonuç, tek

ebeveynli ailede etkin olamayan öğrenme tevrübelerine bağlı olumlu etkilemez, anne ve baba boşanmanın gerçekleşmesinden sonra maddi sıkıntılar sebebiyle yaşam kalitelerinde azalma, kişilerin boşanma öncesi ve sonrasındaki problemlerin olumsuz etkileri ile açıklanmaktadır (Tarhan, 2004). Bu olumsuz durumları ve sonuçları yaşayan çocuklar, her ne kadar olanlardan hoşnut olmasa da boşanma olgusuna bir şekilde alışkın da olmaktadır.

Diğer taraftan bu yaklaşım türüne göre çocuklar anne ve babalarının her birinin yüzde 50 genini taşıdıkları için agresif olma ve anti sosyal davranışlar gösterme gibi davranışları miras olarak almaya yatkındırlar. İşte bu nedenle boşanmış aileden gelen çocukların aileden gelen özellikler dolayısıyla boşanma riskleri de daha fazla olabilmektedir. Bu durum öğrenilmiş bir davranışın yansıması olabileceği gibi, genetik bir yatkınlıktan da kaynaklanabilmekte, ayrıca evlilik kalitesi kuşaklar boyunca devredilebilmektedir (Walczak ve Burns, 1999).

3.3.6. Sosyal Alışveriş Kuramı

Temel kavramları mübadele, karşılıklılık, anlaşma, davranış, kaynaklar, ödül-maliyet, dağıtıcı adalet, dürüst (adil) mübadele ve güç olan sosyal alışveriş teorisi insanlar arası ilişkilerde mübadele kavramının önemini vurgular. Bu kurama göre insanların birbirlerine bağımlı olmaları ve karşılıklı olarak bir şeyler alıp vermeleri dolayısıyla birbirlerine gereksinimleri kaçınılmazdır (Güçlü, 2012). Yaş, ırk, cinsiyet, sınıf gibi belirli sosyal koşullar içinde evlilik, cinsellik, istihdam gibi belirli davranış türlerinin nasıl ortaya çıktığını açıklamaya çalışan bu teorinin aileye uygulanışında ilk hareket noktası, evliliğin bir mübadele ilişkisi temelinde kurulduğudur (Walczak ve Burns, 1999).

Sosyal alışveriş teorisinin temelini oluşturan kazanımlar (ödülleri) bireyin bir başka kişiden, ilişkiden ya da statüden elde ettiği fiziksel ve psikolojik tatminlerden ibarettir. Evli olmanın pek çok açıdan ödül kaynağı olduğunu belirten Collange'a (1996) göre evlilikler bireylere beraberinde bir rahatlama ve psikolojik güven sağladığı gibi, evlilik ilişkisi içindeki bireylerin etkileşimleri duygusal bir tatmin de sağlar.

Bireylerin kazanımlarını en yükseğe çıkarırken maliyetlerini en aza indirebilecekleri şekilde davranışlar sergilediklerini savunan bu yaklaşımın boşanma üzerindeki etkisini inceleyen Clarke-Stewart ve Brentano'ya (2006) göre ilişkinin getirdiği kazanımlarla maliyetler arasında bir denge varsa, bireylerin ilişkilerinde bir devamlılık söz konusudur ve kazançlarla maliyetler arasındaki eşit dağılım ilişkiyi kuvvetlendirir. Ancak eşit olmayan mübadele, ilişkinin çözülmesine sebep olur (aktaran Zara, 2013).

Sosyal alışveriş teorisi aynı zamanda bireylerin önceki ilişkilerinden kaynaklanan deneyimlerine de değinir. Yaşanmakta olan ilişki daha önce deneyimlenmiş olan tüm ilişkilerden daha iyi ise ve bir ilişkiye dair beklentileri aşıyorsa, ilişkinin sağladığı tatmin hissini yüksek olması ve yaşanan ilişkinin iyi olarak değerlendirilmesi çok olasıdır. Buna karşılık beklentiyi karşılayamayan bir ilişki içindeki bireylerin ise mutlu hissetmeleri pek mümkün olmaz. İlişkiler önceki ilişkilerle kıyaslandığı gibi ileride karşılaşılabilecek olası ilişkilerle de kıyaslanır. İleride yaşayabilecekleri ilişkinin şu an yaşadıklarından daha çok kazanım sağlayacağını düşünen, daha mutlu olacaklarına inanan bireyler ilişkilerini devam ettirme konusunda daha az istekli olabilirler. Oysa ileride kayıplarının (maliyetlerin) daha fazla olacağına inanan bireyler ilişkileri kendilerine bir tatmin sağlamaktan uzak olsa bile ilişkilerini sürdürme eğilimi gösterirler (Zara, 2013). Dolayısıyla boşanma kararının eşlerin kaynaklarıyla evlilik dışındaki yeni bir aşka yatırım, özgürlük, kendini gerçekleştirme gibi cazip kaynaklarla kıyaslanması sonucu alındığı söylenebilir.

3.4. Boşanma Süreci Modelleri

Boşanmanın tek başına değerlendirilebilecek bir olgu olmayıp psikolojik ve sosyal boyutları da kapsayan bir sürece işaret ettiği görüşünden hareket eden birçok yaklaşım temelde iki ana teori ile açıklanmaktadır. Bunlardan birincisi Bohannon'un boşanmayı tanımlamakta kullandığı boşanmanın altı istasyonu yaklaşımıyken diğeri de Wiseman'in boşanmayı bir kriz ve yas dönemi olarak değerlendiren görüşüdür.

3.4.1. Boşanmanın Altı İstasyonu

Zara'nın (2013) aktardığı üzere Bohannon (1970), boşanmayı sadece hukuki bağın çözülmesi olarak tanımlamayıp boşanmanın altı paralel süreçten meydana geldiğini dikkat çeker. Bohannon'a göre boşanmalar şu boyutların her birinde gerçekleşir.

Duygusal boşanma:

Evliliklerde duygusal yatırımın azaldığı başlangıç sürecine işaret eden duygusal boşanmalarda duygusal bağ ve iletişimin yerini yabancılaşan davranışlar alır ve eşlerin kendilerini ilişkilerinden geri çekmesi söz konusudur. Eşlerden birinin veya ikisinin birden ilişkilerine dair istekleri azalır. Beraber olmak konusunda arzularını yitiren bireyler aile içi problemlerini çözmek konusunda da isteksiz oldukları için aile içi tartışmaların azalması da olasıdır. Ancak tartışmanın olmaması demek evliliğin sorunsuz olduğu anlamına gelmez. Çünkü olası bir tartışmadan kaçınan eşler, sorunlarını çözme amaçlı tartışmaya harcayacakları enerjiyi mutsuz giden evliliklerini sona erdirmek için bir strateji belirlemek üzere de harcayabilirler (Walczak ve Burns, 1999). Bununla birlikte çiftler pek çok nedenden ötürü evliliklerini sürdürmeye devam etmek de isteyebilirler. Devam eden sevgi bağı, çocuklardan ayrı olmak istememe, yalnız kalma korkusu, evlilik yeminine sadakati sürdürme kararlılığı gibi nedenler ise bu süreci yaşayan çiftlerin boşanma önündeki engellerini oluşturur (Collange, 1996). Ancak çiftler hala bir aile olarak işlevlerini sürdürmeye devam etseler de ilişkilerinin temeli zarar görmüş olduğundan evlilikleri çözülmeye başlar. Dolayısıyla bu süreç, evliliğin çözülme sürecidir (Zara, 2013).

Hukuki boşanma:

Evlilik birliğinin yasalar önünde de çözülüp sona ermesi ve bunun ilan edilmesi sürecini kapsayan hukuki boşanmalar, boşanmanın ikinci aşamasını oluşturur. Yasal boşanmalarda öncelikli amaç; duygusal olarak boşanan çiftlerin ekonomik olarak ayrı bir hayat idame ettirebilmelerini ve yeniden evlenmek üzere özgür olabilmelerini sağlamak için evlilik sözleşmesini sona erdirmektir (Canatan ve Yıldırım, 2009).

Ekonomik boşanma:

Aile çoğunlukla karı kocanın ortak mülkiyetinden oluşan ekonomik bir kurumdur ve evlilik birliğinin sona ermesi bu mülklerin de paylaşılması anlamına gelir (Cüceloğlu, 1990). Dolayısıyla bu süreç eşlerin ekonomik birikimlerinin ikiye bölüdüğü bir uygulama aşamasıdır. Bu süreçte birçok şey tartışma konusu olabilirken; yaşanacak yeni bir ev bulunması, taşınma, yeni ayrı bir ev düzeni kurma gibi konulara ek olarak birikimlerin paylaşılması, ev eşyalarının ve kişisel eşyaların bölüşümü gibi konular uğraştırıcıdır (Walczak ve Burns, 1999).

Ebeveyn olarak boşanma:

Evliliğin sona ermesi tek başına eşleri ilgilendiren bir konu olmayıp aksine çocukları da kapsar. Ancak boşanmayla yaşanan ayrılıklar anne baba için söz konusu olurken, çocuklar için anne ve babayla kurulan ilişkinin sonlanmaması dolayısıyla boşanma sürecinde eş rolüne son veren bireylerin ebeveyn olarak rollerine devam etmeleri söz konusudur. Ebeveyn olarak boşanmalar çocukların velayeti ve bakımı ile ilgili konuları içerir (Timurturkan, 2012).

Ruhsal boşanma:

Eşin yokluğunun hissedildiği bu süreçte eşlerin ayrı bir birey olarak kendilerini yeniden değerlendirmeleri söz konusudur. Bu süreç eşlerin bağımsızlık ve yeterlik kazanmalarına bir fırsat tanınması bakımından en önemli aynı zamanda da en zor süreçtir (Tarhan, 2004). Uzun zaman evli kalan kişiler kendilerini bir ailenin veya çiftin parçası olarak konumlandıkları için, bu bireylerin boşanmanın ardından kendilerini birey olarak kabul edip, toplum içinde bağımsız bir birey olarak kimlik edinmeleri zor olur.

3.4.2. Bir Kriz ve Yas Dönemi Olarak Boşanma

Bonannon'un boşanmanın etkilerinin sadece bireysel değil, toplumsal boyutta da yaşandığı görüşünün aksine Wiseman boşanmanın duygusal ve psikolojik boyutuna eğilir ve teorisini bir kriz ve yas modeline dayandırır. Wiseman'ın "alışılmış problem çözme mekanizmalarının sistemi önceki denge haline döndürmekte zorlandığında ortaya çıkan durum" olarak yaptığı kriz tanımlamasına göre ortaya çıkan problemin algılanış

biçimi, farklı tepkileri doğurur. Problemin bir tehdit, kayıp ya da mücadele edilecek bir durum olarak algılanması inkar, depresyon, mücadele edilecek yeni yöntemler geliştirilmesi gibi farklı tepkilere yol açar. Bu tepkilerin tamamını içeren boşanma süreci birbirine geçmiş beş basamaktan oluşur (Zara, 2013).

İnkâr evresi:

Yasal boşanmaların gerçekleşmesinden çok önce başlayabilen bu aşamada taraflar çatılmalı ve problemlili süren evliliklerini sürdürebilmek için yaşanan problemleri inkar etme durumundadırlar. Bu inkar süreci zaman zaman psikolojik rahatsızlıklar, kazalar ve hatta intihar girişimleriyle kendini gösterebilir (Oy, 2008). İnkâr sürecinde çiftler bu çatışmalı evliliklerine uyum sağlayabilir ve durumu kabul ederek yıllarca evliliklerini sürdürebilirler. Ancak en nihayetinde eşlerin evliliklerinde ve yaşamlarındaki stresle başa çıkamamaları duygusal bir boşanmanın yaşanmasına sebep olur ve çiftler inkar ettikleri gerçeklerle yüzleşirler (Collange, 1996).

Kayıp ve depresyon evresi:

Bu aşama çiftler arasında yaşanan bir krizin ardından eşlerin artık evliliklerinde birlikte çözümleyemeyecekleri bir takım sorunlarının olduğunu kabul etmeye başladığı aşamadır. Bu kabullenışten sonra eşlerin sıkıntının evliliklerinden ve ilişkilerinden kaynaklandığını anlayarak üzüntü, yalnızlık, öfke, anlamsızlık, değersizlik, yetersizlik gibi duygular hissetmeleri olasıdır (Walczak ve Burns, 1999). Bu aşamada hissedilen duygular oldukça karışıktır.

Öfke ve ikili duygular evresi:

Boşanmanın daha gerçekçi bir düşünce halini almaya başlamasının ardından depresyondan öfke aşamasına geçişin yaşandığı bu aşamada çiftler ilk kez olarak çocukların durumu ve birikimlerinin paylaşımı gibi hukuki konuları konuşmaya, avukatlarına danışmaya başlarlar. Çocukların velayeti ya da mal paylaşımı gibi konular tartışmalara sebep olabileceğinden eşlerin öfkelerini de artırabilir. Uzun süren evlilik ve paylaşımın ardından artan öfke düzeyi boşanma kararının alınmasında oldukça etkilidir (Zara, 2013).

Yeni bir yaşam tarzı ve kimliğe uyum sağlama evresi:

Eşler öfkelerinden kurtulmaya başladıklarında yeni hayatlarına daha fazla zaman ayırıp, geleceklerini planlama eğilimi gösterirler. Boşanma gerçeğiyle başa çıkmanın en etkin yolunu bulmaya çalıştıkları bu süreçte bireyler boşanmış olma fikrine kendilerini alıştırmaya çalışırlar ve evlilik, kişilik, meslek, cinsel ve toplumsal alanlarda yeni kimlikler edinme kaygısı içine düşerler.

Kabul ve yeni hayata uyum sağlama:

Boşanma olayının kabul edilip benimsenmesi kişinin yeni hayatında yeterli hale gelmesiyle bağlantılıdır. Yeni hayatında cinsel, sosyal ve mesleki olarak yeterli hale gelen boşanmış bireylerin hissettikleri stres ve depresyon düzeyi azalır ve bireyler yeni sosyal ilişkiler geliştirmeye başlarlar. Sosyal çevresinden kabul gören bireyin kendine güveni ve saygısı artarken, önceki eşine kızgınlığı da azalır. Boşanmanın yaratmış olduğu depresyondan kurtularak iyileşmede önemli bir aşama olan kabul aşamasıyla kişiler sağlıklı ilişkiler kurup yaşamlarını yönlendirebilirler (Collange, 1996).

3.4.3. Psiko-Sosyal Bir Süreç Olarak Boşanma

Zara (2013) boşanmanın psiko-sosyal analizini yapan Kessler'in (1975) boşanmayı psikolojik süreç olarak yedi evreye ayırdığını belirtmekte ve aşağıdaki şekilde özetlemektedir. Kişilerin yapılarına göre değişkenlik gösteren bu evrelerin başlangıç ve bitiş süreleri arasında keskin bir ayrım olmamakla birlikte, boşanma süreci temelde şu şekilde işlemektedir;

- i. *Gözünü açmak, tatsız gerçeği görmek:* farklılıkların açığa çıktığı ve gerçek ile ideal eş algısı arasında ayrım yapmaya başlandığı bu aşamada algılamanın derecesi hayal kırıklıklarının şiddetinde etkili olmaktadır. Gerçek ile zihindeki ideal eş algısı arasında ne kadar fark varsa bireylerin hayal kırıklıkları da o kadar yüksek olmaktadır.
- ii. *Erozyon evresi:* Baskılanmış acı, hayal kırıklıkları ve kızgınlıkların ortaya çıkmaya başladığı erozyon evresinde eşler bu kızgınlıklarını birbirlerine yansıtırlar. Birbirlerine karşı özensiz, müdahaleci ve incitici şekilde davranarak

da olsa iletişimlerini sürdüren bireylerin bu yeni iletişim tarzları alışkanlık halini aldığına ilişkilerinin kurtarılması olasılığı giderek azalır. Bu evrenin en belirgin özelliği sorunların varlığının inkârı, vermekten çok almaya yönelme ve eşitsizliklerdir.

- iii. *Ayrışma evresi:* Evliliğe yapılan yatırımın azımsanmayacak derecede azaldığı ayrışma evresindeki baskın tavır umursamazlıktır. Evlilik bağı ile bir arada bulunan eşler bu evrede sözel iletişimden ve yakınlaşmayı gerektiren ilişkilerden kaçınma, sessizliği sürdürme eğilimi gösterirler. Eşlerden biri hatta bazen her iki taraf da boşanma sonrası yaşamı düşünmeye başlar.
- iv. *Fiziksel ayrılık:* eşlerin yalnızlık, endişe, depresyon ve karmaşık düşünceler içine girdikleri ve yeni kimlik oluşturma ihtiyacı hissettikleri fiziksel ayrılık evresi duygusal boşanma sürecinin en zarar veren evresidir.
- v. *Yas evresi:* Eşlerin kendilerini özgürleştirme çabalarını içeren yas sürecinin belirleyicileri suçlulukla bağlantılı olarak görülen kızgınlık ve depresyondur.
- vi. *İkinci ergenlik:* Boşanmaya dair kızgınlığın yerini tarafsız bir bakışın aldığı ikinci ergenlik aşaması bir iyileşme aşamasıdır. Bu aşamadaki eşler boşanmanın yarattığı sıkıntılardan kurtulamaya çalışma ve geleceğe iyimser, gerçekçi bakma eğilimi gösterirler.
- vii. *Araştırma ve sıkı çalışma evresi:* Oto kontrolün tekrar olduğu bu aşamada önceden tanımlanmış olan amaçlar gerçekçi bir hal alır. İlişkilerde yeterliliğin ve pasifliğin yerini aktif bir katılım alır (Zara, 2013).

3.4.3.1. Artan Bireysellik

Günümüzde aile sisteminin değişiklik gösterdiği en önemli konunun mahremiyet kimliği olduğunu vurgulayan Canatan ve Yıldırım'a (2009) göre, günümüz aile sistemlerinin daha esnek bir yapıya büründüğünü gelenekselleşmiş ailesi sistemi içerisinde var olan katı kuralların esnetilebilir duruma gelmektedir. Globelleşen toplumlarda geleneksel ailenin göre ve sorumlulukların başka kurumlarca üstlenilmesinin aileyi kamusalştırdığını belirten Canatan ve Yıldırım (2009) kadın ve

erkeğin birbirleriyle olan ilişkilerini, boşanma kararlarını, evlenme kararlarını artık sosyal medya üzerinde de konuşulması sebebiyle ailenin kamulaşmasının desteklendiğinin altını çizer. Ailenin toplumsallaşma sürecinde görevlerinin farklı kurumlara bölünmesi yani kamusallaşması ise, aile içerisinde bireylerin “ben” duygusunu geliştirmeye başlamasına neden olur. Geleneksel aile sisteminde biz duygusunun yerini ben duygusu alır. Kadının, erkek gibi daha adeletli bir şekilde değerlendirilmesine yardımcı olan bu sistem aile içi ilişkileri doğrudan etkilerken, kadının kendisini tanımasını ve öz benliğinin gelişmesine yardımcı olur. Evlilik sistemi içerisinde daha fazla söz hakkı bulan kadın, evlilik içerisinde isteklerini daha yüksek sesle dile getirirken karşı taraftan daha fazla talepte bulunur (Alptekin, 2011).

3.4.3.2. Değişen Evlilik Beklentisi

Boşanmalardaki artışın ekonomik ve sosyal değişimlerden kaynaklandığını belirten sosyologlar, aynı zamanda başka birçok faktörün de bu artıştaki etkisine dikkat çeker. Hızlı sosyoekonomik gelişmelerin yanı sıra, bu gelişmelerin toplum düzeninde yarattığı değişimler de boşanmaya zemin oluşturmaları bakımından önemlidir. Ekonomik gelişmelerin evlilik kurumuna yansımaları öncelikle kadının çalışma yaşantısına girmesiyle başlar (Zara, 2013).

Türk toplumunun yirminci yüzyılın ortalarına kadar varlığını yoğun biçimde sürdüren aile modeli, geleneksel geniş ailedir. Geleneksel geniş ailede güçlü bir otorite ilişkisi vardır ve otorite çizgisi açık bir biçimde yukarıdan aşağıya doğrudur. Bu otoriter aile yapısındaki kurallardan biri evlilik kararıyla ilgilidir. Geleneksel ailelerde kimin kiminle evleneceği kararı aile büyükleri tarafından alınır ve bu kararın tartışılması söz konusu değildir. Dolayısıyla bu dönemde evlilikler esnek olmayan kurallara bağlıdır. Genel olarak insanlar komşu çocuklarıyla, çoğunlukla da dinlerini ve ortak kültür özelliklerini paylaştıkları bireylerle evlendirilir. Geleneksel ailenin sahip olduğu dini ve örfi kurallar boşanmaları da tabu haline getirir. Geleneksel yaşamda aile içinde görülen birçok sorunun varlığına rağmen aile kurumunun bir arada tutulması özel önem taşır. Çocukların varlığı, dini ve örfi kuralların etkisi çiftleri bir arada tutan bağlardır. Sanayi devrimi sonrası yaşanan modernleşme evliliklerdeki bu katı kuralların etkisinin azalmasında etkili olur (Aydın ve Baran, 2010).

Sanayileşmeyle birlikte yaşanan üretim araçlarındaki değişiklikler ve bu değişikliğin yol açtığı kentleşme ve beraberinde gelen yeni yaşam tarzları toplumsal hayatta giderek artan bir hareketliliğe yol açar. Toplumsal hayatta meydana gelen bu değişimlerin aile kurumuna da yansımaları kaçınılmazdır. Toplumsal hayatta yaşanan hareketlilik bireyselleşme ve kadının özgürleşmesinde etkin rol oynar ve bunun bir sonucu olarak da kurulan aileleri kadınların ikinci planda olduğu geçmiş aile modellerinin aksine sevgi ve saygının karşılıklı yaşandığı bir yapıya dönüştürür (Canatan ve Yıldırım, 2009). Kadının ekonomik bağımsızlığını kazanması onun özgürleşmesinde ilk adım olarak kabul edilir. Bu durum, evlilik kurumunun yasalara ve birtakım adetlere göre değil, ortaklığa ve sevgiye dayanan bir kuruma dönüşümünü sağlar. Dolayısıyla evlilik bir bağımlılık durumu değil bir bağıllık temeli üzerine kurulur.

Bu temelde kurulan evliliklerde, evliliğe yüklenen anlamlar değişir ve evliliklerin seçimle olması beklenir. Geleneksel ailenin temelini oluşturan dini ve ahlaki görevler endüstrileşmiş toplumlarda yerini romantik aşka ve karşılıklı cinsel isteğe bırakır (Canatan ve Yıldırım, 2009). Modernleşmeyle birlikte evlilikler seçimlere dayalı hale gelir ve bireysel tercihler ön planda tutulur. Evliliklerin artık her iki birey için de psiko-sosyal doyumun her an yaşatılabildiği, karşılıklı olarak romantik sevgi, ortaklık, dostluk ve sırdaşlık temeline dayalı olması ve uyum içinde sürdürülmesi beklenir (Aydın ve Baran, 2010).

Günümüz toplumlarında evliliklerin daha çok psikolojik temeller üzerine kurulması evlilik ilişkisi içerisindeki bireylerin bir başka kişiyle birleşme aracılığıyla gerçekleşen bir kişisel tatmin peşinde olduklarını ortaya koyar. Dolayısıyla bireylerin duygusal ihtiyaçlarının karşılanamadığı durumlarda bu birleşmenin temeli sarsılır. Evliliklerde sahip olunan aşkın baş kaldıran, özgür ve bireysel yanına vurgu yapılır. Gerek aileler gerekse de toplum bu aşkın devamlı olması beklentisi içinde değillerdir. Aksine aşkın esnekliği desteklenir. Geçmişin evlilik başarısının kadın ve erkeğin sosyal rollerinin nasıl başarıyla tatmin edildiğiyle ölçüldüğü, erkeğin iyi bir üretici ve kadının da iyi bir ev hanımı ya da iyi bir anne rolünü gerçekleştirebildiği evliliklerinin yerini sevgiye dayanan evlilikler alır. Ancak günümüz evliliklerini sürdürmek geçmişin evliliklerine oranla çok daha zordur. Çünkü günümüz evlilikleri evin ihtiyaçlarını

karşlamak ya da eve para getirmek gibi görevlerin yanı sıra görece daha zor olan, ilişkilerde günlük kişilerarası uzman olma görevini de yerine getirmek durumundadır. Dolayısıyla günümüz evlilikleri daha fazla risk taşır. (Zara, 2013).

Tüm bu değişikliklere dayanılarak söylenebilir ki, günümüzde yapılan evliliklerde temel amaç, kişisel ihtiyaçların giderilmesi, duygusal doyum ve destektir. Evliliklerde taraflar için motivasyonu destekleyen temel şart murtluluktur. Günümüzde evliliklerde evlilik yemini ve çocukların sosyalizasyonu görevinden çok, karşılıklı duyulan aşka vurgu yapılır. Evlilikler romantik aşka, özgür seçimlere dayanır, görevlere değil. Bunun bir sonucu olarak birçok uzman artan boşanma oranlarını, evliliklerdeki bu sorumluluklarının azalmasına bağlar (Walczak ve Burns, 1999). Boşanmalardaki artan oranların bir diğer sebebi de evliliklerin kendi içinde bir çelişki barındırmasıdır.

Geleneksel toplumların daha geniş bir akraba topluluğu içindeki duygusal ilişkiler tarafından beslenen evlilikleri, günümüz toplumlarında yerini aile baskısının azaldığı, karşılıklı çekim üzerine kurulu evliliklere bırakır. Çiftler arasındaki çekim ve duygular son derece yoğun yaşanır ve gerçekte bu ilişkiler çok da tutarlı değildir (Collange, 1996). Evlilik kendi içinde çelişkiler barındıran bir yapıya sahiptir. Evlilik kararı çoğunlukla tutkuların en şiddetli olduğu, duyguların yoğun olarak hissedildiği ve bireylerin yaşamlarının belki de en heyecanlı dönemlerinde aldıkları bir karardır. Ancak bu duygular yanıltıcı olduğu kadar gelip geçici de olabilir. Evliliğin bu yoğun duygu karmaşasında alınan kararların ölüm ayırana dek her koşulda arkasında durulması üzerine kurulu olması ise evliliğin kendisinin başlı başına bir boşanma nedeni olabileceğine işaret eder (Zara, 2013).

3.5. Boşanmanın Eşler Üzerindeki Etkileri

Boşanma olgusu tüm aile yaşamında değişimlere yol açan bir durumdur. Boşanan yetişkinler açısından durumu ele alacak olursak, boşanma sonrasında yeni bir hayat kurma, eski eşle ve çocukla yeni bir ilişki geliştirme, özellikle anneler açısından ekonomik zorluklar, sosyal ilişkilerdeki değişimler gibi sorunlarla karşılaşmaktadır.

Evliliklerin yürütülememesi birçok kişide başarısızlık duygusuna ve güven kaybına neden olabilmektedir (Kasatura, 1998). Boşanmanın ilk iki, üç ayı eşler için en

zorlu geçen süreçtir. Çocuğun velayetinin anneye verilmesi durumlarında ve erkeklerin ekonomik özgürlükleri bu süreci kısa sürede atlatmalarına katkı sağlarken anneler hem çocuğun sorumluluğu hem de ekonomik zorluklar nedeniyle daha fazla zorlanmaktadırlar (Cüceloğlu, 1990). Sorumluluklar, duygular ve değerler paylaşımı olan evlilikler bittiğinde paylaşılanların bir ebeveyn üzerinde kalması o ebeveynin yaşamını ve boşanmaya uyumunu zorlaştırmaktadır.

Boşanmanın hemen akabinde boşanan kişiilerin yaşadıkları üzerine geliştirdikleri tepkilere baktığımızda erkeklerin bu zorlu dönemde boşanmayla ilgili olarak öncesine oranla kendilerini daha çok alkole, gece hayatına, kumara, tek gecelik ilişkilere verdiklerini belirtmişlerdir. Kadınların ise bu zorlu dönemde boşanmayla ilgili olarak öncesine oranla kendilerini daha çok suçladıklarını, intiharı düşündüklerini belirtmişlerdir. Boşanma sonrasında çocukların varlığının yaşama bağlayıcı ve yalnızlık hissini azaltıcı (ASAGEM, 2009) etkisi anneler ve babalar için bu düşüncelerle baş etme, duruma uyum sağlama noktasında yardımcı olmaktadır.

Boşanmiş ebeveynlerin ekonomik koşullarla ilgili durumları, bakmakla yükümlü oldukları ocuk sayıları ve sosyal çevrelerinin desteği (Cüceloğlu, 1990) boşanma sonrasında boşanan çiftlerin yaşamlarına uyum sağlamalarında, bu yeni duruma yönelik yeni yorumlamalarla hayatlarına devam etmelerinde ciddi öneme sahiptir.

Boşanmadan genellikle zararlı çıkan kadındır. Boşanma sonrası kadınların yaşadığı ekonomik, yaşamsal sıkıntılara birde çocukların bakımı ve sorumlulukları eklenince durum daha da içinden çıkılmaz bir hal almakta (Yrkoğlu, 1997) ve boşanma sonrasında ekonomik, toplumsal ve psikolojik (Kasatura, 1998) sorunlar yaşayarak aslında boşanmanın zararını en çok gören eş olmaktadır.

Wallerstein'in yaptığı bir araştırmaya göre boşanmiş kadınlar evli kadınlara göre beş kat daha fazla ruhsal sorunlar yaşarken, boşanmiş erkekler evli erkeklere oranla  kat daha fazla ruhsal sorun yaşamaktadırlar (Yrkoğlu, 1997). Özellikle sosyal hayatlarında "dul" bir kadın olmaları nedeniyle eski ortamlarından uzaklaşmak zorunda kalmakta, eski arkadaşları ya da evli bayanlar tarafından potansiyel bir tehdit olarak algılanmaktadırlar. Ayrıca iş hayatında da sık izin alma noktasında zorluklar yaşarken, içten atılma, taciz gibi olumsuzluklara da maruz kalabilmeleri (ASAGEM, 2009)

nedeniyle boşanma sonrasında kadınlar erkeklere oranla daha fazla sıkıntı çekmektedirler.

Boşanma sonrasında çocukların yaklaşık yüzde 80 oranda anneye yaşamları annelerin yaşamlarındaki sorumlulukları artırdığı gibi zorlukları da artırmaktadır. Yapılan bir araştırmada boşanmış annelerin evli annelere göre daha denetleyici olduğu ve boşanmış annelerin boşanmış babalara göre de daha denetleyici olduğu belirlenmiştir. Boşanmış babanın boşanmış anneye göre daha az denetleyici olarak algılanması çocukların babadan ayrı yaşaması, babanın ihmalkârlığı, ilgisizliğinden kaynaklanmakta ve çocuklarda babalarını daha az denetleyici ve annelerine göre daha az kabul edici olarak algılamaktadırlar. Ayrıca baba otoritesinin boşluğunu da kapatmaya çalışan anne boşanmamış anneye göre daha da denetleyici olarak algılanmaktadır (Öngider, 2013). Boşanan ailelerin yaşadığı en büyük zorluklardan biri de kendileri zor bir dönemden geçerken çocuklarıyla da ilgilenmek, onların geleceklerini, psikolojik ve fizyolojik sağlıklarını düşünmek ve ona göre kararlar almak zorunda olmalarıdır.

Boşanma sonrasında ebeveyn-çocuk ilişkileri açısından yapılan araştırmalara baktığımızda ilişkilerin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesinde sosyoekonomik düzeyin, kırsalda mı, kentte mi yaşanıldığının etkili olduğunu görmekteyiz. Kırsalda yaşayanların çocuklarıyla ilişkilerini sürdürmede kentte yaşayanlara oranla daha az sayıda oldukları araştırma bulguları arasındadır. Boşanma sonrasında çocuk ve ebeveyn ilişkilerinin sürdürülmesi noktasında sıkıntılar yaşandığı, tek ebeveyn olan annelerin yüzde 80'inin çocuklarıyla düzenli bir ilişki sürdürme noktasındayken babaların yalnızca yarısı düzenli bir ilişki sürdürebilmektedirler (ASAGEM, 2009). Anneyle yaşayan çocukların çoğunun babayla ilişkilerini sürdürememekte, boşanan erkekler eşlerinden boşanmakla kalmayıp aynı zamanda çocuklarından da boşanmaktadırlar (Yörükoğlu, 1997).

Boşanma sonrasında eşlerin boşanmaya olan uyum ve uyumsuzlukları yaşam kalitelerine etki etmekte ve dolayısıyla eşlerin yaşamlarında oluşan aksaklıklar aynı zamanda çocukların yaşamına da yansımaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ADİL DÜNYA İNANCI

Kişi kendini olumsuz duygulardan korumak adına çeşitli inançlar geliştirebilir. Örneğin, kişi dünyanın adil bir yer olduğuna ve eninde sonunda çabalarının sonucunu alacağına inanma eğilimindedir. Ancak, kişinin yaşadıkları ona bunun tam tersini gösteriyorsa, yani ne kadar çaba ve emek harcarsa da amaçlarına ulaşamıyorsa, bu sefer de kendini korumak için adaletsiz bir dünya inancına sahip olabilir. Adil dünya inancının işe yaramadığı yerde, adaletsiz bir dünya inancını benimser ve ussallaştırma yoluyla kendini olumsuz duygulardan korumuş olur. Adaletsiz dünya inancı olan kişi kendi yanlışlarının sorumluluğunu kabul etmez ve amaçlarına ulaşmak için kendinde ya da yaşantısında değişiklikler yapma gereği duymaz (Lench ve Chang, 2006). Sonuç olarak, bilişsel yapımız bir şekilde olumsuz duygularla baş etme stratejileri üretmektedir. Bu bölümde de bunlardan biri olan adil dünya inancı ele alınmıştır.

4.1. Adil Dünya İnancı Tanımı

Adil dünya inancı kişilerin dünyada her zaman iyilerin iyilik, kötülerin ise kötülük bulacağına olan inancıdır. Lerner ve Miller (1978) adil dünya inancını, dünyanın insanların hak ettiklerini aldıkları adil bir yer olduğuna inancı olarak tanımlamıştır. Lerner'ın (1965) geliştirdiği Adil Dünya Kuramı'na göre, kişiler kendi kaderleri üzerinde doğrudan kontrolleri olduğuna ve hayatta ne hak ediyorlarsa onu aldıklarına inanma eğilimindedirler. Bu inanç sayesinde kişi dünyayı tutarlı, adil ve yaşanılabilir bir yer olarak görebilir ve kendi için olumlu bir gelecek düşünebilir (Kılınc ve Torun, 2011).

Adil dünya inancı literatürde iki şekilde incelenir: kişisel adil dünya inancı ve genel adil dünya inancı. Genel adil dünya inancı, kişinin dünyayı adil algılaması ile ilgilidir. Kişisel adil dünya inancı ise, insanın kendi hayatındaki yaşamından olayların ne derece adil olduğuna olan inancıdır (Strelan, 2007). Kişisel adil dünya inancı ruhsal iyi olma hali ile genel adil dünya inancı ise kurbanı değersizleştirme ile ilgilidir (Begue ve Bastounis, 2003). Genel adil dünya inancı yüksek olan kişiler kendilerini doğrulamak

adına kurbanı suçlarlar, kurbanın örneğin tecavüze uğramasının giydiği elbiseye ya da gece dışarıda olmasına bağlarlar. Suçu kurbanı yüklediklerinde yaşanan olayda haksızlığa uğrayan kimse kalmayacaktır ve dünya yine adil bir yer olarak algılanacaktır. Göregenli'ye (2005) göre, kişi eğer kendinin dahil olmadığı bir olaydaki kurbanı değersizleştiriyorsa, kendi zarar verdiği kişiyi de değersizleştirecektir ve kurbanın başına gelenleri hak ettiği yönünde kendini ikna ederek, davranışlarını meşrulaştıracaktır.

Lerner' in savunduğu kurama göre (1977), adil dünya inancı kuramının esasları “kişisel sözleşme” ye dayanmaktadır. Lerner' in kişisel sözleşmesi ile açıklamaya çalıştığı yetişkin olmayanların istediği an sahip olamadığı ödülünden vazgeçip sahip olacağı ana kadar sabır göstermeyi başararak kazanacağı ödüle yatırım yapmış olur. Bunun yanında, yetişkin kişiler yatırım yapacaklarında getirilerine dair detaylı araştırma yaparak kesin verilere ulaşmaya çalışır. Şayet kişiler, iyi niyetli, dürüst bireylerin ve toplumsal kurallara göre davranan bireylerin olumlu bir yaşam sürdürdüğüne inanıyor ve aynı şekilde art niyetli, kötü bireylerin veya toplumsal kuralları ihlal eden bireylerin kötü bir yaşam sürdürdüğüne inanıyorsa, bu koşullarda dünyanın adil ve yordanabilir bir yer olduğuna dair kesin verilere ulaşmış olacaktır (Göregenli, 2003). Esasen bu durum, kişilere şayet emek harcarsa hayallerine ulaşabileceklerine ilişkin subjektif bir netlik kazandırarak, kişileri düzgün yollarla hedeflerine vardırma yardımı eder (Hafer et al. 2005). Başka bir şekilde açıklamak gerekirse, kişisel sözleşmenin vadesi bulunmaktadır ancak birey bu durumun tersi bir durum görürse veya hissederse, kişisel sözleşmenin işlevini yitirme riski bireyin adil dünya inancına tehdit oluşturmaktadır. Hafer (2000) bir kurbanla yüz yüze kaldıkları bir durumda kişilerin adil dünya inançlarını tehdit ettiğine yönelik bilimsel kanıtlara ulaşmıştır. İnsanlar bu temel yanılsamayı sarsacak durumlar karşısında savunabilmek için mekanizmalar geliştirirler. Örneğin, masum kurbanlara karşı hor görme, aşağılama, dışlama gibi davranışların kişilerin adil dünya inançlarını olası tehditlerden koruma güdülerinin sebep olduğunu savunulmuştur (Hafer ve Begue, 2005).

4.2. Adil Dünya İnancının Kökeni ve Gelişimi

Adil dünya inancı ilk olarak Lerner ve Simmons tarafından 1960'lı yıllarda araştırılmaya başlanılmış (Haffer ve Begue, 2005) ve bundan sonra birçok araştırmacının ilgisini çeken ve açıklamaya çalıştığı bir konu olmuştur. Adil dünya inancı ile ilgili yapılan çalışmalar genellikle adil dünya inancı teorisini geliştirme, adil dünya inancı yüksek olan kişilerin özellikleri, bu inancın yüksek oluşunun kişi üzerindeki sonuçları gibi konularla ilgilidir.

Adil dünya inancı ile ilgili ilk görüşler, sosyal psikolojinin öncü isimleri tarafından ortaya atılmıştır. Heider (1958), adil dünya inancının yaygın olarak kullanılan bilişsel bir eğilim olduğunu söylemekte ve bu durumu denge prensibi ile adil dünya inancı arasında bir ilişki kurarak açıklamaktadır. Heider'e göre, iyilik ve mutluluk ya da kötülük ve ceza arasında güçlü bir ilişki vardır. Bu koşullardan biri gerçekleştiğinde, diğer durumun gerçekleşmesi birey tarafından genellikle öngörülebilecektir. Benzer olarak, Rokeach (1971), adaletsiz sonuçlarla karşılaşmanın bilişsel sistemdeki adaletle ilgili inançların uyumsuzluğuna yol açacağını ve bu durumun bireyin adil dünya inancını tehdit edeceğini ortaya koymaktadır. Birey bilişleri arasında oluşan bu uyumsuzluğun giderilmesi için bir takım psikolojik stratejilere başvurmaktadır (aktaran Göregenli, 2003).

Aynı şekilde Festinger'in (1957) bilişsel çelişki kuramı da; bireyin beklediği durum ile gözüldüğü durum arasında bir çelişki varsa bireyin duygusal olarak gerginlik yaşayacağını ve bu istenmeyen durumu değiştirmeye güdüleneceğini söylemektedir (aktaran Uğur, 2007). Buna göre birey, masum kurbanı acı çekerken gördüğünde, ya acı çekmenin gerçekten meydana gelmediğini veya abartıldığını düşünecek ya da kurbanın bu olayın sorumlusu olduğuna inanacaktır. Bu bağlamda, yapılan birçok çalışmanın sonuçları, katılımcıların masum olan kurbanı değersizleştirerek adaleti yeniden inşa ettiklerini göstermiştir. Şiddet uygulayan kocanın, karısının bunu hak edecek eylemlerde bulunduğunu düşünmesi ve gösterdiği şiddet davranışını meşrulaştırması ile şiddet gören kadının bunu hak edecek hiçbir şey yapmadığını düşünmesi, aynı adil dünya inancından beslenmektedir (Göregenli, 2003).

Lerner (1966), adil dünya inancının bireyin geleceği tahmin edebilmesi ve yaşadığı çevreyi kontrol edebilmesi yani kişinin çevreye uyumu açısından oldukça önemli bir temel varsayım olduğunu belirtmektedir. Bu görüşün insanda eksik olması, bireyin kuşkulu ve tedirgin olmasına ve kendisini savunmasız hissetmesine sebep olmaktadır. Kişinin yaşantısı ile ilgili tahminler yürütemediği ve geleceği öngöremediği için, çevreye uyumda sorunlar yaşamaktadır (Akt. Eker ve Önder, 2003). Lerner'e göre adalet motivasyonunun temeli, dünyanın adil bir yer olduğuna inanmaktır, yani insanların hak ettiklerini alabildikleri ya da karşılığında elde ettiklerinin hak ettiği şeyler olması veya kötü şeylerin iyi insanların başına gelmediği bir dünya. Yapılan ilk klasik deneysel çalışmalar, bu motivasyonun özellikle masum bir mağdurun acı çektiğine şahit olduğunda ortaya çıktığını göstermiştir. Bu durumla baş edebilme sürecinde rol oynayan iki önemli süreç vardır. Eğer kişi maruz kaldığı adaletsizliği ona zararı dokunmadan ya da ufak çapta bir zararla ortadan kaldırılabirirse o zaman hem sosyal olarak hem de iyi bir şey yapmanın vermiş olduğu hazla kendini ödüllendirmiş olur. Fakat eğer elinde böyle bir fırsatı yoksa o zaman maruz kaldığı adaletsizlik tehdidini mağduru suçlu bularak ya da değersizleştirerek bertaraf etmeye çalışır. Kısacası, dikkatsiz olan insanlar ya da yeterince "iyi olamayanlar" mağdur olmayı hak ederler (Batson, 2002). Zira adalet motivasyonunun temel amacı adil olmak değil, dünyayı adil görmektir ki bu yüzden kişi dünyanın adil bir yer olduğuna dair "esas sanrısını" sürdürebilmektedir ve adil davranmak ise bu amaca giden bir yoldur (Batson, 2002). Mağduru değersizleştirmek ise, dünyanın adil bir yer olduğuna ilişkin genel kanıyı korumaya hizmet eden bir savunma mekanizmasının parçasıdır.

1973 yılında Rubin ve Peplau'nun deneysel çalışması adil dünya inancının sosyal adaletsizliği sürdürmeye yardımcı bir bilişsel yanlılık olduğu önerisini desteklemiştir. Bu araştırma katılımcıların canlı kura çekilişini dinledikleri ve düşük ya da yüksek kura çektikleri deneysel bir çalışmadır. Kuradan sonra diğer katılımcılar hakkında ne kadar olumlu düşündükleri, onlara ne kadar gücendikleri, ne kadar cana yakın hissettikleri ile ilgili sorular sorulmuştur. Genel olarak katılımcıların kaybedenlere daha olumlu şekilde davrandıkları, ancak adil dünya inancı yüksek olan kişilerde bu cana yakın davranışların eksik olduğu, kaybedenlere de en az kazananlara davrandıkları kadar olumlu davrandıkları ve kaybedenlere kazananlardan daha çok gücendikleri ortaya konulmuştur.

Hafer ve Olson'un (1989) deneysel çalışmasında katılımcılara bilgisayar destekli görevler verilmiş ve katılımcılar doğru yanıtlarda bonus puan kazanmışlardır. Ancak, bazı katılımcılar doğru yapsalar bile bonus alamamışlardır ve görev tamamlandığında puan toplamadaki başarısızlıkları hakkında neler hissettikleri sorulmuştur. Araştırmanın sonucunda, adil dünya inancı yüksek olan kişilerin adaletsizliğe uğrasalar da bu durumu adil algıladıkları ve zayıf adil dünya inancı olanlardan daha az kırgınlık belirttikleri ortaya konulmuştur.

Adil dünya inancının bilişsel sürecini inceleyen bir başka araştırmada, 34 üniversite öğrencisine, tecavüzle ilgili ya da nötr kelimeler gösterildikten sonra, erkeğin saldırgan olduğu ve kadının da bir derece erkeğin bu saldırgan davranışlarından sorumlu olduğu bir senaryo okutulmuş ve tüm katılımcılar senaryodaki erkek ve kadını değerlendirmişlerdir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre adil dünya inancı yüksek olan katılımcıların, tecavüzle ilgili kelimelere maruz kaldıktan sonra, nötr kelimelere maruz kalanlardan daha sıklıkla senaryodaki kadını olumsuz değerlendirdikleri ortaya konulmuştur. Araştırmacılar bu sonucun literatürle uyumlu olduğunu, adil dünya inancı olan kişilerin tecavüz vakalarında kurbanı suçladıklarına ilişkin araştırmalarla uyumlu olduğunu belirtmişlerdir. Bu araştırma adil dünya inancının stereotipi inanışlar gibi otomatik bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır (Murray et al. 2005).

Adil dünya inancı ile bağışlama arasındaki ilişkiyi inceleyen başka bir araştırmanın vardığı neticeye göre, kişisel adil dünya inancının bağışlama ile olumlu yönde, dünyanın adil bir yer olmadığı inancı ile bağışlama arasında ise olumsuz yönde ilişki bulunmuştur. Kişisel ve genel adil dünya inancı kendini bağışlama ile pozitif yönde ilişkilidir. Adaletli kişilerin bağışlamaya daha yatkın oldukları düşünüldüğünde, adil dünya inancının özgeci davranışın ihlaline tepki olduğu ve adil dünya inancı ile sosyal sorumluluk arasında ilişki olduğu araştırmacılar tarafından belirtilmiştir. Bu araştırma ile adil dünya inancının sadece kişinin kurbanı suçlayarak kendini koruma mekanizması değil, aynı zamanda sosyal açıdan uyumlu bir davranış olabileceği de ortaya konulmuştur (Strelan, 2007).

Alves ve Correia (2010) kişisel ve genel adil dünya inancını araştırmalarında bireysel açıdan değil, toplumsal açıdan incelemişlerdir. Sadece kişilerin değil toplumların da dünyanın adil bir yer olduğuna inanılmasına ihtiyacı olduğu

düşüncesinden yola çıkarak, araştırmalarında adil dünya inancını sosyal bir değer olarak ele almışlardır. Araştırmanın sonunda kişisel ve genel adil dünya inancının ifade edilmesinin kurallara uygun kabul edildiğini ve adil dünya inançlarını ifade eden kişilerin sosyal açıdan daha tercih edilen kişiler olduğunu bulmuşlardır.

Kişisel adil dünya inancı puanlarının genelde, genel adil dünya inancı puanlarından daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Begue ve Bastounis, 2003). Yani, kişiler dünyayı başkalarındansa kendileri için daha adil bir yer olarak algılamaya yatkınlardır. Kişinin adaletsizliği ne kadar doğrudan yaşadığı ile adil dünya inancına ne kadar sahip olduğu bağlantılıdır (Rubin ve Peplau, 1975). Bu açıdan bakıldığında toplumda dezavantajlı grupların daha çok olumsuzluk yaşadığı düşünülürse, adil dünya inançlarının daha düşük olacağı düşünülebilir. Güçlü adil dünya inancı olan kişilerin otoriter, dindar, kişi ve kurumlara güven duyan, var olan sosyal ve politik kurumları destekleyen kişiler oldukları literatürde ortaya konulmuştur (Göregenli, 2005).

Cinsiyet ile adil dünya inancı arasında ilişki bulunmamıştır (Rubin ve Peplau, 1975). Ancak Correia ve arkadaşları (2009), cinsiyete göre adil dünya inancının farklılaşmamasının kültürel olduğunu ve araştırmaların genellikle Amerika, Almanya ve İngiltere’de yapıldığını belirtmişlerdir.

Rubin ve Peplau (1975) adil dünya inancı ile Tanrıya inanç arasında doğrusal bir bağlantı bulunduğunu söylemişlerdir. Adil dünya inancı kuvvetli olan kişilerin vardıkları sonuçlarla hak etme arasındaki ilişkiyi ayrıca ilahi müdahalelerle veya fizikötesi güçlerle açıklayabildikleri düşünölmektedir. Rubin ve Peplau (1975) adil dünya inancını ‘kötü şeyler kötü insanların başına gelir’ fikrine dayanan bilimsel bir çalışma ile sınımişlardır. Bu çalışma Vietnam savaşına katılacak veya katılmayacak askerlerin kura yöntemi ile belirleneceği sırada askerlerin tepkileri gözlemlenerek gerçekteştirilmiştir. Gruplara ayrılan askerlerden kura öncesinde ve sonrasında bir seri ölçek uygulayarak ölçümler alınmıştır. Bu ölçeklerden biri araştırmacıların adil dünya inancına yönelik bireysel farklılıkları belirlemek amacıyla geliştirdikleri ‘Adil Dünya İnancı Ölçeği’ dir. Sonuçlara bakıldığında araştırmacılar katılımcıların üçte birinin kesin olarak Vietnam’a savaşa gideceklerini öğrenmelerinin benlik saygılarını düşürdüğünü, daha şanslı olan diğer katılımcılarda bunun gözlenmediğini belirtmişlerdir. şanssız olan bu katılımcıların kendilerine yönelik değer düşürüp sıkıntı yaşamalarının sebebini

inceleyen araştırmacılar, bu durumu katılımcıların bireysel menfaatleriyle ters düşmesiyle açıklamışlardır. Ayrıca çalışmada kullanılan adil dünya inancı ölçeğinden yüksek puan alan katılımcılar çekilişte şanssız olan diğer katılımcılara görece daha soğuk yaklaşmışlardır. Bu bulgular doğrultusunda kişilerin adil dünya inançlarının devamlılığı için, kurbanı aşığıldıkları düşüncesi kuvvetlenmiştir.

Araştırmalardan anlaşıldığı gibi kişiler adil dünya inancının zarar görmemesi uğruna kurbanı suçlama yolunu seçebilmektedirler. Suçlananların ise içinde buldukları kötü durumlar sebebiyle daha az yardıma başvurdukları ileri sürülmüştür (Piliavin et al.1969). Bu tez göz önüne alınarak adil dünya inancının yardım etme hareketlerine karşı büyük ölçüde etkilere sahip olduğu gözlemlenmiştir. Smith (1985) insanların adil dünya inançlarının var olan eşitsizliklerin devam etmesinde katkı sağlayan kişisel inançlara bağlı olduğunu savunmuştur. Statü açısından güçlü seviyede olan kişilerin adil dünya inançları seviyeleri fazla olduğu takdirde kendilerine göre daha düşük seviyede olan kişilerin hayatlarında olan bu olumsuzlukları hak ettiklerine yönelik düşünceye sahip olurlar.

4.3. Adil Dünya İnancını Etkileyen Unsurlar

Lerner'e (1980) göre Piaget'nin hemen gelen adalet kavramı, çocuklarda görülen ve hatanın derhal kendi cezasını, doğrunun da kendi ödülünü getireceği inancı, adil dünya inancının kökenidir. Ancak çocuklar sadece anne ve babalarının kötülükleri cezalandıracağını düşünmemekte, aynı zamanda doğadaki bir güce aynı ceza ve ödüller için göndermede bulunmaktadır. Piaget (1932), çocuklardaki bu hemen gelen adalet inancının yedi veya sekiz yaşlarına kadar devam ettiğini belirtmektedir (Dalbert ve Stoeber, 2006).

Jose'ye göre daha büyük çocuklar, bilişsel gelişimin sonucu olarak tesadüfi olayların farkına varabilmektedir (Dalbert and Stoeber, 2006). Lerner (1980), çocukların zamanla, erişkinlerin güçlerinin her şeye yetmediğinin, ve alim olmadıklarının farkına vardıklarını belirtmektedir. Başka deneyimler de çocuklara yaşadığımız dünyanın adil

olmadığı konusunda yeterli deliller sağlar ve yaşadığımız dünyada, iyi veya kötü olmasına bakmaksızın doğal bir gücün olayların oluşumuna neden olduğunu öğrenirler (Kağıtçıbaşı, 2005). Dalbert ve Stoeber (2006) geç çocuklukta gelişen ve tesadüfi olayları ayırt edebilen bilişsel yeteneğin eşlik ettiği insanların genelde kaderlerini hak ettiği şeklindeki adil dünya inancını daha olgunlaşmış hemen adalet inancı olarak yorumlamaktadır.

Dalbert ve Salay (2004) ergenlikle beraber iki farklı adil dünya inancı olan kişisel adil dünya inancı ve genel adil dünya inancı arasındaki ayırımında gözlenebildiğini belirtmektedirler. Lerner (1980) ise yetişkinlikle beraber insanların eylemlerinin tarafsız ceza ve ödüllerin nesnesi olduğu düşüncesinin ve hemen gelen adalet inancının terk edildiğini söylemektedir. Çünkü tahmin edilemeyen ve kontrol edilemeyen şans, kader, kaza gibi kırılmalar herkesin hayatında önemli bir yere sahiptirler. Bu kırılmalar hemen gelen adalet inancının terk edilmesini sağlar (Göregenli, 2003).

Bilişsel bilgi işleme sürecinin bir sonucu olarak deneyimler de adil dünya inancını etkilemektedir. Herhangi bir yeni bilgi parçası, kişinin inançlar sisteminin dayanağı olan mevcut bilişsel kalıpları içinde kodlanır ve asimile edilir. Fakat bu süreç mekanik bir bilgi aktarma sürecinden çok karşılıklı etkileşim sürecidir (Beck, 2001). Bir başka ifadeyle dışardan alınan bilgi eğer inançlar sistemine uymuyorsa veya uydurulamıyorsa inançlar sistemi değiştirilerek bu bilgi alınır. Tesadüfi olaylar, insan hayatında gerçekleşen kırılmalar hemen gelen adalet inanç sistemine uydurulamadığından bu inanç sistemi değişir. Furnham ve Procter (1989) daha fazla adaletsizlikle karşı karşıya kalanların daha düşük adil dünya inancına sahip olacağını ileri sürmektedir. Bu iddia deneyimlerin bir sonucu olarak düşünülebilir.

Dışarıdaki gerçekliğe yönelik tepkiler açısından bakıldığında bir uçta gerçekliğe çok az tekabül eden öznel tepkiler varken diğer uçta ise gerçekçi nesnel tepkiler vardır. Dışarıda acı çeken ve bunu hak etmeyen bir kurbanı tanık olduğumuzda nesnel olarak bu kurban bizi aldatan veya tembel biri olmamasına rağmen bu kurbanı fark eden insanlar, kurbanın karakteri de dâhil olmak üzere gerçekleşen olayın bazı özelliklerini yeniden anlamlandırır. Örneğin, kurbanın davranışlarıyla olaydan sorumlu olduğu veya karakterinin yaşadığı sıkıntıya yol açtığı gibi bazı yeniden anlamlandırmalar

aracılığıyla öznel tepkide bulunurlar. Böylece kurbanın yaşadığı acıyı hak ettiği ve yardımı hak etmediği düşünülür (Burger, 2006). Bu durum kurbanı aşığılama olarak adlandırılmaktadır. Adil dünya inancı kuramında önemli bir yere sahip olan kurbanı aşığılama eğilimini açıklayan mekanizmalar ise geçmiş deneyimlerden genelleme yapma ve zihinsel bilgi işleme sürecidir.

Zihnimiz olumlu olayları, eylemleri ve özellikleri aynı kategoride toplama olumsuz olayları da farklı bir kategoride toplama eğilimine sahiptir. Sonuç olarak iyiliğin, mutluluğun, başarının, güzelliğin ve erdemın kendi içinde ilişkili; sefaletin, çirkinliğin, günahın, adiliğın ve acının da kendi içinde ilişkili olduğuna inanma eğilimindeyiz. Söz konusu eğilim deneyimlerden ya da erdem gibi kültürel öğelerden değil daha çok beynimizin işleyişinden ve bu işleyişle ilgili olarak bilişsel öğeler arasında denge kurma ihtiyacımızdan kaynaklanmaktadır (Ellis ve Harper, 2005).

4.4. Adil Dünya İnancının İşlevi

Hafer ve diğerlerine (2005) göre, adil dünya inancının temel işlevlerinden biri, bireyleri amaçları ve yaşama ilişkin planları için çaba harcamaya teşvik etmesidir. Adaletli bir dünyaya inanma, insanlarda amaçları için harcadıkları çabanın ve yaptıkları yatırımın kendilerine olumlu bir şekilde geri döneceği düşüncesini yaratarak bu işlevini yerine getirmektedir. Adil dünya inancı yüksek olan bireyler, gelecek yaşantılarına dair daha güvenli ve olumlu bakmakta, bunun yanı sıra kişisel hedeflerini başarmak konusunda kendilerine daha çok güvenmektedirler.

Hazzı ertelemeyi araştıran Mischel ve diğerleri (1988) uzun vadeli amaçlar için hazzdan vazgeçme yeteneğinin sosyal ve bilişsel gelişimi yansıttığını tartışmaktadırlar. Ayrıca Funder, ve diğerleri (1983), hazzı ertelemenin toplumsal bir varlık olan insanın gelişimi için anahtar yetenek olduğunu söylemektedir. Hazzı erteleme uzun süreli amaçlar için yatırım yapmanın bir şekli olarak düşünülebilir.

Tomaka ve Blaskovich (1994) adil dünya inancının, stres ve baş etme süreci üzerindeki etkisine bakmışlardır. Söz konusu çalışmada stres ve baş etme süreci; bilişsel değer biçmeyi, öznel tepkileri, otomatik tepkileri ve baş etme tepkilerini içermektedir.

Rubin ve Peplau'nun (1975) adil dünya inancı ölçeğini kullandıkları çalışmalarında katılımcılardan matematiksel bir işlem yapmalarını istemişlerdir. Bilişsel değer biçmeyle ilgili olarak yüksek adil dünya inancına sahip olanlar düşük adil dünya inancına sahip olanlara nazaran verilecek aritmetik sorularını daha çok mücadele edilecek bir durum olarak değerlendirmişlerdir. Sorular verildikten sonraki stres tepkileri de sorular verilmeden önceki stres tepkileriyle tutarlıdır. Yüksek adil dünya inancına sahip olanlar daha az stres ifade etmişlerdir. Soruları çözme anında da yüksek adil dünya inancına sahip olanların kalp atışlarında artış ve periferal damarlarında direncin azaldığı gözlenmiştir. Ayrıca yüksek adil dünya inancına sahip olanların performansları düşük adil dünya inancına sahip olanlara nazaran anlamlı bir şekilde daha yüksektir. Dalbert (2002), yüksek adil dünya inancına sahip kişilerden, matematiksel işlemler yapmaları istendiğinde daha az stres tepkileri göstermelerini ve daha iyi performans sergilemelerini, bu kişilerin kendilerine adil davranılacağı konusunda güvende hissetmelerleriyle ilişkilendirmiştir.

Tomaka ve Bloskovich (1994) araştırmalarında, yüksek adil dünya inancına sahip kişilerin kendilerine sorulan matematik problemlerini daha çok mücadele edilecek bir durum olarak değerlendirdikleri, düşük adil dünya inancına sahip kişilerin ise durumu daha çok tehdit olarak algıladıkları bulunmuştur. Yazarlar burada mücadele değerlendirmesinin enerjiyi harekete geçirerek baş etme kapasitesini artırdığını buna karşı tehdit değerlendirmesinin ise var olan kaynakları koruma çabası içerisinde olduğunu belirtmektedir.

Dzuka ve Dalbert'a (2006) göre kişisel adil dünya inancı ileri yaşlardaki ruhsal refahı yordamaktadır. Dalbert (2009), bu inancın iyi olma hali ile, zorluklarla etkili şekilde baş etme ile ve olumsuz duyguların daha az şiddetli yaşanması ile ilişkili olduğunu belirtmiştir (aktaran Lench ve Chang, 2007). Adil dünya inancı hakkında yapılan araştırmalar bu inancın üç işlevinden bahsederler: a) kişinin kendine adil davranmasına yol açar, b) kişi diğerlerinin ona adil davranacağını düşünür ve uzun vadede amaçlar edinebilir, c) adaletsizliğe uğradıklarında bu durumu sindirebilirler (Correia et al. 2009).

Alves ve Correia (2010) kişisel ve genel adil dünya inancını araştırmalarında bireysel açıdan değil, toplumsal açıdan incelemişlerdir. Sadece kişilerin değil

toplumların da dünyanın adil bir yer olduğuna inanılmasına ihtiyacı olduğu düşüncesinden yola çıkarak, araştırmalarında adil dünya inancını sosyal bir değer olarak ele almışlardır. Araştırmanın sonunda kişisel ve genel adil dünya inancının ifade edilmesinin kurallara uygun kabul edildiğini ve adil dünya inançlarını ifade eden kişilerin sosyal açıdan daha tercih edilen kişiler olduğunu bulmuşlardır.

Adil dünya inancı ile bağışlama ilişkisini inceleyen bir araştırmada, kişisel adil dünya inancının bağışlama ile olumlu yönde, dünyanın adil bir yer olmadığı inancı ile bağışlama arasında ise negatif yönde ilişki bulunmuştur. Kişisel ve genel adil dünya inancı kendini bağışlama ile pozitif yönde ilişkilidir. Adaletli kişilerin bağışlamaya daha yatkın oldukları düşünüldüğünde, adil dünya inancının özgeci davranışın ihlaline tepki olduğu ve adil dünya inancı ile sosyal sorumluluk arasında ilişki olduğu araştırmacılar tarafından belirtilmiştir. Bu araştırma ile adil dünya inancının sadece kişinin kurbanı suçlayarak kendini koruma mekanizması değil, aynı zamanda sosyal açıdan uyumlu bir davranış olabileceği de ortaya konulmuştur (Strelan, 2007).

Adil dünya inancı, kişilerin negatif neticeleri hak etmek için bir şey yapmadıklarına yönelik inançlarını kuvvetlendirerek yeryüzünün acı gerçeklerine karşı psikolojik bir korumacı bir fonksiyon olarak görülmektedir. Böylece, insanların risk algıları düşmekte ve kendilerini daha güvende hissetmektedirler. Hakikaten de veriler dünyanın adil bir yer olmadığına dair inancın negatif durumlara dikkat çekme ve aşırı seviyede kızgınlık hissi, depresif belirtiler, endişe, nörotisizm (Lench and Chang, 2007) ve düşük seviyede adil dünya inancının daha fazla memnuniyetsizlikle alakalı olduğunu gösterirken, yüksek seviyede adil dünya inancına sahip kişilerin negatif hisleri daha az duyumsadıkları belirtilmiştir. Örneğin, Hafer ve Olson (1989), gerçekleştirdikleri laboratuvar incelemelerinde adil dünya inancı yüksek deneklerin kişisel göreceli yoksunluk durumlarını daha adil olarak değerlendirdiklerini göstermişlerdir. Adil dünya inancı yüksek insanlar inançlarını bu yüksek seviyede tutmak amacıyla durumlarını adil olarak değerlendirmeye güdülenebilmektedirler. Bu durumda adil dünya inancı daha yüksek olan insanlar, daha az hiddet, öfke ve kırılma yaşayabilirler.

Başka bir incelemede ise, Otto ve Dalbert (2005), genç tutukluları denek olarak gözlemledikleri çalışmada adil dünya inancının fonksiyonuna dair kesin veri elde etmişlerdir. Araştırmaya göre, adil dünya inancı 20 yüksek katılımcılar; (a) adalet

güdüüne uygun davranışlar sergilediler, örneğin; tutuklu oldukları süre boyunca daha az disiplin sorunu yarattılar, (b) hayatlarındaki olayları daha adil olarak yorumladılar, örneğin; yasal süreci daha adil olarak algılıyorlardı ve sonuç olarak daha fazla suçluluk duygusu belirtiyor ve kızgınlıklarıyla daha iyi baş edebiliyorlardı (c) geleceklerine daha fazla güveniyorlardı, örneğin; kişisel amaçlarını gerçekleştireceklerine daha fazla inanıyorlardı. Sonuçta adil dünya inancı genç tutukluların sağaltım sürecinde önemli bir kaynak gibi görünmektedir. Ancak, 11 Eylül saldırılarıyla ilişkili bir çalışmada düşük seviyede adil dünya inancının daha büyük travma belirtileriyle alakalı olduğu görülmüştür (Swickert et al. 2004).

Bu bulgular, güçlü bir adil dünya inancına sahip bireylerin kendi problemlerinin her nasılsa adil olduğuna karar vererek durumu rasyonalize ettiklerini akla getirmektedir. Lerner'ın (1980) kişilerin, adil dünya inancını çelişkili kanıtlardan savunmak ve mutsuz olma sonucuyla baş edebilmeleri için farklı metotlar geliştirdikleri ve adaletsizliği görünmez kılmak için irrasyonel savunma mekanizmaları kullandıkları fikri ile tutarlıdır. Lerner'a göre kişiler durumlar karşısında oluşan sonuçları yeniden değerlendirerek mağdurun kaderi olduğunu düşünebilir ve üzülecek bir durum olmadığına kanaat getirebilir ya da acının varlığını yok sayarak, görmezden gelerek ve unutarak savuşturabilir. Adil dünya inancı yüksek cinsel şiddet kurbanlarının bu acı tecrübelerine dair çok kafa yormadığını ve daha az problem bildirdiklerini gösteren bulgular bu fikri destekler niteliktedir.

Özet olarak, adil dünya inancının üç temel görevinin olduğu söylenebilir; a) kişi adil davranma zorunluluğuna ilişkin kişisel bir sözleşme imzalamış gibi davranır b) bireyin kişisel yaşamındaki olayları anlamlı bir şekilde yeniden değerlendirmesine yardımcı olan kavramsal bir sistem sağlar ve sonuç olarak, c) bireylere başkaları tarafından adil davranılacağı ve beklenmeyen bir afet durumunda mağdur duruma düşmeyecekleri konusunda güvence verir. Adil dünya inancının bu özellikleri, insan davranışlarının büyük bir bölümünü açıklar ve yaşamın her gününde bireyin geleceğe yatırım yapabilmesi için yaşamsal bir öneme sahiptir (Otto and Dalbert, 2005).

Neticede, adil dünya kuramı, dünyanın herkesin hak ettiğini aldığı ve aldığını hak ettiği adil bir yer olduğu varsayımına işaret eden adil dünya inancı üzerine kurulmuştur. Yapılan çalışmalar, adil dünya inancının olumlu ruh hali, yaşamdan

hoşnutluk, olumlu duygulanımla ilişkili olması bakımından yaşamsal bir işlevinin olduğu söylenebilir.

4.5. Adil Dünya İnancına Yönelik Tehditlerden Korunma

Adil dünya inancı kuramının temelleri kişisel sözleşmede yer almaktadır. Buna göre çocuklar o ana yönelik ödülü kabul etmeyip yatırım yapmakta ve daha fazla ödül kazanmayı başarmaktadır. Bununla birlikte, bireyler sonuçta yatırımlarının işe yarayacağına dair öznel kesinlik ve daha önce diğer insanlara ne olduğu konusunda bir kanıt istemektedir. Eğer bireyler, iyi insanların ve sosyal normlara göre davranan insanların başına iyi şeyler geldiğini algılıyorsa ve benzer şekilde kötü insanların veya sosyal normları ihlal eden insanların başına da kötü şeyler geldiğini algılıyorsa, bu durumda dünyanın adil ve yordanabilir bir yer olduğuna dair kanıtlara sahip olacaklardır. Bu aslında, insanlara eğer çaba sarf ederlerse planlarının işleyeceğine dair öznel bir kesinlik sağlayarak, insanları dürüst yollarla amaçlarına ulaşmaya itmektedir (Hafer et al. 2005). Başka bir ifadeyle, kişisel sözleşmenin geçerliliği vardır ancak kişi bunun aksini görürse veya algılırsa, kişisel sözleşmenin işe yaramayacağı olasılığı kişinin adil dünya inancını tehdit edebilmektedir.

Hafer (2002) masum bir kurbanla karşılaştıklarında bu durumun insanların adil dünya inançlarını tehdit ettiğine yönelik bilimsel kanıtlar elde etmiştir. Bireyler bu temel yanılısamayı, onu sarsacak şeylerden korumak için mekanizmalar geliştirirler. Örneğin, masum kurbanlara yönelik aşağılama veya utandırma gibi tepkilerin, bireylerin adil dünya inançlarını olası tehditlerden koruma güdülerinden kaynaklandığı belirtilmiştir (Hafer and Begue, 2005).

Dünyanın adil bir yer olduğuna ilişkin inançları tehdit edildiğinde insanlar bilişsel çelişkiler yaşayabilmektedir. Bu çelişkileri azaltmak için kişi genellikle ya durumu değiştirecek ya da adil dünya inancını değiştirme yoluna gidecektir. İlk strateji daha sık kullanılmaktadır. Bu doğrultuda kişi ya rasyonel stratejiler ya da savunmacı stratejiler geliştirecektir. Rasyonel stratejiler geliştirirse gerçek adaletsizliği azaltmak için zararı tazmin edecek veya kurbanı yardım edecektir. Diğer yandan savunmacı stratejiler geliştirirse kurbanı suçlayacak ve böylece kurbanın kaderini hak ettiğini

düşünecektir (Burger, 2006). Bu durumda kişi kurbanın acısını azaltmak için ya gerçekten acısını azaltacaktır ya da masumiyetini azaltacaktır.

İnsanların savunmacı stratejiler geliştirmelerinin nedenini, bu stratejilerin yardım etmekten daha az maliyete neden olmasından kaynaklandığı belirtilmektedir (Pittinsky and Matic, 2005). Bu durum özellikle sürekli olan adaletsizlik durumları için geçerli olmaktadır. Bu durumlarda, yardım etme potansiyeline sahip kişiler kurbanlara ilişkin aşağılama ve suçlama gibi olumsuz tutumlar geliştirmektedirler (Reichle and Schmitt, 2002). Bu nedenle güçlü bir adil dünya inancı olan kişilerin toplumda daha az durumu adaletsiz olarak algılayacakları çünkü kurbanların kaderlerini bir şekilde hak ettiklerini düşündükleri belirtilmektedir (Pittinsky and Matic, 2005).

Adil dünya inancı kişiye hayatının sonuçları ile ilgili açıklama getirerek, kişinin çevresinin düzenli ve istikrarlı olduğu duygusuna da neden olmaktadır (Rubin ve Peplau, 1975). Adil dünya inancı bireyleri hak edilmeyen olumsuz sonuçlara karşı psikolojik olarak savunarak koruyucu bir işlevi yerine getirmektedir. Bu nedenle insanlar dünyanın adil bir yer olduğuna ilişkin inançlarını korumaya güdülenmişlerdir (Ellis ve Harper, 2005). Dünyanın adil bir yer olduğuna ilişkin inancı korumak için olumsuz sonuçların sorumluluğu bireylere yüklenebilmektedir ve bu da kişilerin yardım edip etmeyeceklerinde belirleyici olabilmektedir. Bununla tutarlı olarak Bierhoff ve diğerleri (1991) bir kazaya tanık olan kişilerden yardım eden ve etmeyenleri karşılaştırmışlardır. İlk yardımı yapanların daha güçlü bir adil dünya inancına sahip oldukları, daha çok içsel kontrole inanma eğiliminde oldukları, daha çok sorumluluk hissettikleri ve daha çok empati kurdukları bulunmuştur. Kuramla uyumlu olarak adil dünya inancı yüksek bireyler kazada sorumluluğu olmayan kurbanlara daha çok yardım etmektedirler.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. YÖNTEM

Bu bölümde katılımcılar, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve veri analizi üzerinde durulmuştur. Bu araştırmada öncelikli olarak Mersin adliyesine boşanma sürecinde gelen kadın ve erkeklerin adil dünya inançlarının karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda boşanma sürecinde olan kişilerin adil dünya inançlarını etkileyen faktörler kadın ve erkeklerde ayrı ayrı incelenmiştir.

5.1. Araştırma Grubu

Araştırmanın örneklemini Mersin Adliyesi'ne boşanmak için gelen 50 kadın ($X_{yaş} = 34.22 \pm 8.24$ yıl), 50 erkek ($X_{yaş} = 32.75 \pm 7.86$ yıl) olmak üzere toplam 100 katılımcı oluşturmaktadır.

Tablo 1: Katılımcıların Sosyodemografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler

DEMORAFİK ÖZELLİKLER	SEÇENEKLER	N	%
Cinsiyet	Kadın	50	50,0
	Erkek	50	50,0
Yaş	18-25 yaş	30	30,0
	26-35 yaş	41	41,0
	36-45 yaş	17	17,0
	46 ve üzeri yaş	12	12,0
Eğitim Durumu	Okur-yazar	17	17,0
	İlköğretim	23	23,0
	Lise	28	28,0
	Üniversite	18	18,0
	Yüksek Lisans/Doktora	14	14,0
Eşinizin Eğitim Durumu	Okur-yazar	5	5,0
	İlköğretim	24	24,0

	Lise	39	39,0
	Üniversite	27	27,0
	Yüksek Lisans/Doktora	5	5,0
Aylık Elinize Geçen Para Miktarı	0-1000 TL	4	4,0
	1001-2000 TL	24	24,0
	2001-3000 TL	41	41,0
	3001-4000 TL	26	26,0
	4001 TL ve üzeri	5	5,0
Eşiniz ile hangi evlilik biçimi ile evlendiniz?	Tanışıp anlaşarak	72	72,0
	Görücü usulü-İsteyerek	16	16,0
	Görücü usulü-İstemeyerek	12	9,0
Ne kadar süredir evlisiniz?	0-5 yıl	16	16,0
	6-10 yıl	36	36,0
	11-15 yıl	17	17,0
	16-20 yıl	12	12,0
	21 yıl ve üzeri	19	19,0
Kaç yaşında evlendiniz?	20 yaş altı	22	22,0
	20-25 yaş arası	54	54,0
	26 ve üstü	18	18,0
Boşanma davasının açılmasının nedenleri nelerdir?	Şiddetli Geçimsizlik	51	51,0
	Ekonomik Sorunlar	10	10,0
	Eş tarafından şiddete maruz kalma	8	8,0
	Aldatılma	20	20,0
Evliliğiniz süresince sorunların çözümüne yönelik profesyonel yardım (aile danışmanlığı vs.) aldınız mı?	Evet	15	15,0
	Hayır	85	85,0
Boşanma davasını açma kararını kim verdi?	Kendim	18	18,0
	Eşim	49	49,0
	İkimiz birlikte	33	33,0
Boşanma davasını nasıl açtınız?	Anlaşmalı	43	43,0
	Çekişmeli	57	57,0
Eşinizin boşanma aşamasında taleplerinizi ve beklentilerinizi anlayabildiğini düşünüyor musunuz?	Evet	22	22,0
	Hayır	78	78,0
Boşanma aşamasında oluşan	Az	22	22,0

maddi olarak kaybınızı ne kadar görüyorsunuz?	Orta	40	40,0
	Çok	38	38,0
Hayatınızın büyük bölümünü geçirdiğiniz yer neresidir?	Köy	10	10,0
	Kasaba	3	3,0
	İlçe	16	16,0
	Şehir	22	22,0
	Büyükşehir	49	49,0

5.2. Veri Toplama Araçları

Çalışmada katılımcılara kişisel bilgi formu ve Kişisel ve Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği uygulanmıştır.

5.2.1. Kişisel Bilgi Formu (Ek 1)

Araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu 15 maddeden oluşmaktadır ve sırasıyla katılımcıların cinsiyet, yaş, kendisinin ve eşinin eğitim durumu, gelir, evlenme şekli, ne kadar süredir evli olduğu, kaç yaşında evlendiği, neden boşanmak istediği, boşanma süreci öncesi profesyonel yardım alınıp alınmadığı, boşanma kararının kimin tarafından verildiği, boşanma davasını kimin açtığı, eşin boşanma sürecindeki anlayış düzeyi, boşanma esnasındaki maddi kayıp ve yaşanan yer bilgisini içeren bilgileri toplamak amacıyla hazırlanmıştır. Kişisel bilgi formunda yer verilen maddeler belirlenirken ilgili literatür doğrultusunda araştırmada ele alınan kavramlarda ekili olan faktörler dikkate alınmıştır.

5.2.2. Kişisel ve Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği

Kişisel ve Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği Orijinal adı “Personal – General Belief in a Just World Scale” olan bu ölçek de, farklı zamanlarda geliştirilen Genel ve Kişisel Adil Dünya İnancı (Dalbert, 1999) olan iki ölçek, uygulamada beraber değerlendirilmektedir. Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçeği'nin özgün formu Dalbert tarafından 1999 yılında geliştirilmiştir. Daha sonra Göregenli (2003) tarafından Türkçe'ye çevrilmiş geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Dalbert (1999) tarafından güvenilirlik katsayısı .86 olarak hesaplanmışken, benzer şekilde Türkçe versiyonu için Göregenli'de .85 güvenilirlik katsayısı saptamıştır. Ölçek, kişilerin dünyayı ne derece adil olarak değerlendirdiğini ölçmektedir. Likert skala ölçümlemesine sahip ölçekte cevaplanması gereken 7 madde bulunmaktadır. Cevaplama

sisteminde ise (1) Tamamen katılıyorum ile (5) Tamamen karşıyım şeklinde beş seçenek bulunmaktadır. Ölçek “Bana karşı genellikle adil davranılmıştır.”, “Çoğunlukla ne hak ettiysem onu bulmuşumdur.” şeklinde maddeler içermektedir. Alınabilecek en yüksek puanın 35 olduğu ölçekte, en düşük puan ise 7’dir. Puan arttıkça adil dünyaya dair düşük bir inanca sahip olunduğu anlaşılmaktadır. Dalbert (1999) tarafından geliştirilen Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği, Göregenli (2003) tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir. Dalbert (1999) tarafından Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği’nin güvenirlik katsayısı .78 bulunmuştur. Göregenli (2003) ise Türkiye örneğinde ölçeğin güvenirlik katsayısını .69 olarak hesaplamıştır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 30, en düşük puan ise 6’dır. Ölçekten alınan yüksek puan, düşük genel adil dünya inancını göstermektedir. Likert skala ölçümlemesine sahip 6 madde bulunmaktadır. (1) Tamamen katılıyorum ile (5) Tamamen karşıyım şeklinde beş seçenek bulunmaktadır. Ölçek “Dünya’nın aslında adil bir yer olduğunu düşünüyorum”, “İnsanların eninde sonunda ne ederlerse onu bulacaklarına inanıyorum” şeklinde maddeler içermektedir. Ölçeğin bu araştırmadaki Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı Kişisel adil dünya inancı için .65; genel adil dünya inancı için ise .79 şeklindedir.

5.3.Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan ölçekler ve kişisel bilgi formu 16/01/2017 ile 30/06/2017 tarihleri arasında katılımcılara belli bir süre gözetmeksizin yüz yüze uygulanmıştır. Uygulama için gerekli yazılı izin Mersin Adliyesi’nden alınmıştır.

5.4.Verilerin Analizi

Verilerin analizinde araştırma grubunun özelliklerinin tanımlanması için betimsel istatistik analizi (ortalama, standart sapma, frekans ve yüzde) yapılmıştır. Verilerin analizine ve bulguların yorumlanmasına geçilmeden önce verilerin parametrik testlerden normallik ve varyansların homojenliği ön şartlarının kontrolü Kolmogorov Smirnov ve Levene Testi yapılmıştır. Boşanma sürecinde olan bireylerin kişisel ve genel adil dünya inançlarının cinsiyete göre farklılığının analiz edilmesinde bağımsız örneklem t testi kullanılmıştır. Boşanma sürecinde olan bireylerin evlenme şekilleri,

evlilik süreleri, evlenme yaşları, boşanma nedenleri, evlilik kararını veren taraf, boşanma şekli ve boşanma esnasındaki maddi kayıp değişkenleri ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla ise ki-kare bağımsızlık testinden yararlanılmıştır.

ALTINCI BÖLÜM

6. BULGULAR

6.1. Katılımcıların kişisel ve genel adil dünya inançlarında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

Tablo 2: Boşanma sürecinde olan bireylerin kişisel ve genel adil dünya inançlarının cinsiyete göre karşılaştırılmasına ilişkin bağımsız t testi bulguları

Boyutlar	Cinsiyet	n	Ort.	SS	t testi		
					t	df	p
Kişisel Adil Dünya İnancı	Kadın	50	22.64	3.15	2.762	98	.007
	Erkek	50	20.84	3.36			
Genel Adil Dünya İnancı	Kadın	50	18.34	4.49	1.057	98	.293
	Erkek	50	17.42	4.21			

Katılımcıların kişisel ve genel adil dünya inançlarının cinsiyet değişkenine göre farklılığı incelendiğinde (Tablo 2), kadınlar ve erkekler arasında kişisel adil dünya inancı arasındaki fark istatistiksel yönden anlamlı bulunurken ($p < 0.05$); genel adil dünya inancı boyutunda istatistiksel yönden anlamlı fark bulunmamıştır ($p > 0.05$). Kişisel adil dünya inancı boyutunda kadınlar erkeklere göre daha yüksek puanlar elde etmişlerdir.

6.2. Boşanma sürecinde olan bireylerin evlenme şekilleri ile cinsiyetleri arasında bir ilişki var mıdır?

Tablo 3: Boşanma sürecinde olan bireylerin evlenme şekilleri ve cinsiyet karşılaştırılmasına ilişkin ki-kare bağımsızlık testi bulguları

Bağımlı Değişken		Cinsiyet		Toplam
		Kadın	Erkek	
Evlenme	Tanışıp	37	35	72

Şekli		74%	70%	72%
	Görücü usulü/İsteyerek	6 12%	10 20%	16 16%
	Görücü usulü/İstemeyerek	7 14%	5 10%	12 12%
Ki-Kare Değeri (χ^2) = 1,389		Serbestlik Derecesi (df) = 2		p= . 50

Tablo 3`de boşanma sürecinde olan bireylerin evlenme şekilleri ve cinsiyet karşılaştırmasına ilişkin ki-kare bağımsızlık testi bulguları gösterilmektedir. Bu tabloya göre, kadınların %74` ü (37 kişi), erkeklerin ise %70` i (35 kişi) tanışarak evlenmişlerdir. Kadınların %12` si (6 kişi) ve erkeklerin %20` si (10 kişi) görücü usulü ile isteyerek evlenirken; kadınların %14` ü (7 kişi) ve erkeklerin %10` u (5 kişi) görücü usulü ve istemeyerek evlenmişlerdir.

Ki-kare bağımsızlık testine ilişkin sonuçlar incelendiğinde ise; ki-kare değerinin $\chi^2(df=2, n=100)=1,389$ ve $p>0,05$ olması nedeniyle boşanma sürecinde olan bireylerin cinsiyetleri ile evlenme şekli arasında anlamlı bir ilişki olmadığı söylenebilmektedir.

6.3. Boşanma sürecinde olan bireylerin evlilik süreleri ile cinsiyetleri arasında bir ilişki var mıdır?

Tablo 4: Boşanma sürecinde olan bireylerin evlilik süreleri ve cinsiyet karşılaştırmasına ilişkin ki-kare bağımsızlık testi bulguları

Bağımlı Değişken		Cinsiyet		Toplam
		Kadın	Erkek	
Evlilik Süresi	0-5 Yıl	5 10%	2 4%	7 7%
	6-10 Yıl	12 24%	24 48%	36 36%
	11-15 Yıl	9 18%	8 16%	17 17%
	16-20 Yıl	16 67%	12 33%	28 28%
	20 Yıl ve üstü	7 32%	5 24%	12 12%
Ki-Kare Değeri (χ^2) = 7.249		Serbestlik Derecesi (df) = 4		p= . 12

Tablo 4`de boşanma sürecinde olan bireylerin evlilik süreleri ve cinsiyet karşılaştırmasına ilişkin ki-kare bağımsızlık testi bulguları gösterilmektedir. Bu tabloya göre, kadınların %10` u (5 kişi), erkeklerin ise %4` ü (2 kişi) 0-5 sene; kadınların %24` ü (12 kişi) ve erkeklerin %48` i (24 kişi) 6-10 yıl; kadınların %18` i (9 kişi) ve erkeklerin %16` sı (8 kişi) 11-15 sene; kadınların %67` si (16 kişi), erkeklerin ise %33` ü (12 kişi) 16-20 sene; kadınların %32` si (7 kişi) ve erkeklerin %24` i (5 kişi) 20 yıl ve üstü süre evliliklerini sürdürmüşlerdir.

Ki-kare bağımsızlık testine ilişkin sonuçlar incelendiğinde ise; ki-kare değerinin $\chi^2(df=4, n=100)=7.249$ ve $p>0,05$ olması nedeniyle boşanma sürecinde olan bireylerin cinsiyetleri ile evlenme süresi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı söylenebilmektedir.

6.4.Boşanma sürecinde olan bireylerin evlenme yaşları ile cinsiyetleri arasında bir ilişki var mıdır?

Tablo 5: Boşanma sürecinde olan bireylerin evlenme yaşları ve cinsiyet karşılaştırmasına ilişkin ki-kare bağımsızlık testi bulguları

Bağımlı Değişken		Cinsiyet		Toplam
		Kadın	Erkek	
Evlenme Yaşı	20 yaş ve altı	7 14%	15 30%	22 22%
	20-25 yaş	33 66%	21 42%	54 54%
	26 yaş ve üstü	10 20%	14 28%	24 24%
Ki-Kare Değeri (χ^2) = 6.242		Serbestlik Derecesi (df) = 2		p= .04

Tablo 5`de boşanma sürecinde olan bireylerin evlenme yaşları ve cinsiyet karşılaştırmasına ilişkin ki-kare bağımsızlık testi bulguları gösterilmektedir. Bu tabloya göre, kadınların %14` ü (7 kişi), erkeklerin ise %30` u (15 kişi) 20 yaşının altında; kadınların %66` sı (33 kişi) ve erkeklerin %42` si (21 kişi) 20-25 yaşlarında; kadınların %20` si (10 kişi) ve erkeklerin %28` i (14 kişi) 26 yaşının üstünde evlenmişlerdir.

Ki-kare bağımsızlık testine ilişkin sonuçlar incelendiğinde ise; ki-kare değerinin $\chi^2(df=2, n=100)= 6.242$ ve $p<0,05$ olması nedeniyle boşanma sürecinde olan bireylerin evlenme yaşları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilmektedir. Diğer bir deyişle, boşanma sürecindeki kadınların ve erkeklerin ağırlıklı olarak 20-25 yaş arasında evlendiği görülmüştür.

6.5.Boşanma sürecinde olan bireylerin boşanma nedenleri ile cinsiyetleri arasında bir ilişki var mıdır?

Tablo 6: Boşanma sürecinde olan bireylerin boşanma nedenleri ve cinsiyet karşılaştırmasına ilişkin ki-kare bağımsızlık testi bulguları

Bağımlı Değişken		Cinsiyet		Toplam
		Kadın	Erkek	
Boşanma Nedeni	Şiddetli geçimsizlik	25 50%	26 52%	51 51%
	Ekonomik nedenler	12 24%	9 18%	21 21%
	Şiddet	5 10%	3 6%	8 8%
	Aldatma	8 16%	12 24%	20 20%
Ki-Kare Değeri (χ^2) = 1.748		Serbestlik Derecesi (df) = 3		p= .63

Tablo 6'da boşanma sürecinde olan bireylerin boşanma nedenleri ve cinsiyet karşılaştırmasına ilişkin ki-kare bağımsızlık testi bulguları gösterilmektedir. Bu tabloya göre, kadınların %50' si (25 kişi), erkeklerin ise %52' si (26 kişi) şiddetlik geçimsizlik yüzünden; kadınların %24' ü (12 kişi) ve erkeklerin %18' i (9 kişi) ekonomik nedenlerden; kadınların %10' u (5 kişi) ve erkeklerin %6' sı (3 kişi) şiddet yüzünden; kadınların %16' sı (8 kişi), erkeklerin ise %12' si (12 kişi) aldatma yüzünden eşinden ayrılmak üzere adliyeye gelmiştir.

Ki-kare bağımsızlık testine ilişkin sonuçlar incelendiğinde ise; ki-kare değerinin $\chi^2(df=3, n=100)=1.748$ ve $p>0,05$ olması nedeniyle boşanma sürecinde olan bireylerin

cinsiyetleri ile evlenme nedenleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı söylenebilmektedir.

6.6.Boşanma sürecinde olan bireylerin evlilik kararını veren taraf ile cinsiyetleri arasında bir ilişki var mıdır?

Tablo 7: Boşanma sürecinde olan bireylerin evlenme kararını veren taraf ve cinsiyet karşılaştırmasına ilişkin ki-kare bağımsızlık testi bulguları

Bağımlı Değişken		Cinsiyet		Toplam
		Kadın	Erkek	
Boşanma kararını veren taraf	Kendim	9 18%	9 18%	18 18%
	Eşim	28 56%	21 42%	49 49%
	İkimiz	13 26%	20 40%	33 33%
Ki-Kare Değeri (χ^2) = 2.485		Serbestlik Derecesi (df) = 2		p= . 29

Tablo 7’de boşanma sürecinde olan bireylerin evlenme kararını veren taraf ve cinsiyet karşılaştırmasına ilişkin ki-kare bağımsızlık testi bulguları gösterilmektedir. Bu tabloya göre, kadınların %18’ i (9 kişi), erkeklerin ise %18’ i (9 kişi) kendi kararı ile; kadınların %56’ sı (28 kişi) ve erkeklerin %42’ si (21 kişi) eşinin kararı ile; kadınların %26’ sı (13 kişi) ve erkeklerin %40’ ı (20 kişi) birlikte boşanma kararını almışlardır.

Ki-kare bağımsızlık testine ilişkin sonuçlar incelendiğinde ise; ki-kare değerinin $\chi^2(df=2, n=100)=2.485$ ve $p>0.05$ olması nedeniyle boşanma sürecinde olan bireylerin cinsiyetleri ile boşanma kararını veren taraf arasında anlamlı bir ilişki olmadığı söylenebilmektedir.

6.7.Boşanma sürecinde olan bireylerin boşanma şekli ile cinsiyetleri arasında bir ilişki var mıdır?

Tablo 8: Boşanma sürecinde olan bireylerin boşanma şekli ve cinsiyet karşılaştırmasına ilişkin ki-kare bağımsızlık testi bulguları

Bağımlı Değişken		Cinsiyet		Toplam
		Kadın	Erkek	
Boşanma Şekli	Anlaşmalı boşanma	25 50%	18 36%	43 43%
	Çekişmeli Boşanma	25 50%	32 64%	57 57%
Ki-Kare Değeri (χ^2) = 1.999		Serbestlik Derecesi (df) = 1		p= .16

Tablo 8`de boşanma sürecinde olan bireylerin boşanma şekli ve cinsiyet karşılaştırmasına ilişkin ki-kare bağımsızlık testi bulguları gösterilmektedir. Bu tabloya göre, kadınların %50` si (25 kişi), erkeklerin ise %36` sı (18 kişi) anlaşmalı; kadınların %50` si (25 kişi) ve erkeklerin %64` ü (32 kişi) çekişmeli bir şekilde boşanmışlardır.

Ki-kare bağımsızlık testine ilişkin sonuçlar incelendiğinde ise; ki-kare değerinin $\chi^2(df=1, n=100)=1.999$ ve $p>0.05$ olması nedeniyle boşanma sürecinde olan bireylerin cinsiyetleri ile boşanma şekilleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı söylenebilmektedir.

6.8.Boşanma sürecinde olan bireylerin boşanma esnasındaki maddi kayıpları ile cinsiyetleri arasında bir ilişki var mıdır?

Tablo 9: Boşanma sürecinde olan bireylerin boşanma süresince maddi kayıpları ve cinsiyet karşılaştırmasına ilişkin ki-kare bağımsızlık testi bulguları

Bağımlı Değişken		Cinsiyet		Toplam
		Kadın	Erkek	
Boşanma süresince maddi kayıp	Az	12 24%	10 20%	22 22%
	Orta	27 54%	13 26%	40 40%
	Çok	11 22%	27 54%	38 38%
Ki-Kare Değeri (χ^2) = 11.819		Serbestlik Derecesi (df) = 2		p= .003

Tablo 9`da boşanma sürecinde olan bireylerin boşanma süresince maddi kayıpları ve cinsiyet karşılaştırmasına ilişkin ki-kare bağımsızlık testi bulguları gösterilmektedir. Bu tabloya göre, kadınların %24` ü (12 kişi), erkeklerin ise %20` si (10 kişi) az düzeyde; kadınların %54` ü (27 kişi) ve erkeklerin %26` sı (13 kişi) orta düzeyde; kadınların %22` si (11 kişi), erkeklerin ise %54` ü (27 kişi) çok düzeyde boşanma sırasında maddi kayba uğramışlardır.

Ki-kare bağımsızlık testine ilişkin sonuçlar incelendiğinde ise; ki-kare değerinin $\chi^2(df=2, n=100)= 11.819$ ve $p<0,05$ olması nedeniyle boşanma sürecinde olan bireylerin boşanma esnasında maddi kayıpları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilmektedir. Elde edilen bulguları ışığında, kadınların ağırlıklı olarak orta düzeyde; erkeklerin ise çok düzeyde boşanma esnasında maddi kayba uğradığı söylenebilir.

YEDİNCİ BÖLÜM

7. SONUÇ ve ÖNERİLER

Evlilik ile başlayan aile kurumu, insanlık tarihi boyunca, evrensel olarak her kültürde toplumun temel bir birimi olma özelliğini korumuştur. Evlilik, çatışma teorisyenlerince toplumdaki eşitsiz erkek egemen ilişkinin muhafazasını sağlayan bir araç olarak değerlendirilir. Evlilik birliği ile kurulan ailenin sonlanması tıpkı evlilik gibi kültürel bir olgu durumundaki boşanma ile gerçekleşmektedir.

Kuşaklar boyunca önce babasının sonra erkek kardeşleri ve kocasının ihtiyaçlarını karşılamaktan sorumlu tutulan kadının günümüzde bu bağımlılık ilişkisi köklü bir değişim göstermektedir. Gittikçe artan sayıda kadın ev dışında ve kamusal alana girerek güç elde ettikçe daha önce kaçınılmaz görüp boyun eğdikleri koşullara itiraz etmeye ve baskıcı erkeklerle büyük bir kavga içine girmeye başlamışlardır. Dolayısıyla ailede çatışma, ev içinde değişen kuvvetler dengesiyle birlikte erkeğin sosyal ve ekonomik egemenliğinin devam etmemesinden kaynaklanır. Güç ve eşitsizlik ilişkilerinde ortaya çıkan bu değişimler boşanma oranlarına da yansır. Birçok kadın için boşanma, kendilerini eşitsizlikten kurtaran kaçınılmaz bir başarıyı temsil etmektedir. Boşanma, evlilik yaşamında karşılaşılan problemlere son verilememesi, eşler arasındaki geçimsizliğin ve bunun sebeplerinin, çatışmanın sağlıklı ve işlevsel yönden üstesinden gelinememesi sonucunda gerçekleşmektedir. Boşanma sürecinde eşler, evlilik öncesindeki beklentileri ile evlilik sonrasında karşılaştıkları gerçek durumları arasındaki farkın ne ölçüde üstesinden geldiğiyle ilgili olarak sorunları değişebilmektedir.

Geçmişle karşılaştırıldığında evliliğin sonlanması, günümüzde tüm toplumlarda görülebilmekte ve daha fazla seviyede seyretmektedir. Evliliğin tarihsel açıdan boşanma kadar eski bir olgudur. Aile birliğinin kurulması her zaman bu birliğin bozulabileceği ihtimalinide beraber getirir. Tarihin ilk zamanlarında bir birinden farklı yerlerde kadar her dönemde boşanma, arzu edilmeyen bir evlilik ve aile gerçeği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireylerin yalnız yaşaması, evliliklerin sona ermesi, evlilik ihtiyacının azalması ve tek ebeveynli ailelerin yaygınlaşması ailenin gelecek zamanlar için varlığını

tehdit etmektedir. Bu sebeplerden dolayı pek çok ülke ailenin toplumda üstlendiği birçok işlevin farkına varmış ve ailenin yok olmasını engellemek için çeşitli iyileştirme politikaları uygulamaya başlamıştır.

Boşanma tek bir etkenle açıklanmaya indirgenemeyecek kadar karmaşık bir olgudur. Boşanmanın gerçekleşmesine sosyal, ekonomik, psikolojik ve kültürel birçok etken neden olabilmektedir. En temel etkenlere bakıldığında, evlilikleri boşanma tehlikesine sokan nedenlerin başında, eşlerin farklı yetişme tarzları, çocuk denecek küçük yaşta evlenmeleri, dini inançların farklılığının yanı sıra, şiddetli geçimsizlik, içki ve kumar gelmektedir. Özellikle aldatma, çiftler arası anlaşmazlık, ilişkinin dışındaki etkenler oldukça yaygın boşanma sebeplerinden bazılarıdır. Zayıf iletişim, mutsuzluk, aşkın bitmesi, sadakatsizlik, geçimsizlik ya da duygusal problemlerin olması, kadın erkek rollerinin çatışması ve eşin sorumsuzluğu temel boşanma sebeplerini oluşturmaktadır.

Boşanma gibi olumsuz sonuçlara neden olan olaylarda adil dünya inancı, insanların olumsuz sonuçları hak etmek için hiçbir şey yapmadıklarına inanmalarını sağlayarak dünyanın acı gerçeklerine karşı psikolojik bir koruyucu işlevi görmektedir. Böylece, insanların risk algıları düşmekte ve kendilerini daha güvende hissetmektedirler. Adil dünya inancı yüksek kişiler bu inançlarını korumak amacıyla durumlarını adil olarak değerlendirmeye güdülenebilmektedirler. Böylece adil dünya inancı güçlü olanlar daha az kızgınlık ve gücenme yaşayabilmektedirler. Adil bir dünyada yaşadıklarına inanmak bireylerin içinde yaşadıkları dünyayı yordanabilir bir biçimde yapılandırabilmeleri yönünden önemlidir. Adil dünya inancı yaşamın değişik alanlarında yaşanabilecek olumsuz olaylar karşısında verilecek tepkileri düzenlemede ve bu tür olayların bireyin iyi oluşu bakımından neden olabileceği olumsuz sonuçları önlemede önemli bir rol oynamaktadır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre katılımcıların kişisel dünya inancında cinsiyete göre farklılık bulunurken; genel adil dünya inancında bu yönde herhangi bir farklılık bulunmamıştır. Kadınların kişisel dünya inancı erkeklerden daha yüksek çıkmıştır. Buna ek olarak, katılımcıların cinsiyetleri ile evlenme yaşı ve boşanma sürecindeki maddi kayıpları arasında bir ilişki bulunmuştur. Kadınların ve erkeklerin ağırlıklı olarak 20-25 yaş arasında evlendiği; kadınların ağırlıklı olarak orta düzeyde;

erkeklerin ise çok düzeyde boşanma esnasında maddi kayba uğradığı bulgusuna ulaşılmıştır. Katılımcıların evlenme şekli ve süresi ile boşanma nedeni, boşanma kararını veren taraf ve boşanma şeklinde cinsiyet ile herhangi bir etkileşim gözlenmemiştir. Özetle, bu araştırma sonucunda boşanma sürecinde olan kadınların erkeklere nazaran dünyayı adil bir yer olarak değerlendirdiklerini, boşanma kararının daha çok 20-25 yaşında olan kadın ve erkekler tarafından verildiği ve erkeklerin boşanma sürecinde maddi anlamda daha çok kayıpları olduğu söylenebilir.

Neticede, adil dünya kuramı, dünyanın herkesin hak ettiğini aldığı ve aldığını hak ettiği adil bir yer olduğu varsayımına işaret eden adil dünya inancı üzerine kurulmuştur. Yapılan çalışmalar, adil dünya inancının olumlu ruh hali, yaşamdan hoşnutluk, olumlu duygulanımla ilişkili olması bakımından yaşamsal bir işlevinin olduğu söylenebilir. Boşanma gibi travmatik ve olumsuz sonuçlara yol açabilecek durumlarda da adil dünya inancının cinsiyet değişkenine bağlı olarak seyredabilmektedir. Ayrıca Göregenli'nin (2005) de belirttiği gibi toplumda dezavantajlı grupların daha çok olumsuzluk yaşadığı düşünülürse, adil dünya inançlarının daha düşük olacağı düşünülebilir.

Yapılan bu araştırmaya göre; genel olarak varılan kanıdan uzak olarak dezavantajlı grup olarak gösterilebilecek kadınların adil dünya inançlarının erkeklere oranla kişisel adil dünya inançları daha yüksek çıkmıştır. Bu durumun temel sebebinin; yapılan görüşmelerin adliye ortamında yapılması olduğu düşünülmektedir. Adliye ortamında sorulara cevap veren taraflar, yöneltilen soruların çocuğun velayetinde etkili olabileceğini düşündükleri için sorulara sağlıklı cevapları veremedikleri düşünülmektedir.

Ülkemizde ekonomik bozukluklar, artan bireysellik, sorumluluktan kaçma isteği vb. sebeplerle boşanmaların arttığı bilinmektedir. Ancak aile kavramının toplumların geleceği açısından çok önemli bir yeri olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu sebeple birey ve ailelerin korunması adına gerekli birimlerce ailenin korunmasına yönelik makro çalışmalar yapılmalıdır.

Adil dünya inancı görüş felsefesi ile zengin-fakir, kadın-erkek, iyi-kötü vb. karşılaştırmalar ile kişisel farklılıkları yaşananlara bir sebep olarak göstermektedir. Bu

durum boşanma sürecindeki taraflarında sıkça başvurdukları bir yöntemdir. Bunun sonucunda velayeti istenen çocuk bu olumsuz tutum ve davranışlara maruz kalmakta ve kendisini bir taraf seçmek zorunda kaldığını düşünmektedir. Boşanma sürecinde çocukların bu durumdan etkilenmemesi için boşanma sürecinde profesyonel meslek gruplarından faydalanarak taraflara bu konu ile ilgili ön bilgilendirmeler yapılmalıdır.

Maddi kayıplar, ‘biz’ yerine ‘ben’ duygusunun ön plana çıkması, yalnızlık isteği, iletişimsizlik vb. sebeplerle ilerleyen aile içi bozukluklar boşanma ile son bulmaktadır. Bu durumun ilerleyen süreçlerde toplumların iç-dinamiklerini etkileyebilmekte ve toplumun değişmesine sebep olmaktadır. Günümüzde her tartışmasının sonucu boşanma olarak görülebilmektedir. Bu durumun önüne geçmek adına tarafların adliyeye gelip boşanmak için başvuru yaptıkları dönemde, aile düzenin korunması için tarafların arabulucuk hizmetinden faydalanmalarını sağlayarak adliye içerisinde görevli sosyal çalışma görevlileri tarafından desteklenmesi sağlanmalı ve taraflara profesyonel destekler verilmelidir. Bu hizmetten faydalanıldığında boşanma oranlarında azalma olacağı düşünülmektedir.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

8.TARTIŞMA

Araştırmada çıkan sonuçları, sosyal hizmet mesleği ile birlikte tartışmak gerekirse; adil dünya inancı görüş felsefesine göre hak edilenin yaşandığı bir görüş olarak önümüze çıkmaktadır. Yapılan araştırmalarda adil dünya inancının farklılık gösterdiği alanlara bakıldığında kadın-erkek, fakir-zengin, kültürel düşüklük- yükseklik gibi olguların var olduğu anlaşılmaktadır. İnsanlar bu olgular üzerinden birbirini değerlendirmektedir. Örneğin; çeşitli sebepler ile maddi sıkıntılar yaşayan bir aileyi gözlemleyen adil dünya inancı yüksek olan zengin bir kişi, kendi mal varlığı üzerinden değerlendirme yaparak bu ailenin mutlaka bunu hak ettiğini düşünecektir. Örnekten yola çıkıldığında da bu görüşün sistem içerisinde bulunan eşitsizliklerin sürdürülmesi konusunda katkı sağladığı söylenebilir. Campbell ve Smith'in farklı dönemlerde yapmış olduğu araştırmada, adil dünya inancı daha yüksek olan bireylerin maddi eksikliği ve yoksulluğu, kişilerin karakter yapıları ve davranışları ile açıkladıkları anlaşılmıştır. Bu örneklerden çıkarak tam anlamıyla bir sonuç çıkartmak elbette mümkün değildir.

Sosyal hizmet, sosyal eşitsizlikleri tamamıyla reddeden bir meslektir. Buna göre bireylerin farklılıkları üzerinden çıkabilecek olan sonuçlara göre değerlendirilen adil dünya inancının temel düşüncesi ile sosyal hizmet mesleğinin iç dinamikleri arasında pozitif yönden herhangi bir bağ bulunmamaktadır. Adil dünya inancı görüşü sistem içerisindeki olumsuzlukları örtbas etmeye yakın iken sosyal hizmet temel özellikleri açısından hiçbir olumsuzluğu meşru kılmaya çalışmaz. Sosyal hizmet hak ihlalleri, üst düzey fayda, temel insan haklarına saygı, sosyal adalet, nesnel davranış gibi düşünceler ve sorumluluklar taşırken adil dünya inancında böyle düşünce ve sorumluluk yoktur ve sadece hak edip etmeme olgusu üzerinde durmaktadır. Ancak örneklerde görüldüğü gibi araştırmalar farklılıklar içermektedir. Bu sebeple adil dünya inancı yüksek veya düşük olan bireylerde, insanın var olduğu her alanda olduğu gibi sosyal hizmet ve sosyal hizmet uzmanlarının ilgi alanlarından birisini oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

Açık, Ö., “Evlilik Uyumu ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişki” *Yüksek Lisans Tezi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2008.

Adak, N. (2005). “Toplumun Temel Yapı Taşı: Aile” (Ed. S. Güçlü), *Kurumlara Sosyolojik Bakış*, İstanbul: Birey Yayıncılık.

Aksan, G., “Evlilik ve Ayrılma: Ailenin Kurulması ve Sona Ermesi” Ed. M. Aydın, *Sistemik Aile Sosyolojisi*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2014.

Aktaş, Ö., “Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlükler” *Doktora Tezi*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Aile Eğitim ve Danışmanlığı Anabilim Dalı, 2011.

Alptekin, K., “Düzce İl Merkezindeki Boşanmalar Üzerine Bir Çalışma” *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 22 (2): 37-62, 2011.

Alves, H. and Correia, I., “Personal and General Belief in a Just World as Judgement Norms” *International Journal of Psychology*, 45 (3): 221-231, 2011.

Ar, ÖF., “Normal Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynler ile Otizmli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Evlilik Uyumu ve Anksiyete Düzeylerinin İncelenmesi” *Yüksek Lisans Tezi*, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014.

Arıkan, Ç., *Yoksulluk, Evlilikte Geçimsizlik ve Boşanma*, Ankara: Şafak Matbaacılık, 1992.

ASAGEM., *Boşanma Nedenleri Araştırması*, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2009.

Aydın, M., *Gençliğin Dini ve Sosyal Değerleri*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2010.

Aydın, O. ve Baran, G., “Toplumsal Değişme Sürecinde Evlenme ve Boşanma” *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21 (2): 117-126, 2010.

Batson, CD., "Justice Motivation and Moral Motivation" *The Justice Motive in Every Life*, New York: Cambridge University, 2002.

Bayer, A., "Değişen Toplumsal Yapıda Aile" *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4 (8): 101-120, 2013.

Beck, AT., *Bilişsel Terapi, Temel İlkeler ve Ötesi*, Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 2001.

Begue, L, ve Bastounis, M., "Two Spheres of Belief in Justice: Extensive Support for the Bidimensional Model of Belief in Just World" *Journal of Personality* 71 (3): 435-463, 2003.

Begue, L. and Muller, D., "Belief in a Just World as Moderator of Hostile Attributional Bias" *British Journal of Social Psychology*, 45 (1): 117-126, 2006. https://www.researchgate.net/publication/7205416_Belief_in_a_just_world_as_moderator_of_hostile_attributional_bias (01.05.2017).

Bener, M., "Dindarlık-Eş Seçimi: SDÜ Örneği" *Yüksek Lisans Tezi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Isparta, 2011.

Beşpınar, F.U., "Türkiye’de Evlilik" *Türkiye Aile Yapısı Araştırması Tespitler, Öneriler*, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Ed. M. Turgut ve S. Feyzioğlu, Ankara, 2014.

Bıyıkoğlu, E., "Evlilik Uyumunun Mükemmeliyetçilik Özellikleri, Stresle Başa çıkma Stratejileri ve Cinsiyet Açısından İncelenmesi" *Yüksek Lisans Tezi*, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012.

Bierhoff, HW., Klein, R. ve Kramp, P., "Evidence for the Altruistic Personality from Data on Accident Research" *Journal of Personality*, 59 (2): 263-280, 1991.

Bozkurt, V., *Değişen Dünyada Sosyoloji*, Aktüel Yayınları, İstanbul, 2005.

Bradbury, TN., Fincham, FD. and Beach, SRH., “Research on the Nature and Determinants of Marital Satisfaction: A Decade in Review” *Journal of Marriage and The Family*, 62 (4): 964-980, 2000.

Burger, JM., *Kişilik, Psikoloji Biliminin İnsan Doğasına Dair Söyledikleri*, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2006.

Burns, YW., *Boşanma ve Çocuk Üzerine Etkileri*, İstanbul: Özgür Yayınları, 1999.

Canatan, K. ve Yıldırım, E., *Aile Sosyolojisi*, İstanbul: Açılım Yayıncılık, 2009.

Cirhinlioğlu, Z., *Az gelişmişliğin Toplumsal Boyutu*, İmge Kitabevi, Ankara, 1999.

Cohen, H., *Her Konuyu Müzakere Edebilirsiniz*, Çev. Ş. Cüceloğlu, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2008.

Collange, C., *Boşanma Salgını*, (Çev. S. Akten), İstanbul: Doruk Yayıncılık, 1996.

Corey, G., *Psikolojik Danışma Kuram ve Uygulamaları*, Çev. T. Ergene, Mentis Yayıncılık, Ankara, 2008.

Curun, F., “Yüklemeler, İletişim Çatışmaları, Cinsiyet ve Cinsiyet Rolü Yönelimi İle Evlilik Doyumu Arasındaki İlişki” *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006.

Cutler, H.A. and Radford, A., “Adult Children of Alcoholics: Adjustment to a College Environment: Counseling and Therapy for Couples and Families” *The Family Journal*, 7: 148-153, 1999.

Cüceloğlu, D., *İnsan ve Davranışı*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1990.

Dalbert, C., “Beliefs in a Just World as a Buffer Against Anger” *Social Justice Research*, 15: 123-145, 2002.

Dalbert, C. ve Stoeber, J., “The Personal Belief in a Just World And Domain-Specific Beliefs About Justice at School And in The Family: A Longitudinal Study With

Adolescents” International Journal of Behavioral Development, 30: 200-207, 2006.
<https://core.ac.uk/download/pdf/90852.pdf> (01.05.2017).

De Beauvoir, S., *Kadın II Evlilik Çağı*, (Çev. B. Onaran), Payel Yayıncılık, İstanbul, 1970.

Demir, A. ve Fıfşılıoğlu, H., “Loneliness and Marital Adjustment of Turkish Couples”
The Journal of Psychology, 133 (2): 230-340, 1999.

Doğan, S., “Aileye Yönelik Psikolojik Yardım” *Aile Kurultayı Bildiriler Kitabı*,
Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1994.

Dolto, F., *Çocuk ve Boşanma*, Çev. N. Yiğitler), Güncel Yayıncılık, İstanbul, 1998.

Dowling, C., *Sindrella Kompleksi*, Öteki Yayınları, İstanbul, 1999.

Eker, T. ve Önder, ME., *Psikolojik Travma ve Sonuçları*, İstanbul: 5US Yayınları,
2003.

Ellis, A. ve Harper, RA., *Akılcı Yaşam Kılavuzu*, Ankara: Hekimler Yayın Birliği
Yayınları, 2005.

Emery, ER., *Evlilik, Boşanma ve Çocukların Uyumu*, Çev. EO. Gezmiş, İstanbul:
Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013.

Engels, F., *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, Çev. K. Somer, Sol Yayınları,
Ankara, 2000.

Engels, F., *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, Sol Yayınları, Ankara, 1991.

Erbek, E., Beştepe, E., Akar, H. vd., “Cinsellik ve Çift Uyumu Arasındaki İlişki: Üç
Grup Evli Çiftte Karşılaştırmalı Bir Çalışma” *Düşünen Adam Dergisi*, 18 (2): 72-81,
2005.

Erdoğan, S., “Evlilik Uyumu İle Psikiyatrik Rahatsızlıklar, Bağlanma Stilleri ve Mizaç
ve Karakter Özellikleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi” *Uzmanlık Tezi*, Gazi
Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Ankara, 2007.

Erişti, A., “Bağlanma Stilleri, Kişilik Özellikleri ve Evlilik Uyumu Arasındaki İlişki” *Yüksek Lisans Tezi*, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2010.

Ersanlı, K. ve Kalkan, M., *Evlilik İlişkilerini Geliştirme Kuram ve Uygulama*, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2008.

Eten, G., *21. Yüzyılda Aile Kavramı ve TMK Çerçevesinde Değerlendirilmesi*, Eurojuris Yayınları, İstanbul, 2004.

Fışıloğlu, H. ve Şenol-Durak, E., “Film Analizi Yöntemi İle Virginia Satir Aile Terapisi Yaklaşımına Bir Bakış” *Türk Psikoloji Yazıları*, 10 (20): 43-62, 2007.

Fışıloğlu, H., “Lisans Üstü Öğrencilerinin Evlilik Uyumu” *Psikoloji Dergisi*, 7 (28): 16-23, 1992.

Fidanoğlu, O., “Evlilik Uyumu İle Eşlerin Somatizasyon Düzeyleri Arasındaki İlişki ve Diğer Sosyodemografik Değişkenler Açısından Karşılaştırılması” *Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2007.

Fisher, HE., *Cinsel Aşkın Anatomisi*, (Çev. M. Gaspıralı), İstanbul: Varlık Yayınları, 2004.

Funder, D., Block, JH. and Block, J., “Delay of Gratification: Some Longitudinal Personality Correlates” *Journal of Personality and Social Psychology*, 44: 1198-1213, 1983.

<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.458.5041&rep=rep1&type=pdf> (01.05.2017).

Furstenberg, F.F. ve Kaplan, S.B., *Sosyal Sermaye ve Aile*, Çev. G. Aksan, Açılım Kitap, İstanbul, 2014.

Geçtan, E., *Psikanaliz ve Sonrası*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000.

Gibson, J.H., “Couples Communications Getting On The Right Track” *Total Health*, 15 (5): 201-227, 1993.

Giddens, A., *Sosyoloji*, Çev. C. Güzel, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2005.

Gökçe, B., *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar*, Savaş Yayınevi, Ankara, 1996.

Göregenli, M., “Şiddet, Kötü Muamele ve İşkenceye İlişkin Değerlendirmeler, Tutumlar ve Deneyimler” *İşkencenin Önlenmesinde Hukukçuların Rolü Projesi Raporu*, İzmir: İzmir Barosu Yayınları, 2003.

Göregenli, M., “Şiddet ve İşkencenin Meşrulaştırılması Sürecinin Sosyal Psikolojik Arka Planı” 2005. <http://www.enternasyonalforum.net/arastirma-ve-calisma-gruplari/5524-siddet-ve-iskencenin-mesrulastirilmasi-surecinin-sosyal-psikolojik-arka-plani.html> (01.05.2017).

Güçlü, S., “Aileye İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar” Ed. N. Adak, *Değişen Toplumda Değişen Aile: Sosyolojik Tartışmalar*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2012.

Güçlü, S., “Aileye İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar” Ed. N. Adak, *Değişen Toplumda Değişen Aile: Sosyolojik Tartışmalar*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2012.

Gülsün, M., Ak, M. ve Bozkurt, A., “Psikiyatrik Açından Evlilik ve Cinsellik” *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 1 (1): 68-79, 2009.

Gündoğdu, A., “Relationship between Self-Construals and Marital Quality” *MA Dissertations*, The Middle East Technical University, Ankara, 2007.

Güvenç, B., *İnsan ve Kültür*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999.

Hafer, CL. And Begue, L., “Experimental Research on Just-World Theory: Problems, Developments, and Future Challenges” *Psychological Bulletin*, 131 (1): 128-167, 2005. https://brocku.ca/psychology/people/Hafer_Begue_05.pdf (01.05.2017).

Hafer, CL. And Olson, JM., “Beliefs in a Just World and Reactions to Personal Deprivation” *Journal of Personality*, 57 (4): 799-823, 1989.

Hafer, CL., Begue, L., Choma, BL. And Dempsey, JL. “Belief in a Just World and Commitment to Long-Term Deserved Outcomes” *Social Justice Research*, 18 (4): 429-444, 2005.

Horwitz, A.V., White, H.R. and Howell-White, S., “Becoming Married and Mental Health: A Longitudinal Study of a Cohort of Young Adults” *Journal of Marriage and The Family*, 58: 895-907, 1996.

Hünler, O.S. ve Gençöz, T., “Boyun Eğici Davranışlar ve Evlilik Doyumu İlişkisi: Algılanan Evlilik Problemleri Çözümünün Rolü” *Türk Psikoloji Dergisi*, 18 (51): 99-108, 2003.

Kağıtçıbaşı, Ç., *Yeni İnsan ve İnsanlar*, İstanbul: Evrim Yayınları, 2005.

Kağıtçıbaşı, Ç., *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi Kültürel Psikoloji*, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010.

Kandiyoti, D., “Aile Yapısında Değişme ve Süreklilik: Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım” *Türkiye’de Ailenin Değişimi Toplumbilimsel İncelemeler*, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara, 1984.

Kapkın, D., *Yaşasın Boşanma*, İzmir: Duvar Yayınları, 2014.

Karahan, AS., “Boşanma Sonrası Yaşama Uyum” *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı, 2012.

Kasapoğlu, A., “Sosyolojik Yaklaşımlar Temelinde Aile Kuramları” Ed. A. Kasapoğlu ve N. Karkiner, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2011.

Kasapoğlu, A., “Sosyolojik Yaklaşımlar Temelinde Aile Kuramları” Ed. A. Kasapoğlu ve N. Karkiner, *Aile Sosyolojisi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2011.

Kasatura, İ., *Okul Başarısından Hayat Başarısına*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 1998.

Kaya, T., “İstanbul’da Yaşayan Boşanmış Kadın ve Erkeklerin Boşanma Deneyimleri” *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

Kılınç, S. ve Torun, F., “Adil Dünya İnancı” *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3 (1): 1-14, 2011.

Kocadere, M., “İyi ve Kötü Evliliklerin Özelliklerini Belirlemeye Yönelik Betimsel Bir Çalışma” *Yüksek Lisans Tezi*, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 1995.

Kongar, E., *Türkiye Üzerine Araştırmalar, İzmir Kentsel Ailenin Değişimi*, Remzi Kitabevi, Ankara, 1993.

Koray, M., *Çalışma Yaşamında Kadın Gerçekleri*, Basisen Eğitim ve Kültür Yayınları, İzmir, 1993.

Koyuncu, A., “Aile Araştırmaları Metodolojisi: Yaklaşımlar ve Yöntemler” Ed. M. Aydın, *Sistemik Aile Sosyolojisi*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2013.

Köknel, Ö., *Çatışan Değerlerimiz Aileden Toplum, Politikadan İnançlara, Sevgiden Aşka Kadar...* Altın Kitaplar, İstanbul, 2007.

Larson, JH. ve Holman, TB., “Premarital Predictors of Marital Quality and Stability” *Family Relations*, 43: 228-237, 1994.

Lench, HC. And Chang, ES., “Belief in an Unjust World: When Beliefs in a Just World Fail” *Journal of Personality Assessment*, 89 (2): 126-135, 2007. <http://heatherlench.com/wp-content/uploads/2006/08/unjust-world-beliefs1.pdf> (01.05.2017).

Malinowski, B., *İlkel Topumlarda Cinsellik ve Baskı*, Çev. H. Portakal, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 1989.

Markman, HJ., Stanley, SM. and Storaasli, RD., “Prevention of Marital Distress” *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56: 210-217, 1988.

Marshall, G., *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev. O. Akınhay ve D. Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999.

Mischel, W and Shoda, Y., “The Nature of Adolescent Competencies Predicted by Preschool Delay of Gratification” *Journal of Personality and Social Psychology*, 54 (4): 687-696, 1988. https://bingschool.stanford.edu/sites/default/files/publications/108-jpsp_1988.pdf (01.05.2017).

Murdoch, N.L. *Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuramları: Olgu Sunumu Yaklaşımıyla*, Çev. F. Akkoyun, Nobel Yayıncılık, İstanbul, 2014.

Murray, JD., Spadafore, JA. And McIntosh WD., “Belief in a Just World and Social Perception: Evidence for Automatic Activation” *The Journal of Social Psychology*, 145 (1): 35-47, 2005.

Nazlı, S., *Aile Danışmanlığı*, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2001.

Osmond, MW., “Marital Organization in Low-Income Families: A Cross-Race Comparison” *International Sociology of The Family*, 7: 143-156, 1977.

Otto, K. ve Dalbert, C., “Belief in a Just World and its Functions for Young Prisoners” *Journal of Research in Personality*, 39: 559-573, 2005.

Oy, O., *Boşanma*, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2008.

Ozankaya, Ö., *Toplumbilime Giriş*, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, Ankara, 1979.

Öcel, N., *İletişim ve Çocuk, İletişim Ortamlarında Çocuk ve Etkileşimi*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2002.

Önal, S., *Aile Sosyolojisi*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1990.

Öngider, N., “Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri” *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5 (2): 140-161, 2013.

Özabacı, N. ve Erkan, Z., *Aile Danışmanlığı Kuram ve Uygulamalara Genel Bir Bakış*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2014.

Özgüven, İ.E., *Ailede İletişim ve Yaşam*, PDREM Yayınları, Ankara, 2001.

Özgüven, İ.E., *Evlilik ve Aile Terapisi*, PDREM Yayınları, Ankara, 2014.

Özgüven, İ.E., *Evlilik ve Aile Terapisi*, PDREM Yayınları, Ankara, 2009.

Öztan, B. *Aile Hukuku*, Turan Kitabevi, Ankara, 2000.

Özügürlü, B., *Evlilik ve Aile*, Nobel Yayınları, İstanbul, 1990.

Piliavin, IM., Rodin, JA. ve Piliavin, J., “Good Samaritanism: An Underground Phenomenon? *Journal of Personality and Social Psychology*, 13: 289-299, 1969. http://brchsaicepsych.weebly.com/uploads/5/7/1/0/57108207/piliavin_good_samaritanism.pdf (01.05.2017).

Pittinsky, TL. ve Matic, T., “Global Bystander Non-intervention: Cross-level Insights on Cross-National Helping” *Faculty Research Working Papers Series*. John F. Kennedy School of Government or Harvard University, 2005. <https://research.hks.harvard.edu/publications/getFile.aspx?Id=155> (01.05.2017).

Polat, D., “Boşanma Aşamasındaki Bireylerin Evlilik Çatışmaları, Çatışma İletişim Tarzları ve Sosyal Destek Sistemlerinin İncelenmesi” *Yüksek Lisans Tezi*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Aile Eğitimi ve Danışmanlık Bilim Dalı, 2012.

Poster, M., *Eleştirel Aile Kuramı*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1989.

Reichle, B. ve Schmitt, M., “Helping and Rationalization as Alternative Strategies for Restoring the Belief in a Just World: Evidence from Longitudinal Change Analysis” Eds. M. Ross and DT. Miller, *The Justice Motive in Everyday Life*, Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

Robinson, LC. and Blanton, PW., “Marital Strengths in Enduring Marriages” *Family Relations*, 42 (1): 38-45, 1993.

Rubin, Z. and Peplau, A., “Belief in a Just World and Reactions to Another’s Lot: A Study of Participants in the National Draft Lottery” *Journal of Social Issues*, 29 (4): 73-93, 1973. http://www.peplaulab.ucla.edu/Peplau_Lab/Publications_files/Rubin_Peplau_73.pdf (01.05.2017).

Rubin, Z. ve Peplau, LA., “Who Believes in a Just World” *Journal of Social Issues*, 31 (3): 65-90, 1975. http://www.peplaulab.ucla.edu/Peplau_Lab/Publications_files/Rubin%20%26%20Peplau%201975s.pdf (01.05.2017).

Russel, B., *Evlilik ve Ahlak*, (V. Eranus), Say Yayınları, İstanbul, 2005.

Sarpkaya, OA., “Boşanmış Kadınlarda Toplumsal Baskıya Direnme Stratejileri: Van Örneği” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (26): 29-50, 2013.

Satir, V., *İnsan Yaratmak*, Çev. S. Yeniçeri, Beyaz Yayınları, İstanbul, 2001.

Smith, KB., “Seeing Justice in Poverty: The Belief in a Just World and Ideas about Social Inequalities” *Sociological Spectrum*, 5: 17-29, 1985.

Strelan, P., “The Prosocial, Adaptive Qualities of Just World Beliefs: Implications for the Relationship between Justice and Forgiveness” *Personality and Individual Differences*, 43: 881-890, 2007.
https://www.researchgate.net/profile/Peter_Strelan/publication/261216933_The_prosocial_adaptive_qualities_of_just_world_beliefs_Implications_for_the_relationship_between_justice_and_forgiveness/links/54c2e72f0cf2911c7a4a4add.pdf (01.05.2017).

Swickert, R., Deroma, V. and Saylor, C., “The Relationship Between Gender and Trauma Symptoms: A Proposed Mediational Model” *Individual Differences Research*, 2 (3): 203-13, 2004.

Şenel, HG., “Eş Seçim Kararı” Ed. H. Yavuzer, *Evlilik Okulu*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2004.

Tarhan, N., *Boşanmış Aileler ve Çocukları: Makul Çözüm*, İstanbul: Timaş Yayınevi, 2004.

Tarhan, N., *Son Sığınak Aile*, İstanbul: Nesil Yayıncılık, 2014.

Tarhan, T., *Evlilik Psikolojisi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2006.

Tarhan, T., *Evlilik Psikolojisi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011.

Taşbaş, MB. “Evlenmenin Şartları” *Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Konya, 2010.

Tezcan, M., *Türk Ailesi Antropolojisi*, İmge Kitabevi, Ankara, 2000.

Tezer, E., “Evli Eşler Arasındaki Çatışma Davranışları: Algılama ve Doyum” *Doktora Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1986.

Timurtarkan, M., “Aile Birliğinin Bozulması: Boşanma ve Yeniden Evlenme” *Değişen Toplumda Değişen Aile: Sosyolojik Tartışmalar*, Ed. N. Adak, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2012.

Toffler, A., *Şok*, (Çev. S. Sargut), İstanbul: Nesil Yayıncılık, 1981.

Tomaka, J. and Blascovich, J., “Effects of Justice Beliefs on Cognitive Appraisal of and Subjective, Physiological, and Behavioral Responses to Potential Stress” *Journal of Personality and Social Psychology*, 67: 732-740, 1994.

Tutarel-Kışlak, Ş., “Evlilik Uyumu İle Nedensellik ve Sorumluluk Yüklemeleri Arasındaki İlişkiler” *Türk Psikoloji Dergisi*, 12 (40): 55-64, 1997.

Türkoğlu, N., *Görü-Yorum Gündelik Yaşamda İmgelerin Gücü*, Der Yayınları, İstanbul, 2000.

Uğur, D., “Dünyayı Adil Algılama ve Geleceğe Dair Umut/Umutsuzluk: Depresyon Tanısı Alan ve Almayan Kişilerde Adil Dünya İnancı” *Yüksek Lisans Tezi*, Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Uzunboylu, NS., *Eşlerin Boşanma Nedenleri ve Eğitimi*, Ankara: Pegem Akademi, 2011.

Ünal, E., “Evlilik Adaylarının Eş Seçim Ölçütleri ve İzmir’de Verilen Evlilik Danışmanlığı Hizmetleri” *Yüksek Lisans Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1996.

Velidedeoğlu, HV., *Ailenin Çilesi Boşanma*, İstanbul: Çağdaş Yayınları, 1976.

Velidedeoğlu, N., *Kadın Erkek İlişkilerinde Sorunlar ve Çözümler*, Morpa Yayınları, İstanbul, 2006.

Walczak, Y. ve Burns, S., *Boşanma ve Çocuk Üzerine Etkileri*, Çev. İ. Ersevim, İstanbul: Özgür Yayınları, 1999.

Williams, K., “Has the Future of Marriage Arrived? A Contemporary Examination Ofgender, Marriage and Psychological Well-Being” *Journal of Health and Social Behavior*, 44: 470-487, 2003.

Wood, N.S. and Stroup, H.W., “Family Systems in Premarital Counseling” *Pastoral Psychology*, 39 (2): 111-119, 1990.

Yılmaz, A., “Eşler Arasındaki Uyum: Kuramsal Yaklaşımlar ve Görgül Çalışmalar” *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 4 (4): 49-58, 2001.

Zara, A., *Kadınlar, Erkekler ve Çocuklar İçin Boşanma Terapisi*, Ankara: İmge Kitabevi, 2013.

EK-1- Boşanma Sürecinde Bulunan Eşler için Kişisel Bilgi Formu

Bu çalışmada; boşanma sürecindeki kadın ve erkeklerin adil dünya inançlarının karşılaştırabilmesi amacıyla birtakım sorular yer almaktadır. Elde edilen verilerin sadece bu araştırma için kullanılacak ve bilgiler gizli saklı tutulacaktır. Lütfen soruları dikkatlice okuyup size göre en uygun olan maddeyi işaretleyiniz. Soruların samimi olarak cevaplanması araştırmanın güvenilirliği açısından önem taşımaktadır. Katılımınız ve ilginiz için teşekkür ederim.

Adil Aksoy – Üsküdar Üniversitesi

Sosyal Hizmet Yüksek Lisans Programı

Cinsiyetiniz: (K) (E)

Yaşınız: (1) 18-25 (2)26-35 (3) 36-45 (4)46-50

Eğitim Durumunuz:

(1)Okur-yazar (2)İlköğretim (3) Lise (4) Üniversite (5)Yüksek lisans/doktora

Eşinizin Eğitim Durumu:

(1)Okur-yazar (2)İlköğretim (3) Lise (4) Üniversite (5)Yüksek lisans/doktora

Aylık elinize geçen para miktarı ne kadardır?

(1) 0-1000 (2) 1001-2000 (3) 2001-3000 (4) 3001-4000 (5) 4001 +

Eşiniz ile hangi evlilik biçimi ile evlendiniz

(1) Tanışıp anlaşarak (2) Görücü usulü / İsteyerek

(3) Görücü usulü / İstemeyerek 4() Diğer.....

Ne kadar süredir evlisiniz?

(1) 0-5 yıl (2) 6-10 yıl (3)11-15 yıl (4) 16-20 yıl (5)21+

Kaç yaşında evlendiniz?

(1)20 yaş altı (2)20-25 yaş arası (3)26-30 yaş arası (4)31-35 yaş arası (5)36-40 yaş arası

Boşanma davasının açılmasının neden veya nedenleri nelerdir?

(Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

- (1) Şiddetli Geçimsizlik
- (2) Ekonomik Sorunlar
- (3) Eş tarafından şiddete maruz kalma
- (4) Aldatılma
- (5) Diğer.....

Evliliğiniz süresince sorunların çözümüne yönelik profesyonel yardım (aile danışmanlığı vs.) aldınız mı?

- (1) Evet (2) Hayır

Boşanma davasını açma kararını kim verdi?

- (1)Kendim
- (2)Eşim
- (3)İkimiz birlikte

Boşanma davasını nasıl açtınız?

- (1)Anlaşmalı (2)Çekişmeli

Eşinizin boşanma aşamasında taleplerinizi ve beklentilerinizi anlayabildiğini düşünüyor musunuz ?

- (1) Evet (2) Hayır

Boşanma aşamasında oluşan maddi olarak kaybınızı ne kadar görüyorsunuz?

- (1) Az
- (2) Orta
- (3) Çok

Hayatınızın büyük bölümünü geçirdiğiniz yer neresidir?

- (1)Köy (2) Kasaba (3) İlçe (4) Şehir (5) Büyükşehir

EK-2 Kişisel ve Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği

Aşağıda birtakım cümleler yazmaktadır. Lütfen bu cümleleri dikkatlice okuyup, seçeneklerden size en uygun olanı işaretleyiniz. Her cümleden tek bir seçeneği işaretleyiniz ve lütfen boş bırakmayınız.

1- Eninde sonunda başıma gelen her şeyi hak ettiğime inanıyorum.

- (1) Tamamen katılıyorum
- (2) Katılıyorum
- (3) Biraz katılıyorum Biraz Katılmıyorum
- (4) Katılmıyorum
- (5) Tamamen karşıyım

2- Bana karşı genellikle adil davranılmıştır.

- (1) Tamamen katılıyorum
- (2) Katılıyorum
- (3) Biraz katılıyorum Biraz Katılmıyorum
- (4) Katılmıyorum
- (5) Tamamen karşıyım

3- Çoğunlukla ne hak ettiysem onu bulmuşumdur.

- (1) Tamamen katılıyorum
- (2) Katılıyorum
- (3) Biraz katılıyorum Biraz Katılmıyorum
- (4) Katılmıyorum
- (5) Tamamen karşıyım

4- Genel olarak baktığımda, yaşadığım olaylar adildir.

- (1) Tamamen katılıyorum
- (2) Katılıyorum
- (3) Biraz katılıyorum Biraz Katılmıyorum
- (4) Katılmıyorum
- (5) Tamamen karşıyım

5- Hayatımdaki adaletsizlikler istisnai durumlardır.

- (1) Tamamen katılıyorum
- (2) Katılıyorum
- (3) Biraz katılıyorum Biraz Katılmıyorum
- (4) Katılmıyorum
- (5) Tamamen karşıyım

6- Hayatta başıma gelen olayların çok büyük bir kısmının adil olduğuna inanıyorum.

- (1) Tamamen katılıyorum
- (2) Katılıyorum
- (3) Biraz katılıyorum Biraz Katılmıyorum
- (4) Katılmıyorum
- (5) Tamamen karşıyım

7- Benimle ilgili verilen önemli kararların çoğunlukla adil olduğunu düşünüyorum.

- (1) Tamamen katılıyorum
- (2) Katılıyorum
- (3) Biraz katılıyorum Biraz Katılmıyorum
- (4) Katılmıyorum
- (5) Tamamen karşıyım

8- Dünyanın aslında adil bir yer olduğunu düşünüyorum.

- (1) Tamamen katılıyorum
- (2) Katılıyorum
- (3) Biraz katılıyorum Biraz Katılmıyorum
- (4) Katılmıyorum
- (5) Tamamen karşıyım

9- İnsanların eninde sonunda ne hak ederlerse onu bulacaklarına inanıyorum.

- (1) Tamamen katılıyorum
- (2) Katılıyorum
- (3) Biraz katılıyorum Biraz Katılmıyorum
- (4) Katılmıyorum
- (5) Tamamen karşıyım

10- Adaletin her zaman adaletsizlikler karşısında galip geleceğinden eminim.

- (1) Tamamen katılıyorum
- (2) Katılıyorum
- (3) Biraz katılıyorum Biraz Katılmıyorum
- (4) Katılmıyorum
- (5) Tamamen karşıyım

11- Uzun vadede insanların adaletsizliklerin üstesinden geleceğine inanıyorum.

- (1) Tamamen katılıyorum
- (2) Katılıyorum
- (3) Biraz katılıyorum Biraz Katılmıyorum
- (4) Katılmıyorum
- (5) Tamamen karşıyım

12- Hayatın her alanındaki adaletsizliklerin (örneğin iş hayatında, aile hayatında, politik hayatta vs.) bir kural olmaktan ziyade birer istisna (ayrıcalıklı bir durum) olduğuna inanıyorum.

- (1) Tamamen katılıyorum
- (2) Katılıyorum
- (3) Biraz katılıyorum Biraz Katılmıyorum
- (4) Katılmıyorum
- (5) Tamamen karşıyım

13- İnsanların önemli kararlar verirken adil olmaya gayret ettiklerine inanıyorum.

- (1) Tamamen katılıyorum
- (2) Katılıyorum
- (3) Biraz katılıyorum Biraz Katılmıyorum
- (4) Katılmıyorum
- (5) Tamamen karşıyım

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Adil Aksoy

Doğum Yeri: İskenderun

Yabancı Dil: İngilizce (Upper-Intermediate)

Lisans: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü (2009-2013)

Yüksek Lisans: Üsküdar Üniversitesi Sosyal Hizmet

İş Deneyimleri: Adalet Bakanlığı/ İSTANBUL 2014-2016

Adalet Bakanlığı/ Mersin 2016-halen